

PISMA IVANA ANIČIĆA (ZLOVEČERE) ANTUNU FLEGI (1910. – 1913.)

Iva GRDINIĆ
Državni arhiv u Pazinu,
Odjel za dokumentacijsko-informacijske
poslove s Knjižnicom
Pazin, Vladimira Nazora 3
iva.grdinic@dapa.hr

UDK 930.253(497.571Pazin):
82-6"1910/1913"
Pregledni rad
<https://doi.org/10.31726/via.26.26.2>

Rad donosi prijepis 43 pisama iz serije *HR-DAPA-899/7 Pisma Ivana Aničića Antunu Flegi (1910/1913)*, koja se čuvaju unutar Zbirke pisama (1824/1913) Državnoga arhiva u Pazinu pod povijesnim nazivom »Đačka korespondencija«.

Pisma predstavljaju jedini zasad poznat iskaz *đaka* stare Pazinske gimnazije koji je nastajao gotovo istovremeno s događajima na koje se referira, nadopunjuju postojeće povijesne izvore podacima u svezi s Đačkim društvom »Naprijed« i istoimenim listom Hrvatske gimnazije u Pazinu te kao cjelina, »Đačka korespondencija«, čini iznimno vrijedan doprinos proučavanju rada Hrvatske gimnazije u Pazinu, ideoloških strujanja i djelovanja đačkih i akademskih društava, života istarskih *đaka* i studenata te problema s kojima su se susretale prve generacije mladih Istrana tijekom i po završetku školovanja.

Pisma također nude prikaz autora kao politički i društveno osviještenoga mladog čovjeka, ali i kao vrlo samosvjesnoga pripovjedača koji pismima pristupa kao literarnoj formi, a rad se osvrće i na visok stupanj pripovjedne koherencije »Đačke korespondencije« kao cjeline.

Ključne riječi: Ivan Aničić (Zlovečera), Antun Flego, korespondencija, Hrvatska gimnazija u Pazinu, Đačko društvo »Naprijed«, Hrvatsko-slovensko akademsko društvo »Istra«

Keywords: Ivan Aničić (Zlovečera), Antun Flego, correspondence, Croatian Grammar School in Pazin, Pupils Association "Naprijed", Croatian – Slovenian Academic Society "Istria"

Parole chiave: Ivan Aničić (Zlovečera), Antun Flego, corrispondenza, Ginnasio croato di Pisino, Società studentesca "Naprijed", Società accademica croato-slovena "Istra"

Uvod

Unutar »Zbirke pisama Državnog arhiva u Pazinu (1824/1913)« pod signaturom HR-DAPA-899/7 čuva se zasebna cjelina od ukupno 47 pisama iz korespondencije Ivana Aničića iz Gračišća i Antuna Flege iz Buzeta, đaka Hrvatske gimnazije u Pazinu, i studenata prava na Kraljevskom sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu. Pisma su nastala u razdoblju od 1910. do 1913. godine.

Đačka korespondencija, kako je ovu cjelinu nazvao Antun Flego, naslovljenik pisama te predavatelj korespondencije Državnom arhivu u Pazinu (dalje: DAPA), iznimno je vrijedan doprinos proučavanju rada Hrvatske gimnazije u Pazinu, ideoloških strujanja i djelovanja đачkih i akademskih društava, života istarskih đaka i studenata te problema s kojima su se susretale prve generacije mladih Istrana tijekom i po završetku školovanja.

Važno je naglasiti da se radi o jedinom zasad poznatom iskazu đaka stare Pazinske gimnazije koji je nastajao gotovo istovremeno s događajima na koje se referira, stoga se status sadržaja posredovanoga u Aničićevim pismima značajno razlikuje od sadržaja koje su o svojim đачkim danima i događanjima u Pazinskoj gimnaziji naknadno posredovali. Uz sjećanja okupljena u *Spomen-knjizi Gimnazije u Pazinu* iz 1973. godine, spomenut ću samo najpoznatije i najcitiranije autore – Mate Balota, Božo Milanović i Tugomil Ujčić.

Aničićeva pisma neposredno i sinkronijski prikazuju duh vremena i događaje o kojima su u svojim sjećanjima pričali spomenuti poznati đaci. Radi se o vremenu snažna studentsko-đачkoga i društvenog aktivizma, snažna preispitivanja postojećih duhovnih i društvenih institucija te pokušaja njihova prevrednovanja. Ivan Aničić, đak i student, duhovno je pripadnik generacije koja je u književno-povijesnom kontekstu s kraja hrvatske moderne (1892. – 1914.) nazvana generacijom »Mladih«. Stoga su pisma, u nacionalnom kontekstu, vrijedan dopunski izvor i nacionalnom izučavanju društveno-političkoga djelovanja Mladih u razdoblju do početka Prvoga svjetskog rata.

Đačka korespondencija također pruža izvanredan i vrlo rijedak uvid u znanja, kompetencije i duhovni i privatni život adolescenta s početka 20. stoljeća, prati krize sazrijevanja i odrastanja, pruža uvid u intimne, ljubavne događaje te vrlo zorno otkriva sliku mladoga čovjeka koji uspjehe u školovanju ostvaruje bez financijske potpore svoje seoske obitelji. Iz te se korespondencije prati i razvoj i »praktičara« (kako Aničić sam sebe naziva) koji racionalno procjenjuje da lošiju »startnu poziciju«, u odnosu na one iz većih, bogatijih i naprednijih sredina, može kompenzirati jedino vlastitim pojačanim trudom i pažljivim interesnim udruživanjem.

Čitanje Aničićevih pisama naglasak je stavilo na mogućnost višerazinskoga čitanja cjeline *Đačke korespondencije* – i kao referencijalnoga (historiografskog i autobiografskog) teksta i kao autoreferencijalnoga (književnog teksta, interpretativno neovisnoga o povijesnoj zbilji).

Rad nastoji uputiti na one historiografski vrijedne podatke koji nadopunjuju i donekle mijenjaju korpus postojećih znanja o Pazinskoj gimnaziji, njenim učiteljima i đacima,

časopisima, njihovim formaliziranim i neformaliziranim aktivnostima, kao i širu sliku o duhu vremena.

Kako Đačka korespondencija funkcionira i kao tekstualno koherentna cjelina koja pokazuje vrlo visok stupanj pripovjedne samosvijesti i formalne literariziranosti, u radu se dijelom analiziraju i oni formalni elementi teksta koji omogućuju da se pisma, neovisno o povijesnoj zbilji, čitaju kao i literarno vrijedna cjelina.

Povijest i formalna obilježja pisama

Od 50 pisama koliko je, najvjerojatnije, obuhvaćala cjelina Đačke korespondencije između Ivana Aničića i Antuna Flege, u DAPA-i se danas čuva njih 47.¹ Akvizicija ovoga gradiva nije bila potkrijepljena dokumentima, a Arhiv je u posjedu pisama najvjerojatnije od početaka svoga djelovanja u pazinskom Kaštelu.

Pisma je, zajedno s književnim časopisom *Naprijed*, koji je u staroj Pazinskoj gimnaziji (1899. – 1918.) izdavala skupina liberalno orijentiranih đaka, knjižnici Narodnoga muzeja u Pazinu 1960. godine predao njihov primatelj, Antun Flego iz Buzeta, na obljetnici svoje mature.²

Sadržajno, vremenski i najvjerojatnije fizički usko povezani brojevi časopisa i pisma bili su nakon predaje pohranjeni u pazinskom Kaštelu, čije su prostore u to vrijeme dijelile dvije pazinske institucije: Narodni muzej Pazin i Historijski arhiv Pazin. Nije poznato kada je došlo do kidanja fizičkih te, posljedično, skrbničkih veza unutar ove poklonjene cjeline. Pisma se danas čuvaju u »Zbirci pisama Državnog arhiva u Pazinu«, a s njima najuže povezana 24 broja časopisa *Naprijed*, izdana u razdoblju od 1910. do 1912. godine, danas se kao knjižnična građa nalaze u fundusu Muzeja grada Pazina.

Pisma se ovdje donose pod numeracijom Antuna Flege.³ Aničićev dio korespondencije ove dvojice đaka Pazinske gimnazije (Flego je maturirao 1910., a Aničić 1912. godine) i potom studenata Pravnoga fakulteta Zagrebačkoga sveučilišta obuhvaća 29 pisama,⁴ 13 razglednica i dopisnica⁵ te 5 prijepisa⁶ koje je izradio Antun Flego i koji su uglavnom popraćeni bilješkama s naznakom o izvornom nosaču zapisa i opaskom u svezi s ovjerom sadržaja. Flego u sklopu svojih opaski nije ostavio podatak o vremenu nastanka prijepisa.

Svi dijelovi Đačke korespondencije perforirani su uslijed uvezivanja (vidi ilustracije uz prijepise), a Flegine bilješke upućuju na to da su pisma i brojevi časopisa bili dijelom nadređene cjeline, grupirane u knjige (sveske) i/ili arke. Podjednako je stoga moguće da

¹ Nedostaju pisma pod br. 16, 31 i 45. Kod prijepisa je uz izvorni broj A. Flege, koji se ovdje tumači kao povijesna signatura, u zagradi pridodana signatura komada u zbirci.

² Magda RUDELA, »Učenički listovi Pazinske gimnazije«, u: Josip Šiklič (ur.), *Hrvatska gimnazija u Pazinu: 1899. – 1999.*, Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile i dr., Pazin, 1999., str. 498.

³ Iz prijepisa korespondencije izostavljene su dopisnice pod br. 35 (s.d.), 39 (5. 3. 1913.), 40 (22. 3. 1913.) i 41 (29. 3. 1913.), čiji se sadržaj odnosi isključivo na tehničku stranu udovoljavanja studentskim obvezama Antuna Flege.

⁴ Oznake pisama: br. 1–4, 6–7, 9, 12–14, 15, 17–18, 20, 24–25, 27–30, 32, 34, 37–39, 46–48 i 50.

⁵ Oznake razglednica i dopisnica: br. 11, 19, 21–22, 26, 33, 35–36 i 40–44.

⁶ Oznake prijepisa: 5, 8, 10, 23, 49.

je ovdje prenesena numeracija stvaratelja nastala tijekom stvaranja cjeline Đačka korespondencija, kao i da je nastala prilikom izdavanja pisama i časopisa uoči predaje knjižnici Muzeja, 1960. godine.

Zbog pokidanih veza unutar pisama i časopisa, ali iz zbog Fleginih bilježaka iz prijepisa te sustava fizičkoga objedinjavanja i označavanja, zasad se ne može isključiti mogućnost da je Đačka korespondencija sadržavala i druge dijelove, kao ni mogućnost da je stvarateljeva osobna ostavština obuhvaćala i druge, na sličan način organizirane, cjeline.

Iz toga su razloga u DAPA-i pisma evidentirana kao podcjelina u sklopu »Zbirke pisama Državnog arhiva u Pazinu« pod normiranim nazivom *Pisma Ivana Aničića Antunu Flegi (1910/1913)* i povijesnim nazivom *Antun Flego: Đačka korespondencija (1910 / 1913)*.

Sadržaj i kontekst nastanka pisama

Prvo je pismo Aničić poslao Flegi 9. srpnja 1910., a posljednje je datirano na 1. listopada 1913. godine. Unutar triju godina dopisivanja, jasno se izdvajaju dvije biografske, tematske i sadržajne cjeline.

Prvu cjelinu čine pisma koja piše đak gimnazije Ivan Aničić i koja nastaju do 12. srpnja 1912. (1 – 24). Radi se o povjerljivoj komunikaciji između *Darinskog* i *Zlovečere*, kako glase književni pseudonimi korespondenata, koja je tematski vezana uz *Srcograd*, odnosno Pazin.⁷ Aničićev je interes ovdje koncentriran na teme u svezi s đačkom svakidašnjicom, profesorima, đačkim previranjima u gimnaziji, radom cenzorskoga (uredničkog) odbora časopisa *Naprijed* i zbivanja u Pazinu, ali i u svezi s osobnim svjedočanstvima o prvim ljubavima, krizama identiteta i autoriteta u vrijeme koje ne poznaje pojam adolescencije. U odnosu na kasnija pisma ovaj se, najopsežniji, dio Đačke korespondencije značenjski može odrediti sintagmom-posuđenicom »vježbanje života«.

Drugu sadržajnu cjelinu čine pisma nastala u razdoblju od završetka školovanja do prekida dopisivanja s Flegom, tijekom kojega postupno slabe spona zajedničkih interesa, a korespondenti se započinju idejno i emotivno udaljavati (25 – 50). Početna Aničićeva pisma (25 – 30) kao prva podcjelina iz ove cjeline pokrivaju razdoblje do konačne odluke o odlasku u Zagreb na studij, a obilježava ih prodor egzistencijalne anksioznosti nakon svršetka gimnazije. U njima se očituje duboka žudnja obrazovno poluformirana maturanta za dostizanjem akademskoga statusa. Aničićevo se prijateljsko izvještavanje koncentrira na pokušaje nalaženja zaposlenja i frustraciju zbog neuspjeha.

Drugu podcjelinu čine pisma odaslana iz Zagreba nakon 22. listopada 1912. godine. Prijateljstvo održavano zahvaljujući dopisivanju, potkopava različitost konteksta koji oblikuje pripovjedne pozicije korespondenata: Aničić u Zagrebu pohađa predavanja, aktivno sudjeluje u studentskom životu, politički je angažiran pri Hrvatsko-srpskoj naprednoj omladini i traži svoje mjesto u istarskim akademskim društvima dok Flego, koji se godinu ranije javno i prilično oštro sukobio s upravnim odborom Akademskoga društva »Istra« te

⁷ Naziv mjesta u kojem se zbiva radnja alegorijskoga romana »Proteron-Hyteron«, objavljivanoga u časopisu *Naprijed* od siječnja 1910. do kraja 1911. godine (RUDELA, »Učenički listovi...«, str. 500). U pismima Flegi / Darinskome Aničić se spominjući *Srcograd*, dosljedno referira na Pazin.

napustio Društvo, radi u Voloskom u odvjetničkom uredu dr. Ivana Poščića⁸ i izvanredno polaže ispite studija prava. Pisma započinju nadomještati zapisi na dopisnicama, a otvorena, raznovrsna i bliska komunikacija sve se više svodi na tehničke informacije u svezi sa studijem.

Pisma pomoću kojih »životari« prijateljstvo osoba koje nemaju više puno zajedničkoga s *Darinskim* i *Zlovečerom* više ne uspijevaju kompenzirati velike razlike u pogledima i načinu života, a dopisivanje na relaciji Zagreb – Volosko puca na pitanjima u svezi s akademskim pitanjem prijateljske lojalnosti te se konačno prekida početkom listopada 1913., kako proizlazi iz posljednjega pisma, nakon posjeta Antuna Flege Zagrebu.

Što je bilo s prijateljima nakon prestanka korespondencije?

Antun Flego diplomirao je pravo na Sveučilištu u Zagrebu i cijeli je svoj radni vijek proveo u Opatiji radeći kao odvjetnik.

Ivan Aničić nije postao *narodni vođa*.⁹ Jedinu zasad pronađeni podatci o njemu u godinama nakon što je prestao pisati Flegi objavljeni su u ulomku govora koji je nad njegovim grobom 1945. godine održao Srećko Zuglia.¹⁰

Ivan Aničić boravio je u Zagrebu još otprilike godinu dana. Za boravka u Gračišću, 1914. godine, neki od doušnika prijavio ga je kao neprijatelja Austrije i srbofila. Iako je na Okružnom sudu u Rovinju bio oslobođen svih optužbi, austrijska ga policija nije oslobodila tamnice. Početkom 1915. godine izravno je iz rovinjskoga zatvora upućen na front u Galiciju.

S ratišta u Galiciji tijekom 1915. godine uspijeva prebjeći u Rusiju te se nastavlja boriti na ruskoj strani kao jugoslavenski dragovoljac. U ljeto 1916. u Dobrudži je opet zarobljen. Od strijeljanja pod optužbom za dezerterstvo spašavaju ga njegova prirodna »praktičarska« sposobnost i dobro poznavanje ukrajinskoga jezika, zahvaljujući kojima su ga bugar-

⁸ Dr. Ivan Poščić, odvjetnik, narodnjak, političar i sudionik istarskoga narodnog preporoda iz Voloskoga. Pokretač je (prvi vlasnik, nakladnik i urednik) *Narodnog lista* (Opatija, 1900. – 1904.), istarskoga preporodnog političkog tjednika, koji je potom uređivao i Viktor Car Emin, a u njemu su surađivali, uz ostale, Rikard Katalinić Jeretov, Vladimir Nazor, Eugen Kumičić, Jovan Hranilović i Mirko Nikolić. Jedan je od utemeljitelja Narodne zajednice za Istru (1912. – 1914.) i njezin predsjednik. U razdoblju obuhvaćenom pismima bio je i starješina sokolske župe Vitezić, koja je obuhvaćala područje Istre. U kratkom razdoblju od 29. 10. 1918. (Proglašenja Države SHS) do 5. 11. 1918. (početka talijanske okupacije), u kojem su na području Istre kao tijela državne uprave osnivani mjesni odbori Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba, osnovao je i predsjedao Mjesnim odborom u Opatiji, osnovanim 31. listopada. Od 1919. do 1920., zajedno s Matkom Laginjom, Vjekoslavom Spinčićem i Dinkom Trinaestićem, bio je član Privremenoga narodnog predstavništva Kraljevine SHS (1919. – 1920.).

⁹ Pismo br. 25 od 26. 7. 1912 (signatura komada: HR-DAPA-899/7.24)

¹⁰ Prema: Galiano LABINJAN – Vitomir UJČIĆ (ur.), *Spomen-knjiga Gimnazije u Pazinu: 1899 – 1969*, Gimnazija Otokar Keršovani, Pazin, 1973., str. 233. Dr. Srećko Zuglia, profesor prava, podrijetlom iz okolice Gračišća, maturirao je u drugoj generaciji pazinskih maturanata, 1908., a diplomirao je pravo na zagrebačkom sveučilištu 1913. godine. Radio je kao pravnik i sveučilišni profesor građanskoga prava na Pravnim fakultetima u Subotici (1920. – 1924.) i Zagrebu (1925. – 1959.). U vrijeme Aničićeva boravka u rovinjskom zatvoru, tijekom kojega ga je posjećivao, bio je pripravnik na Kotarskom sudu u Puli i Okružnom sudu u Rovinju. Aničić o njemu govori u pismu br. 34 (14. 11. 1912.). Vidi bilješke uz pisma 34 (14. 11. 1913.) i 48 (3. 9. 1913.).

ski reakcionari zamijenili za Ukrajinca. Na kraju I. svjetskog rata vraća se u Zagreb kako bi nastavio prekinuti studij prava.

O razdoblju života u međuraću i godinama II. svjetskog rata zasad podatci nisu poznati. Umro je 1945. godine, a pokopan je u Zagrebu.

Pisma kao povijesni izvor

Pisma nastala do sredine 1912., koja obuhvaćaju razdoblje do Aničićeve mature, u značajnom se dijelu odnose na ideološke sukobe naprednjački i klerikalno orijentiranih đaka u Hrvatskoj gimnaziji u Pazinu, djelovanje javnoga đачkog društva »Naprijed« te uređivanje i izdavanje istoimenoga đачkog časopisa.

Idejno udruživanje i samoorganiziranje đaka Pazinske gimnazije započelo je u godinama koje prethode Đачkoj korespondenciji, a inicirala su ih dva sveučilištarca: Stojan Brajša i Frane Sloković, kasnije prvi predsjednici također suprotstavljenih akademskih ferijalnih društava »Istra« i »DobriIa«.

Klerikalno orijentirane đake prvotno je na tajnim sastancima i predavanjima u svojoj kući okupljao Stojan Brajša. Prema objavljenim izvorima, Fran Sloković nastojao je, također na tajnim sastancima u svojoj kući, pomiriti dvije ideološki suprotstavljene skupine đaka, a taj je pokušaj ostao bezuspješan nakon što su klerikalno orijentirani đaci istupili sa sastanaka iz protesta što se na njima čitao naprednjački orijentiran *Hrvatski đak* (1907. – 1911.). Klerikalni su se đaci nakon toga tajno sastajali u prostorijama franjevačkoga samostana, dok su liberalno orijentirani đaci 1908. godine osnovali tajno društvo »Učka« čiji je član, prema sjećanjima Mate Balote u *Staroj pazinskoj gimnaziji*, bio i Ivan Aničić.

Na početku školske 1909./1910. godine, u generaciji u kojoj je, uz adresata pisama, Antuna Flegu, maturirao i Božo Milanović, osnovano je uz odobrenje Učiteljskoga zbora Gimnazije javno đачko društvo »Naprijed«. Društvo je osnovano s ciljem smirivanja tenzija između sve jače suprotstavljenih naprednjački i klerikalno orijentiranih đaka, koji su se u ranijim godinama samoorganizirali u redom tajna đачka društva pa su stoga bila i zabranjena.

Za arhivističko i historiografsko proučavanje pisama Ivana Aničića u onome njihovu dijelu koji se odnosi na rad javnih i tajnih društava đaka Pazinske gimnazije osobito su važne informacije koje je Mate Balota zapisao u *Staroj pazinskoj gimnaziji*.

Balota navodi da su članovi tajnoga društva »Učka« vodili zapisnike svojih sastanaka, i to u ovako opisanoj knjizi: »...bio je to deblji svezak s oko 100 listova, četvrtastog formata đачkih teka, ispunjen zapisnicima sastanaka društva. Svaki zapisnik sadržavao je imena prisutnih članova, sadržaj referata, tijek diskusije, ako je bila, i na koncu potpise predsjednika i tajnika društva.«

Knjiga zapisnika zasad nije pronađena, a Balota navodi da je obuhvaćala razdoblje dviju školskih godina koje prethode Aničićevim pismima (1908./1909., 1909./1910.) te da ju je

pronašao u stanu na Vrtlišću, u koji je uselio kada je iz njega otišao autor pisama, maturant Ivan Aničić.¹¹

Među članovima tajnoga društva »Učka« Balota spominje đake A. Ružića, J. Žerjava, Kalčića i J. Macana, koji s Aničićem kasnije čine jezgru javnoga društva »Naprijed«, a spominju se i u Đačkoj korespondenciji. U zapisnik su unošena i predavanja koja su se održavala na tajnim sastancima, osmišljenima na isti način kao i predavanja koja su članovi kasnijega javnog društva »Naprijed« održavali na učeničkim sijelima u Gimnaziji nakon jeseni 1910., a na koja se Aničić referira u pismima iz gimnazijskoga razdoblja.

U kontekstu činjenice da je *Knjiga zapisnika* koju spominje Balota, izrijeком navodeći autora ovih pisama kao prethodnoga imatelja, nedostupna ili nije sačuvana, pisma donose i nastavak istovrsna sadržaja koji su članovi društva »Naprijed«, proizašloga iz društva »Učka«, bilježili u *Knjigu zapisnika* te su zasad jedini poznat izvor neposredno zapisanih informacija o događajima o kojima je uglavnom u obliku sažetih crtica izvještavala *Naša sloga*, a kasnije su ih se prisjećali i pojedini đaci.¹²

Međutim, iako svi autori povijesnih izvora o đačkim previranjima – đaci Pazinske gimnazije – složno navode kako je tajno društvo »Učka« prestalo djelovati nakon što je uprava škole dopustila đачke društvene sastanke u Gimnaziji tijekom šk. 1910./1911. godine, Đačka korespondencija to dijelom opovrgava. Dijelovi Aničićevih pisama koji se odnose na izvještaje o »stanju đastva na našoj gimnaziji« jasno upućuju na to da je skupina đaka koja je prethodno činila jezgru tajnoga društva »Učka« te je u šk. god. 1910./1911. nastavila javno djelovati u društvu »Naprijed« održala neki oblik tajnoga organiziranja.

Dok u pismu br. 3 od 25. listopada 1910. Aničić samo kratko izvještava da »javno društvo nekako napreduje«, godinu dana kasnije, u početnim ulomcima pisma br. 17 od 28. listopada 1911., kada su se u Pazinskoj gimnaziji dodatno zaoštrili odnosi između dviju ideološki suprotstavljenih grupa đaka (dijelom i zbog najave osnivanja Marijine kongregacije), Aničić spominje kako mu rad u tajnoj organizaciji zaokuplja značajnu količinu vremena te navodi: »Što se tiče tajne organizacije, ostajemo vjerni riječima u Buzetu. Furtumaški su redovi povrijeđeni. Zato smo se dali na živahnu agitaciju i propagandu te mislim, da će im druge godine jedva trag ostati. U našem ih razredu ima još nešto. Počeli smo sa agitacijom u razgovoru, sa propagandom pomoću brošura i sa preplaćivanjem na 'Val'.¹³ To ti je novi list hrvatsko-srpske napredne omladine, izlazi 2 puta mjesečno na 12 stranica svaki put u obliku novina. Do sada izašla dva broja. Vrlo radikalna u pogledu antiklerikalizma. 50

¹¹ Mate BALOTA, *Stara Pazinska gimnazija*, Zora, Zagreb, 1950., str. 90 i 131–149.

¹² Božo MILANOVIĆ, *Moje uspomene (1900-1976)*, Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Pazin, 1976., str. 8–9; ISTI, *Hrvatski narodni preporod u Istri*, knj. II (1883-1947), Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Pazin, 1973., str. 375–377; Tugomil UJČIĆ, *Hod pokoljenja nad ponorom Pazinčice: o 70-godišnjici Pazinske gimnazije, 1899-1969.*, Akcioni odbor za proslavu 70-godišnjice gimnazije u Pazinu, Pazin, 1969., str. 178–185; Božo MILANOVIĆ, »Ideološko strujanje među đacima nekadanje Hrvatske gimnazije u Pazinu«, u: LABINJAN – UJČIĆ (ur.), *Spomen-knjiga...*, str. 58–61.

¹³ Književni časopis *Val* pokrenuo je kapitalom Milana Marjanovića i uređivao Vladimir Čerina, obojica pripadnici praškoga kruga Mladih. Uređivačka politika časopisa bila je zasnovana na političko-ideološkim smjernicama Hrvatsko-srpske napredne omladine, a prije zabrane časopisa, koju spominje i Aničić, izašla su sveukupno četiri broja.

komada raspača se svaki put među đacima. Međutim dok ti ovo pišem, uskarćen mu je postdebit za zemlje zastupane u carevinskom vijeću (*Novi list*, 26. X. 1911.)»

Podatak da je Marjanovičev i Čerinin *Val* stizao do istarskih gimnazijalaca u tako velikom broju primjeraka te da je skupina đaka organizirala i pretplaćivanje na *Val*, u svojim sjećanjima ne navodi nijedan od đaka te ovime Aničić nadopunjuje sve dosad objavljene izvore koji se odnose na ideološka strujanja u Pazinskoj gimnaziji, a u kojima se vrlo radikalni *Val* ne spominje.

Među podacima koji dosad nisu bili dostupni, Aničić navodi da je javno đačko društvo »Naprijed« u drugoj godini svoga javnog djelovanja (1910./1911.) imalo 50-ak članova. U pismu br. 4 od 9. studenoga 1910. donosi također dosad nepoznat podatak o nakladi prvoga broja lista »Naprijed«. Radilo se o 60 primjeraka.

Kasnija pisma pružaju relativno kvalitetan uvid u probleme i koncept uređivanja lista jer je Ivan Aničić bio cenzor / urednik i član »cenzorskog odbora«, odnosno uredništva te donose crtice u svezi s odnosom, kako pojedinih profesora i profesorskoga zbora prema listu (zabrane pojedinih članaka i osobne kritike), tako i đaka, suradnika i autora članaka. Pisma također sadržavaju preglede đačkih javnih predavanja, održavanih po uzoru na predavanja koja su učitelji gimnazije održavali u Hrvatskoj čitaonici, prenosi informacije o trvenjima unutar učiteljskoga zbora te u tom kontekstu živopisno portretira i pojedine profesore, ali i društveni život Pazina, u kojem su Gimnazija i njezini profesori zasluženno zauzimali središnje mjesto.

Druga sadržajna cjelina, koja nastaje po Aničićevu odlasku u Zagreb, predstavlja dopunski izvor podataka o djelovanju Hrvatsko-slovenskog akademskog društva »Istra«¹⁴ i »ABC kluba« (ABC društvo hrvatskih sveučilištaraca za poučavanje nepismenih), može biti historiografski posebno zanimljiva. Aničićeva se pisma odnose na rad »Istre« u razdoblju od 1910. do 1913. godine te donose niz podataka o edukacijskim projektima i aktivnostima Društva, sveučilišnom i društveno-političkom angažmanu (posebno u svezi s borbom za reciprocitet zagrebačkoga sveučilišta u odnosu na bečko, ali i u svezi s uvidom u sudjelovanje istarskih studenata u aktivnostima radikalne studentske organizacije Jugoslavenske napredne omladine) te unutarnjim podjelama članstva na liburnijski i istarski.

¹⁴ Iste, 1908., godine kada se u Pazinskoj gimnaziji u obliku suprotstavljenih tajnih društava konačno formalizirala idejna polarizacija, isto se zbilo i u krugu istarskih sveučilištaraca. Idejni je sukob klerikalno i liberalno usmjerenih studenata kulminirao na osnivačkoj skupštini Hrvatsko-slovenskoga akademskog ferijalnog društva Istra, 22. kolovoza 1908. u Puli, na pitanju ideološkoga i programskog usmjerenja društva. Većinsku liberalnu skupinu đaka predvodio je Fran Sloković, a Stojan Brajša predvodio je manjinsku skupinu, koja se iz protesta što u društvena pravila nije uvrštena odredba o katoličkom usmjerenju Društva istog dana odcijepila i osnovala Akademsko ferijalno društvo »Dobrila«. (BALOTA, *Stara Pazinska gimnazija...*, str. 136–149; MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod...*, str. 393–394). Statut Društva, zajedno sa zapisnikom prve, ustanovne skupštine, održane 8. travnja 1909. godine u Narodnom domu u Pazinu čuva se u fondu HR-DAPA-27 Kotarski kapetanat Pazinu (1868-1918). Kategorija I/3 (Udruženja), god. 1909. Dok. br. 3825. Kut. 111.

Literarni sloj *Đačke korespondencije*

Iako Aničićeva pisma u cjelini pokazuju visok stupanj kompozicijske usklađenosti, pripovjedne promišljenosti i samosvijesti, njihovi se pojedini dijelovi izravno bave pitanjem učinka pripovijedanja te predstavljaju Ivana Aničića, ne samo kao prijatelja, korespondenta i izvjestitelja te politički i društveno osviještenoga mladog čovjeka, nego i kao vrlo samosvjesnoga pripovjedača koji pismima pristupa kao literarnoj formi.

U pismu od 7. rujna 1912. Aničić piše Flegi: »Vidiš, nabranje ovih uzroka, je za mene teško, jer se bojim u svojem egoizmu dati si lošu svjedodžbu.«¹⁵ Pismo iz početka ožujka 1912., napisano u iznimno autorefleksivnu raspoloženju, upućuje na istu vrstu pripovjedačke samosvijesti: »Vrlo žalim što se nisam priučio pisanju dnevnika. Da sam to činio, poslao bih ti ga na čitanje i znam za stalno da bi te to vrlo zanimalo. Moj je život bio u ovo nekoliko mjeseci tako različit, pojedine njegove faze tako jedna drugoj protuslovne, da bi bio iz dnevnika razabrao i spoznao čovjeka, koji je čas hlepio za najvišim idealima, koji je bio optimista u potpunom smislu riječi, promatrao svijet kroz ružičaste naočale, a čas pao s visina optimiste u najdublje dubine pesimizma, čas bio naprama svemu ravnodušan i ni za što se brinuo, a onda opet čovjek, koji 'sumnja u vrijednosti života, koji sumnja o svoj opstanak i koji opet o te sumnje sumnja'.«¹⁶

Autorova usredotočenost na način posredovanja sadržaja, ali i zornost pisama, njihova prostorno-vremenska i pripovjedna koherencija, intonativna dinamičnost te slikovitost uz povijesnu interpretaciju, priziva i onu književnu.

Sadržajno pisma prenose osobnu priču o sudbini jednoga mladenačkog prijateljstva, koja je, ostavi li se po strani njezina referencijalnost, ujedno i tipska priča hrvatskoga realizma i moderne o »putu prema uspjehu« seljačkoga djeteta – u dijelu pisama koja prate razdoblje od završetka mature, preko traženja zaposlenja do konačnoga odlaska na studij prava u zimski Zagreb, sa slabom financijskom konstrukcijom i bez kaputa. Aničić kao da u svojim pismima dijelom prepisuje, a dijelom anticipira ulomke iz književnosti toga vremena: san o studiju u Beču, sliku umiranja u registraturi.

Već u prvom pismu stalne formule karakteristične za korespondenciju najavljuju naglašenu literariziranost Aničićeva diskursa.

Uvodnoj konvenciji zaziva naslovljenika prethodi molitveni zaziv (»U ime Oca i Sina i Duha Svetoga! Amen.«) koji je tipološki srodan klasičnoj književnoj invokaciji, a zatim slijedi izravno obraćanje naslovljeniku pod njegovim književnim pseudonimom (»Mi care Darinski!«), koje sugerira misaonu i emotivnu bliskost.

Nekoliko redaka niže sadržaj se otvara literarnom slikom: u dokonosti ljetnih praznika, po poluoblačnom ljetnom danu sedamnaestogodišnji Ivan Aničić leži u sjeni hrasta kod kuće u Gračišću i, dok se odmara od čitanja svoga literarnog uzora, Kranjčevića, u promičućim oblacima nazire secesijski eteričan lik žene, u njegovoj mašti – Madone.

¹⁵ Signatura komada: HR-DAPA-899/7.27 Pismo br. 28.

¹⁶ Signatura komada: HR-DAPA-899/7.19 Pismo br. 20.

Početak i završetak posljednjeg, 50., pisma i na komunikacijskom i na emotivnom planu kontrastiraju prvome pismu. Uvodne formule zaziva ovdje nema – samo uskličnik, rječitiji od riječi koje bi mu mogle prethoditi, kao da pošiljatelj poručuje: »Ne znam kome upućujem sadržaj ovoga pisma...«, ili: »Ne znam kako bih te naslovio...«. Kratak je sadržaj iznesen formalno i hladno u trima rečenicama, od kojih prve dvije sadržavaju informacije o tehničkoj i materijalnoj strani raskida prijateljske veze. Posljednja rečenica završava praznom i konvencionalnom pozdravnom formulom (»...ostajem i nadalje prema tebi uvijek najiskrenije i najprijateljskije raspoložen...«) koja bi se mogla tumačiti i uljudno hladnom da iza nje ne slijedi druga formula, u intonativnom i značenjskom smislu rječitija – »Serbus dragane!«, kojom je Aničić iz konvencionalnoga prešao u sasvim osobni registar. Zagrebački »serbus« i »dragane« u formuli završnoga pozdrava izriču i intonativno definiraju ono što je bivši prijatelj izostavio u uvodnoj formuli, prije uskličnika. Pozdravna formula na kraju pisma ima posve drugo značenje nego što su te iste riječi imale na početku. Iz ovoga emotivnog iskoraka u inače služben ton pisma Aničić se vratio potpisujući se kao potpredsjednik Akademskoga društva »Istra«, čije su unutarne trzavice naposljetku imale konačnu ulogu u okončanju đачko-studentskoga prijateljstva.

Zbog dinamičnosti, pažljivo promišljenih struktura pojedinih pisama te ljepote jezika kojim je u hrvatskoj književnosti arhetipska priča o školovanju seljačkoga sina, čitatelj, neupućen ili nezainteresiran za povijesnu dimenziju događaja oslikanih u crticama iz života Pazinske gimnazije i njezinih đака, a koji nadopunjuju fond izvora u svezi sa širim istarskim sociološkim, društvenim i političkim procesima pri kraju prvoga desetljeća 20. stoljeća, ovih 50 pisama može čitati kao što bi čitao zanimljiv epistolarni roman.

Napomena

Kao što je uobičajeno, a od Uredništva *Vjesnika istarskog arhiva* i sadašnje ravnateljice DAPA-e prihvaćeno, sadržaj Đачke korespondencije prepisala sam sa svim pravopisnim i jezičnim pogreškama i osobitostima korespondenata.

Đačka korespondencija

u:

Zbirka pisama DAPA
(HR-DAPA-899)

Korespondenti:

Ivan Aničić i Antun Flego

1. (7.1)

Gračišće, dne 9. VII. 1910.

U ime Oca i Sina i Duha Svetoga! Amen.

Mi care Darinski!

Pisah juče Franji Hrovatinu i sjetih se nehotice tvoje vile. Sa Hrovatinom sam bio lutao za njom 120 sati berući jagodice, od kojih i dio tebe zapade, utaman! Toga sjetih slovom njega, toga eto sjećam i tebe.

List sam zatvorio, ponio na poštu, pa sa Kranjčevićem pod stogodišnji hrast u sjenu. Vrijeme okretalo na kišu. Sad veći, sad manji oblaci plovili lazur-nebom. Ja ih gledah tako ležečke, sravnjivah jednoga s drugim, a jedan mi se od njih najbolje sviknu. Gledah ga dugo, dugo, i gle čuda! Na njemu »vila« u bjelome ruhu, sa tankim tek malo rumenim usnama, gotovo prozirna, sa čistim rukama potresajući nad njim, sad svračajuć svoj pogled više [...] više, valjda k prijestolju onog koji vedri i oblači, sa blijedim ko od voska sklopljenim rukama, sliči Madoni, kojoj srce sa sedmero mača probodeno. Vrijedna smilovanja! Al ja ga ni zere u sebi ne oćutih! Promatrah sliku dalje ravnodušno, ona postaje sve blijedom, dok ne iščezne u oblak, na kom stajaše, stopi se sa drugim oblakom u jedan veći...

Ustadoh sa knjigom, potrčah gotovo kući, uzeh pero i eto ti slike zabilježene! Čitaj ju, o zaljubljeni, ocijeni ju! Kao što ona slika, tako iščezne i moja ljubav do Milke. u nepovrat, u nepovrat!...

Da pređem sada na ozbiljnije i važnije stvari! Dne 1. ov. mj. bijah u Pazinu, ali te ne mogoh dobiti naći, što mi žao bijaše! Čestitam ti na sretno položenoj maturi, koja je za tebe dvostruko vrednija, jer te je pitao Silvija Strahimira. Zatim te molim da postupno sastaviš kritiku o »Naprijedu«, potpuno pamti! jer ću nastojati da se sav književni rad u listu po njoj ravna; znaj dakle, da ja u nj veoma velike nade postavljam, pa prema tome i radi, ali potpuno!

Dođi svakako u Srce-grad na sokolski slet¹⁷ s njom i da se porazgovorimo o još nekim stvarima. piši mi točno kada dolaziš, da te mogu čekati da mi se ne izgubiš! Jesi li se me-

¹⁷ Aničić se referira na sokolski slet župe Vitezić, dogovoren na izvanrednoj skupštini pazinskih sokolaša, održanoj u prostorijama Hrvatske čitaonice 8. rujna 1910.; usp. *Nаша sloga*, 27/1910.

đutim javio javno s kojom pjesmom, ako jesi, onda mi javi koji je to list, da se mogu za taj pobrinuti. Čitao sam u »Našoj slozi« smrt zadnjeg Ilira Ivana Trnskoga. Slava mu!

Pozdravi u moje ime i Lovru, ako ga budeš vidio.

Međutim, dosta za sada, drugi put više!

Srdačan ti pozdrav šalje [i] kliče »Zum Glücklichen Wiedersehn«

Ivan Udovac Gračišćanski,
vicematuratus.

2. (7.2)

Pazin, dne 27. IX. 1910.

Dragi Antune!

Ne pojmiš kakvo me razočaranje stiglo u novoj časti, u časti cenzora! Na koncu lanjske godine, pun nade i volje za rad, bijah uvjeren, da će »Naprijed« procvasti ove godine, da će zbilja odgovarati svome nazivu, ali prevaren sam, prevaren sam grozno.

Imali smo mi cenzori sjednicu, i odobrili smo 3 komada koja imaju ući u list. Od tih je jedna pjesma, koja je ta ne bila zabačena. Zatim je jedna narodna pjesma, koju pribilježih lanjske godine, a uvrštena nije bila, onda je moja jedna crtica i zove se »Moć savjesti«. I ništa više! Kalčić ostao jalov, kao valjda i ona krava, koju je na toranj vukao, a moji drugovi u časti rekli: »Moramo što i mi sastaviti.« Kratko, jezgrovito. List ove godine doživiti će možda 5 (slovom: pet) brojeva!

Kako ćemo bar prvi broj opremiti, to njih malo briga. Spomenuh im tvoju kritiku. »Piši mu, ako mu je ikako moguće, nek ju pošalje! Voljan je član bio lanjske godine, uvjereni smo da će njegova kritika biti izvrsna. Cenzorski je odbor autonoman u svakom pogledu pa ga nitko ne pita za račune. Kritika će izaći.« Ponukan nestašicom radnja eto se obraćam na tebe, Antune, molbom toplom da mi ju pošalješ. Izaći će pod tvojim imenom ili pod pseudonimom »Darinski«, kako ti bude drago...

Uz tvoje gazele imamo pet do šest vrsnih pjesama Županovih, ali po svoj su prilici izašli i njegovi komadi - - goli plagijat. Žerjav je naime čitao u nekom „Domaćem prijatelju” »Dogodbice« i caetera doslovno kao u »Naprijedu« – do jedne riječi.

Župan je kazao da su imali u Ljubljani nekakvo društvo, u kojem su svoje pjesme i dr. davali jedan drugom, pa mu ih je možda koji prepisao i izdao ih. U to ime je obećao da će pisati uredništvu spomenutoga lista i odgovor nam pokazati.

* * *

Veoma mi je žao bilo da te ne vidjeh na sokolskom sletu. Vivoda mi kazao da nijesi došao.

Još nešto iz kluba: klerikalci nijesu se upisali svi u društvo, ali su poslali dvojicu, koji će naš rad nadzirati. Osim toga misle osnovati »M a r i j i n u k o n g r e g a c i j u«¹⁸!

U tom pogledu smo puno napredovali i podržavamo živahnu protuagitaciju, jer doznajemo za sve namjere njihove... Dobili smo nova profesora, pjesnika dr. Pregelja i Burgara. Obojica su fanatični klerikalci. O Pregelju dr. Ivanu pisati ću jedno posebno pismo jer mi to prostor ovoga lista ne dozvoljava!

Uz veliku i toplu želju da mi kritiku pošalješ

Ostajem tvoj vjerni I v a n .

3. (7.3)

Pazin, dne 25. X. 1910.

Carissime Darinski!

Najprije te najsrdačnije pozdravljam, a za tim te molim za oprostjenje, što dosada ni slova ne pisah. Zadužih se ovdje ondje, gdje 10, gdje za 20 novčića i ogrezoh u dugu baš do grla, pa me već sram bilo isposuđivati. No sada dobih nešto malo, te eto me, da ti što pripovijedim.

Uvod u kritiku primih i pročitah sa veseljem, predah prepisano cenzorima i odobriše. Izaći će u drugom broju, jer je za prvi stiglo prekasno. Uvod malo predug ali ne smeta! Međutim sam sada nešto zadovoljniji u mojoj časti. Radnja malo više, dakako, samo od cenzora. Pojavio se D[uk]ić sa životopisom i karakteristikom pokojnoga druga Rigovića,

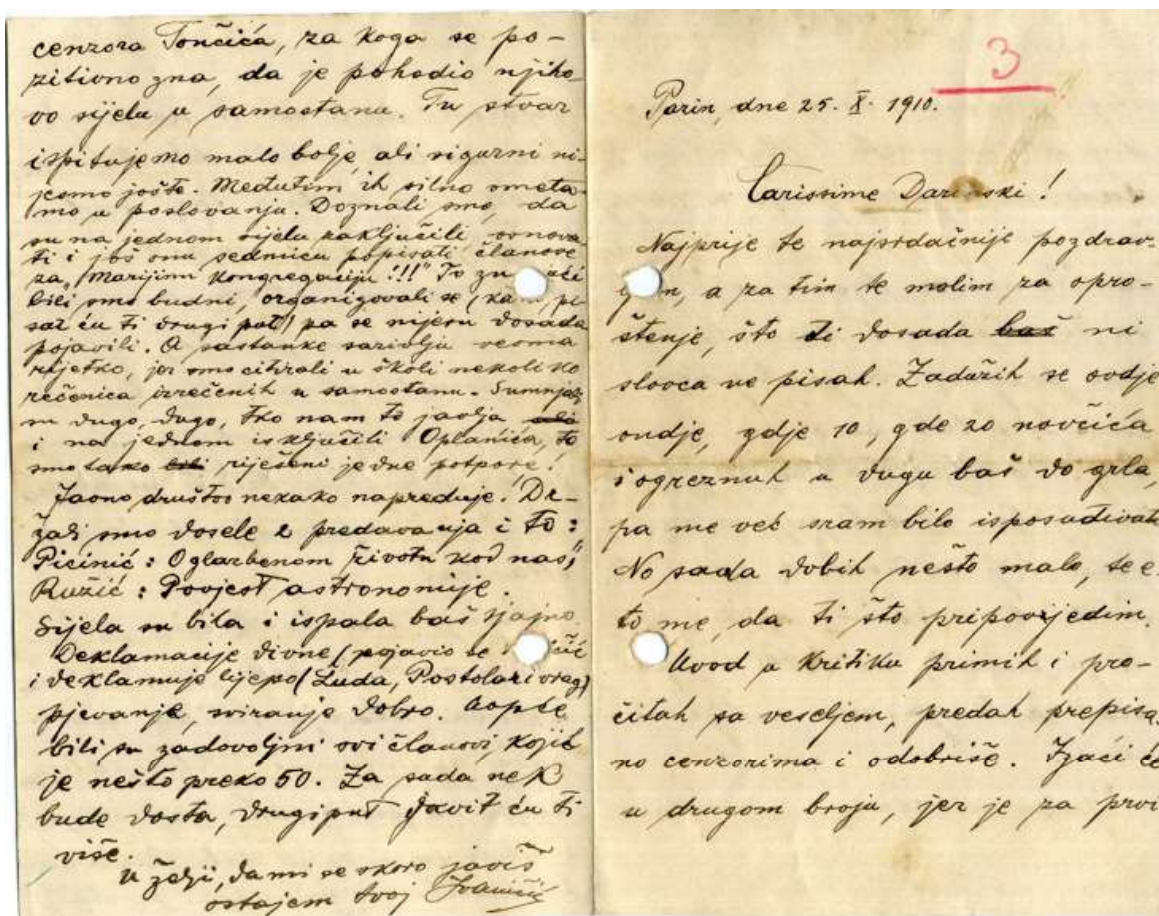
¹⁸ Marijine kongregacije (dalje: M .K.) katolička su društva za mladež i odrasle koja su promicala i njegovala kršćanski život. Osnovani su ih isusovci krajem 16. stoljeća, a pod imenom M. K. djeluju od osnutka do Drugoga vatikanskoga sabora, kada im je ime promijenjeno u »Zajednice kršćanskog života«, pod kojim djeluju i danas. M. K. se u hrvatskim đačkim i mladenačkim sredinama intenzivnije započinju osnivati krajem prvoga desetljeća 20. stoljeća u sklopu katoličkoga pokreta prevođenoga biskupom Antunom Mahnićem. Organizirano osnivanje M. K. najavio je časopis *Luč*, list katoličke mladeži, u listopadu 1907. prenoseći u uredničkom članku »Naš program«, program za školsku/akademsku 1907./1908. godinu, iznesen na Drugom sastanku katoličke mladeži u Zagrebu u kolovozu 1907. (prvi je sastanak održan godinu ranije na Trsatu). U prvoj točki toga programa, koji se odnosi na djelovanje pokreta u srednjim školama, uredništvo je *Luči* programatski napisalo: »Ta naša vjerska ideja treba se što jače istaknuti, a da se to postigne imaju se na svim zavodima, gdje to nije zabranjeno, osnivati Marijine kongregacije. (...) Kongregacija treba okupiti cvijet hrvatske mladeži, oduševljene borbe za svetu stvar, prave radikale! (...) Gdje god kongregacije nema, jer su zabranjene, tu neka se u istom duhu prihvati posla literarni klub. Sva tadrustva sa svojim klubovima i sekcijama sačinjavaju zajedno 'Đački dio hrvatske vojske'. Zastupnik ili glavni vođe toga 'Odjela hrvatske vojske' bit će u živahnom saobraćanju s uredništvom *Luči*«. (HKP-18:27.2.2009.) Od najave osnivanja u ovdje prenesenom pismu (listopad 1910.) do ustanovljenja M. K. u Pazinskoj gimnaziji protekle su još dvije i pol godine te je M. K. osnovana tek kada su najangažiraniji pripadnici naprednjačke skupine đaka (iz generacije maturiranih u razdoblju od 1910. do 1913. godine) završili svoje školovanje. M. K. osnovana je krajem travnja 1913., nedugo nakon što je Pazin sredinom istoga mjeseca posjetio biskup Mahnić zbog dogovora oko gradnje hrvatskoga đačkog konvikta (*Naša sloga*, 18/1913.). Božo Milanović navodi da su se prvi đaci upisali u *javno gimnazijsko vjersko društvo »Marijina kongregacija«* 4. svibnja 1913. (MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod...*, str. 377). Svečanost konstituiranja, predvođena biskupom Karlinom, održana je u crkvi franjevačkoga samostana u četvrtak, 8. svibnja 1913.; *Naša sloga*, 19/1913.

kojemu će biti i posvećen ovaj broj. Dosta je uspio! Ovaj broj izlazi i razdijeljen će biti prije Sv. Sveti; jedan broj sačuvat ću za tebe.

Dodeš li u Pazin, onda ću ti ga predati, ne dodeš li, poslat ću ti ga na zahtjev i kući.

Jedan od cenzora izrekao bojazan, da li ćeš ti na vrijeme poslati ostali dio kritike. Uzeli smo u obzir tvoj rad u prošloj godini i napokon su bili sporazumni. Nastojao sam da uđe već u prvi broj, ali je baš poradi članska Rigoviću i poradi smanjenja obsega našega čeda »Naprijeda« bilo to nemoguće. (List će zapremati 16 do 20 stranica).

Pošalji mi dakle čim prije ako si gotov.

A sada ti pišem ukratko stanje štaštva na našoj gimnaziji. Klerikalizam, regbi, na prvi mah, napreduje. Dobili su u svoje kolo Bačića i Stanića, a sumnja pada i cenzora Tončića, za koga se pozitivno zna, da je pohodio njihovo sijelo u samostanu. Tu stvar ispitujemo malo bolje, ali rigorozni nijesmo jošte. Međutim ih silno ometamo u poslovanju. Doznali smo, da su na jednom sijelu zaključili osnovati i još onu sedmicu popisati članove za »Marijinu kongregaciju!!!« To znajući bili smo budni, organizovali se (kako, pisat ću ti drugi put) pa se nijesu dosada pojavili. A sastanke sazivlju veoma rijetko, jer smo citirali u školi nekoliko rečenica izrečenih u samostanu. Sumnjali su dugo, dugo, tko nam to javlja i na jednom zaključili Oplanića, te smo tako riješeni jedne potpore!

Javno društvo¹⁹ nekako napreduje! Držali smo do sada 2 predavanja i to: Picinić: O glazbenom životu kod nas, i Ružić: Povijest astronomije.²⁰ Sijela su bila i ispala baš sjajno. Deklamacije divne (pojavio se i [...]čič²¹) pjevanje, sviranje dobro. Uopće, bili su zadovoljni svi članovi kojih je nešto preko 50.

Za sada nek ti bude dosta, drugi put govorit ću ti više.

U želji, da mi se skoro javiš
ostajem tvoj IvAničić

4. (7.4)

Pazin, dne 9. 11. 1910.

Dragi Antune!

Ne znam, da li si primio moje posljednje pismo u kojem sam ti javio nešto od prilika, koje vladaju na našoj gimnaziji. Pisao sam ti, da će uvod u kritiku izaći jedva u drugom broju, nu radi jednoga drugog članka, koji je autor ustegao, uvrstismo ga već u prvi broj, koji je izašao lijep, dobar, otisnut u 60 primjeraka.²² Tiskali smo ga kod Novaka.²³ Opseg mu je 16 stranica, ali pisanih usko i u većem formatu, nego li je to bilo lane, tako to izgleda veoma lijepo. A k tom je vezan kao jedna školska zadaćnica, a ne sa koncem, i papir do papira prosto naslagan. Saržaje uvodni članak, malu crticu od J. Žerjava o pok. Rigoviću, u kojem je zaplijenjena jedna crtica od prof. zboru.

»Bio bih više toga zaplijenio« rekao je Doroghy, ali bi možda tko rekao, da se bojim đачke kritike, te sam to propustio.”

Jedna je pjesmica od Tončića »Pri solnca zadnjem zraku«, zatim je jedna narodna pjesmica, onda »Naš list« pa nastavak „Protezon – Hysteron«. Evo to je sadržaj lista, od kakve je vrijednosti, sudit ćeš najbolje ti sam. Ja sam broj za tebe nabavio, a ako hoćeš onda ću ti ga i poslati.

* * *

¹⁹ Svi uvodno spomenuti autori-đaci Pazinske gimnazije u svojim tekstovima navode kako je tajno društvo »Učka« prestalo djelovati nakon što je uprava škole dopustila đачke društvene sastanke u Gimnaziji tijekom šk. 1910./1911. godine. Aničićevo pismo od 28. 10. 1911. (signatura komada: HR-DAPA-899/7.16, Pismo br. 17) otvara mogućnost da su članovi društva Naprijed, u cijelosti pripadnici liberalne orijentacije, zadržali neki oblik zabranjenoga (tajnog) izvanškolskog udruživanja i u šk. 1911./1912. godini.

²⁰ Ovdje Aničić nadopunjuje dosad objavljene izvore. Božo Milanović navodi samo da se radilo o predavanju iz astronomije koje je održao jedan đak iz katoličke skupine, a koje je bilo prihvaćeno općim zadovoljstvom; MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod...*, str. 377.

²¹ Nečitko zbog perforacije papira.

²² Ovime Aničić nadopunjuje dosad objavljene izvore. U tekstovima bivših đaka Pazinske gimnazije ne spominje se naklada toga lista.

²³ Radnja (tiskara, knjigovežnica i papirnica) Čeha Ivana Novaka, otvorena 1898. i smještena na Buraju, u zgradi nasuprot Pazinskoj gimnaziji; usp. Jozef JUNEK, »Osnivanje Knjižare ‘Ivan Novak’ u Pazinu godine 1898.«, u: LABINJAN – UJČIĆ (*ur.*), *Spomen-knjiga...*, str. 49.

Drugi broj kanimo doskora izdati, jer imamo prilično i dobrih radnja, a i sa prvim brojem zakasnismo. Kako sam ti već spomenuo, »Naš list« je uvršten, a čekam u najbržem vremenu nastavak. Molim te, dakle, da mi napišeš to i da pošalješ, tim više što smo uvrstili već prvi dio. Nemoj pako, da budem ja radi toga u neprilici, ako zakasniš sa II. dijelom.

* * *

To o listu.

Da čuješ sada o borbi među đaštvom nešto. Prije su znali profesori da se cijepamo, ali tako oštro ove godine ne cijepasmo se nikada. Furtimaši su dali povod s tim, što se nijesu upisali u javno društvo (osim radi inspeciranja) i svojim tajnim sastajanjem u samostanu (što su profesori doznali), da je svaki razrednik obećao svojim đacima 1 6 sati i »consilium«, ako se bilo kome dokaže pohađanje tajnih društava.

Stanića²⁴ su isključili radi rada protiv javnoga društva, on se prizvao na sud. Suci su se sastali već dva puta, raspravljali svaki put po 2 i više sata i sastavili su tek 2 točke sudbenog poslovnika. Užasno gnjavi Stanićeve suce odborov sudac Sedmak na svoj način, te se je tako bojati da će Sedmak otežati minimum prvi semestar osudom. »Vidjet ćemo, tko će povleći«, rekao je, a možeš znati, da Sedmak ne-će.

U školi se ne uči više, sad su same debate pod odmorom. Ne možemo ustvrditi, da smo dosta uspjeli, jer zna da profesori za naše društvo sigurno, da je posve naše »naprednjačko«. Prema tomu i radi Dr. držeći se i pristaje uz većinu, i govoreći Staniću »da je pošao stopama Defranca«.

O ovom trvenju čuo je i Roža, pa nam je i on očitao svoju, govorio protiv liberalizma među đaštvom, a mlatio po furtimašima. »Narod mora da bude prvom i najvažnijom stvari, a zatim može strančariti«. Zatim nas pitao koliko nam je filozofije poznato, itd., itd. Sve je govorio previše idealno, o onome, što je dan danas nemoguće, ali veoma dobro. Ukratko: »Bob bačen u stijenu«, kako je i on sam napomenuo na početku govora.

* * *

Novi prof. dr. Pregelj ti je pjesnik, ali ipak subjektivan, jako pristran, da ne rečem fanatik. On ti znade saći s jednog predmeta na drugi, koji nije opet u savezu sa prvim. Tako ti je sa tumačenja jedne pjesme prešao na ubistvo Perreza pa ga ocrnjivao na svoju, Ferrera! Uopće nastoji uvađati politiku u školu, kao što je klerik. Kranjskoj --- .

* * *

Za sada dosta. Oprosti ako sam ti ovo pismo onako bez saveza nabacao. Vremena imam malo. Borimo se za opstanak, a radim za društvo, što je puno za moje slabe sile.

O ljubavi misliti nije također vremena! Pred vratima je matura, a to je za nas kao što je bilo za Rimljane »Hannibal ante portas!« Živio!

Još jedanput moleći te da pošalješ kritiku, ostajem tvoj amicissimus

Ivan Zlovečera.

²⁴ Franjo Stanić iz Brežica (Kastav), maturirao 1912.

5. (7.5)

[s.d.]²⁵

Dragi!

Jamačno se srdiš da ti ništa ne pišem. Ali, vjeruj mi, ne mogu. Toliko ti toga imam da javim, da nemam vremena, kad bi sve to ispisao, zato odgađam to za Božić. II. broj lista je izašao. Doroghy ga je pohvalio kao najbolji broj doslije. Obadva broja čuvam za tebe.

Kad ćeš doći da nas pohodiš? Ja te željno očekujem!

Oprosti da se ovim putem služim, da ti nešto javim, ali ja nemam sada ni filira bakrene vrijednosti! Možda je ovaj put pisanja i prenizak, ali što ćeš?

Kako s tobom, kamo si nakanio?

Možeš li poslati nastavak kritike, koja nam se sviđa?

Grli te tvoj vjerni

Ivo

6. (7.6)

[s.l.; s.d.]²⁶

Dragi!

Već je puno vremena prošlo da se jedan drugom ma baš ni rječcom javili nijesmo, ne čestitasmo si ni božića ni nove godine, ne znamo da li smo još živi! No prijateljstvo naše, meni najmilije, jer ovdje uopće nemam nikoga, komu da se povjerim, nadam se, da je ostalo isto, čisto, ničim nepomućeno. Mili moj! Nemoj mi zamjeriti da ti se ja prvi ne javih, budući da je to moja dužnost kao mlađega!

Poslao sam ti, po malome gimnazijalcu Jos. Žigantu za Božić 2 broja »Naprijeda«, nek ti ih nosi u Goričice. Čim se povrati u Pazin reče mi da ih je predao svome stricu Ivanu Žigante, zaposlenom u Narodnom domu, nek ih tebi dade. Ako si ih dobio, piši mi to, nijesi li, a ti se obrati na nj pa ga pitaj je li mu ih uopće nećak dao.

Izdasmu već treći broj, koji čuvam kod sebe, i koji je po mom mišljenju slabiji od drugoga. Brzo će izaći i četvrti. Nadam se da će boljim biti. Zateče li se ovo moje kratko pisanje prije ili kasnije, pošalji mi bar glasak, da li si još živ, a javit ću ti se kasnije opširnije o našim prilikama i o mom živovanju u Pazinu. (Prvi je semestar svršio!)

Bratski ti pozdrav šalje tvoj vjerni

Ivan Aničić

²⁵ Pismo u prijepisu Antuna Flege. Uvodna napomena prepisivača: »Dalje jedno Aničićevo pismo napisano u 12. broju 'Mladog Hrvata' koji mi je onda dolazio još u Pazin. (Bez datuma!)«. Završna napomena: »Za točnost prepisa jamči Ante Flego.«.

²⁶ Dopisnica, naslovljena na: »Cijenjeni gospodin Ante Flego; Svrš. gimnazijalac; Goričice (selo); Kraj Buzeta«.

7. (7.7)

Pazin, dne 10. III. 1911.

Dragi!

Najprije te lijepo molim, da mi oprostiš, što tako ne dajem od sebe glasa. Bijah bolestan, spopala me gadna influenza, a ja prokuburio punih 8 dana u sobi. Vjeruj mi, nikada se nisam čutio tako potišten kao onda. Čitati ne mogah, pisati ne mogah, jesti ne, piti ne, pušiti ne, kašalj me gadno morio, a ja da zdvojim od dosade. U tom me stanju zateklo tvoje pismo. »Uskrsnuh!«. Čitao sam čitao i duh moj bijaše kod tebe patnika i žao mi te bijaše, da toliko stradaš, no poznajući nadao sam se, da će se tvoj značaj u borbi »trbuhom za kruhom« učvrstiti. I ne prevarih se! Kako ti to sve mirno snosiš!? Da mene samo što zadesi, e ode već sve do vraga!...

Tvoje mi pismo bijaše melem u bolesti mojoj! Zahvaljujem ti na tvojoj autobiografiji, jer me u bolesti toliko, toliko tješila! Pišeš mi, da nastaje proljeće! Ne znam! Ja u borbi za opstanak ne razlikujem zime od proljeća. Postao sam i ja nemalo ravnodušan za sve. Rijetko me što dirne, da se probudim! Da ću pjevati? Nikada nisam dovršio pjesme još. Počeo sam stihove stvarati, grube, bez saveza, a čas prije nego mi stiglo tvoje pismo, napisah, ne promišljavajući:

Na samrti...

Uzalud tvoje ljupke riječi,
 Uzalud blagi pogled tvoj,
 U srcu kad mi tuga ječi
 Bez nade kad je život moj...

Već samrtno mi zvono zvoni,
 Već čeka me otvoren grob,
 I smjeli nekad mladac oni,
 Bit doskora će smrti rob!

Imadoh nekad ideale,
 Al tome bje tek kratak čas,
 Tek kratko meni ruže cvale...
 A sad me zove sove glas!...

Eto, to je ta tobožnja pjesma. Zatvorio sam je poslije, ništa popravljao, ne izvadio je do sada. Ne znam, kakve li je vrijednosti, no iz srca mi je tekla, a što ti na to?

No na stranu sanjarije!

Naše društvo propada, propada i list! Izašla do sada 4 broja. Ne pjesma, nema proze. Ono što je, vrijedi malo. Tončić »šlacht«, ja malo ili ništa, Žerjav prilično, Kalčić jalov »kao njegova krava na zvoniku«. Zanimanja za list ništa. Za sijela još manje. Možda bi ti poslao kakvu pjesmicu? Moraš se žuriti i sa »Nastavkom« kritike. Poradi Kritike pozvao nas 3 cenzora ravnatelj na red. Imena, tko piše nije doznao po svojoj iskrenoj želji. Kaže, da se ne smije kritizirati među đacima, jer da se ružimo pred mlađima (!!!!!!!!!!!!!). U ostalom onaj kritičar da je »megaloman« stoga neka se sastanemo, i, kako je vruća njegova želja bila, neka je ne tiskamo. Želji mu se ne odazvasmo.

Jesi li čitao »Pučki prijatelj« (ne znam već koji broj). U njemu nazvaše Naprijed »naprednjačkim papkom«.²⁷ Hvala im lijepa! Za dokaz citiraše mjesto iz tvoje kritike gdje ono govoriš kod Tončića »o ljubavi«.

²⁷ *Pučki prijatelj* od 30. 12. 1910. Članak »Naprednjački papak« (Stipan TROGRLIĆ, »Idejna previranja u Pazinskoj gimnaziji (1907-1914)«, u: Josip ŠIKLIĆ (ur.), *Hrvatska gimnazija u Pazinu: 1899. – 1999.*, Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile i dr., Pazin, 1999., str. 419–420). *Naša sloga* je 1911. prenijela vijest o preseljenju *Pučkogs prijatelja* iz Krka u Pazin, uz komentar kako se nada da će njegovim prese-ljenjem u sredinu kojom se dosad bavio i izvještavanje lista postati objektivnije. Na nepotpisane tekstove u kojima su, uz đački *Naprijed*, prozivani članovi Odbora za prosvjetu, reagirao je u *Našoj slozi* od 27. studenoga 1911. odmjerenim otvorenim pismom i Fran Novljan; *Naša sloga*, 17/1911.

Naprijed 1 i 2, kako mi reče onaj mališ, nije predao stricu, nego ga je ostavio kod kuće u »vetrini«. Poslije je pisao kući, nek ti ga dadu, a ja ne znam, da li si ga dobio. Ako nisi, možda bi se mogao ti direktne obratiti tom Žigantu, pa bi možda dobio. Ne bih rado ni ja, da ti se izgubi. 3. i 4. broj imam kod sebe, poslat ću ti ih po Jakcu, zajedno sa 5., koji bi mogao izići malo prije Uskrsa.

Molim te, ne moj mi zamjeriti, ako u hitnji nesuvislo i u neredu pišem. Znat ćeš me »ispričati« Sutra imam naime sadržaj Pavlimira, repeticiju fizike, vjeronauka i.t.d. Dosta robe za malo bakšiša.

Javi mi se doskora! Pisat ću ti već pitanje do malo vremena o nekim novim pojavama kod mene i uopće među poz. inteligencom. Pozdravi mi Lovra Draščića!

Ljubi te i grli tvoj Ivan

8. (7.8)

[s.l.; s.n.]²⁸

Dragi!

Evo ti šaljem 2 broja ovogodišnjeg Naprijeda. Bili bismo natiskali i treći prije Božića, ali nije bilo vremena, budući da su svi bili školom zaokupljeni. Stoga kanimo poslije Božića izdati dvobroj. »Zar imate radnja?«, pitat ćeš. Prije sam ti negda pisao da imamo malo suradnika. To je istina još i sada.

U prvom broju, vidjet ćeš, da su isti suradnici koji i u drugom, manjka samo Ivanović (Dukić), koji se u drugom broju ne javlja. Tončića također nema u drugom broju.

No proze ima prilično. Nastavak Aretinskoga, zatim tvoja kritika, koja se ugodno doima čitateljim (prigovaraju joj samo, da je malo pretjerana i previše učena). Onda pišem ja prozu, katkad i Žerjav. To su eto suradnici prozom zastupani.

Pjesama nemamo ove godine ni zlih ni dobrih. Uopće se od lanjskih mlađih suradnika nitko ne javlja. Počeo je stihove graditi Tončić. Da li bolje uspijeva, vidjet ćeš i po mogućnosti pisati mi. Uostalom, mogli bismo prebrojiti suradnike i na prste. Cenzori, tvoja »malenkost«, Aretinski i Iv. Ivanović, koji teško da će što još priopćiti.

S obzirom na prozu, mogli bismo mirne duše dakle izdati dvobroj, ali pjesama nema, pa je nekako list prazan. U drugi broj bili smo npr. prisiljeni uvrstiti dvije od Žerjava, jer drugih nije bilo!

Od Klačića ništa. Uvijek obećaje, ali nikada da bi što dao.

²⁸ Prijepis Antuna Flege. Napomena prepisivača: »Izvornik ovoga pisma je izgubljen, valjda je pismo bilo pisano na omotu za »Naprijed«. Ja sam ga ovdje prepisao prema jednom mojem prijašnjem prepisu. Ante Flego.«

Izašao je prvi broj »Daj Naprijeda«,²⁹ što ti ga evo šaljem. Opazit ćeš jamačno, da nema ni izdaleka onog oštrog humora, da ima malo smiješnoga u sebi. Manjka lanjska četa!

O furtimašima i naprednjacima na našoj gimnaziji pisat ću ti drugom prilikom potanje.

Držali smo još ova predavanja:

Otmar Pavlinić: »Kant – La Plaseova teorija«;

Ivo Šorli: »Morski stanovnici«. Ovo je predavanje bilo tako loše i glupo, da ga je pratilo kroz ono pol sata samo struganje po podu i zijevanje užasno. Kritizirali smo ga oštro, možda i preoštro, pa ga je ta kritika sunovratila u tabor furtimaša i oni za jednu idiotsku glavu, da tako kažem, ojačaše.

Ivan Aničić: »O alkoholu«. Priznali su, da je bilo dobro! Povodom toga predavanja dobio sam pismo koje ti eto prilažem. Poslao ga je po svoj prilici Picinić (junior), ali ne znam za stalno. Molim te, da mi ga pošalješ natrag.

Izreku u »D.N.« ćeš pročitatai. Za ovu zaplotnjačku i pravu pravcatu furtimašku radbotu ja malo marim, jer: »Wer mit mir von hinter spricht, spricht mit meinem (oprosti!) arsch!«³⁰. Sove ostaju sa vama!

Molim te da pogledaš poslana ti dva broja, pa da izrekneš svoj općeniti sud o njima. Napose te molim za »Moć savjesti« – molim te da mi oštro sudiš svaku pogriješku a da mi više ne proričeš...tko zna što!

Zahvaljujem ti ipak na pohvali!

Srdačno te pozdravlja i želi te zagrliti

Ivan Zlovečera, s.r.

P.S.

Pisat ću ti za božićne praznike o mom živovanju. Jesi li se bar donekle smirio (?)

IV.

9. (7.9)

Pazin, dne 9. IV. 11.

Mi care Darinski!

Pitaš me, da li sam dobio tvoje preposljednje pismo? Dobio sam ga, ali ti na nj ne odgovorih. Ispričat me ne bi moglo ništa, jer ne znam drugoga uzroka mom neodgovaranju

²⁹ *Daj Naprijed*, satirični učenički list koji je izdavala klerikalna struja đaka, kritički usmjeren prema listu *Naprijed*. Božo Milanović, koji je bio urednik tijekom godišta 1909./1910., sjeća se da je naslov smišljen kako bi učenike poticao da ga distribuiraju onima koji sjede ispred njih. Časopis se jedno vrijeme i umnažao u kući Bože Milanovića. Isti autor različito navodi nakladu ovoga časopisa: u sjećanjima iz *Spomen-knjige* objavljene 1973. navodi da je bio umnažan u 30, a u *Istarskom narodnom preporodu* u 80 primjeraka (usp. MILANOVIĆ, »Ideološko strujanje...«, str. 60; ISTI, *Hrvatski narodni preporod...*, str. 377). Komentaron »Manjka lanjska četa!« Aničić ukazuje na to kako je, po odlasku Milanovića i njegovih kolega iz generacije koja je maturirala 1910. godine, časopis izgubio dio satirične oštrice.

³⁰ U prijevodu: »Tko mi govori iza leđa, razgovara s mojom stražnjicom.«

osim lijenosti moje, a ta je u posljednje dane nastupila u velikom stupnju. Iz nje me trže tvoje zadnje pismo. Radi česa pak baš zadnje pismo, o tom malo kasnije. Sad ću pak najprije, da ti opišem naše prilike u ovom malom Zagrebu, koji zbilja pomalo, ali sigurno postaje kulturnim centrom naše »sirotice«.

Danomice se drže sjednice, radi pak na kulturnom polju puno »Odbor za prosvjetu«.³¹ Predsjednik mu je, kako znaš, Novljan, tajnik pak naš »von«³², kojega moramo pohvaliti pored sve njegove naivnosti, rekao bih skoro djetinjarije, radi marljivosti oko priređivanja zabava, predavanja, itd...

U zadnje je vrijeme počeo ovaj »odbor« okupljati u svoje kolo učiteljstvo pazinskog kotara oko sebe obzirom na priređivanje roditeljskih sastanaka po pučkim školama. U tom pogledu uspio više nego što je bilo očekivati. Okupio zbilja i privezao uza se najveći dio učitelja i u tom se zakvačio sa »Narodnom prosvjetom«, bolje sa Bačićem i Barbalićem itd. Bačić e compagnia bella uvidili brzo, da se time slabe furtimaški radovi učiteljski, pa da im se napredni elementi sve više izmiču, pa počеше piskarati i navaljivati na Novljana, Doroghyja, Matanića i druge kao liberalce. Pisanje ti je taj (ne znam ga drukčije nazvati, nego ako bi imenovao svu tu furtimašku rabotu preodličnim imenom »glupost« non plus ultra). Uvjeren sam, da nije »odbor za prosvjetu« imao namjeru, da radi strogo »viribus unitis« na kulturnom polju. Ali baš ovo glupo prikazanje njihovo potiskuje napredne učitelje sve više i više u kolo naprednjaka, premda imaju drugu namjeru. To se pokazalo i na zadnjoj učiteljskoj konferenciji,³³ gdje izabraše Matanića učitelji zastupnikom za svoj kotar, a ne više furtimaša Barbalića. I tako im glupa taktika na našu najveću radost oslabljuje i onako nasilno iskalupljene crne redove! Na zdravlje im!

Prirediše osim toga pred malo vremena pazinski diletanti jednu komediju u tri čina!³⁴ Privukla mnogo općinstva i igranje bilo je prilično dobro. Bio sam i ja tamo, na galeriji, na onom istom mjestu, gdje smo nas dvojica običavali sjediti lane. Vjeruj mi! Žalio sam, da te nema uz mene pa da se barem malo od srca finim dosjetkama u komediji, kad znam sigurno gotovo, da ti smijeh rijetko, rjeđe nego prošle godine, na ustima titra! Čini mi se, da si postao tužnijem, jer i tvoje zadnje pismo odiše prevelikom, na žalost, odiše iskrenom tugom! Tebe je zadesio još možda kakov udarac iza one obiteljske katastrofe?! Da znaš, kako mi je bilo pri srcu, kad sam saznao, da te cijela »buzeščina« zna kao bezvjerca! Ah, da si mi bio ovdje, izgrlio bi se bio i izljubio od miline sve u šesnaest. Ta ti si uza sve to neslomiv! Živio Antune! Iskrenost mi se kod tebe najviše sviđa! Ti, ako itko drugi, barem svoga mišljenja pred drugima ne tajiš!

³¹ Iscrpan prikaz djelovanja Odbora za prosvjetu: Mladenka HAMMER, »Društveni rad profesora Hrvatske gimnazije u Pazinu (1899. – 1918)«, u: ŠIKLIĆ (ur.), *Hrvatska gimnazija u Pazinu...*, str. 307–325.

³² A. se referira na plemićku titulu Zvonimira pl. Doroghyja.

³³ Učiteljska konferencija za kotar Pazin održana je u Pazinu 11. i 12. ožujka; *Naša sloga*, 9/1911.

³⁴ Aničić se najvjerojatnije referira na predstavu odigranu 2. travnja 1911. u Narodnom domu. Bila je izvedena komedija u tri čina *Pension Schöller* Carla Laufsa, koju je preveo Zvonimir Doroghy; HR-DAPA-27 Kotarski kapetanat Pazinu (1868-1918). Kategorija I/3 (Udruženja), god. 1911. Dok. br. 3187. Kut. 115; HAMMER, »Društveni rad profesora...«, str. 327. Kod autorice je isti dokument naveden pod prethodnim nazivom fonda: Kotarsko poglavarstvo u Pazinu.

Ovdješnja glazba prilično uspijeva, pa mislim, da će uskoro kod mise svirati, na naveću žalost naših »sinjorona«. Taj ih istup tjera u očajnost, a svemu tomu daju oduška u svom »čifutiću« »Piccolo«. ³⁵

* * *

Da pređem sada na đaštvo. Tu vladaju za našu struju teške prilike, tako teške da ne znam, hoćemo li rane preboljeti. Naprednjaci su užasno bankrotirali; pomisli si, nemamo nit organizacije! Poduzeli smo puno i svašta, ništa pak ne dovršili! Ne znam, kako ćemo iza blagdana. Furtimaši počeli dizati glavu, pa je pogibelji, da nam kod izbora ne bi smetali! Društvo se je u zadnje vrijeme počelo opet buditi. Hoćemo svakako, da unesemo malo života u društvo. Furtimaši bi htjeli, da ukinemo zaključak glede sistema i problema filozofskih, ali mi ne damo da prođu. Dok društvo oživljuje, list naš vene... polagano, doduše, ali ipak! Nemamo poslenika. Mi tri, i katkad kapne po koja radnjica od koga drugog.

Evo šaljem ti 3. i 4. broj, koji ne pokazaše napretka! Ah, kolika žalost, ako nam to mi-ljenče propadne!

Dok ti ovo pišem, dotiskava se 5. broj. Ovaj opet pokazuje, čini mi se, nešto napretka. Možda ipak, da se i on proljećem probudi, ali puno nade nemam svakako. Žao mi je, da ti ga ne mogu poslati, ali nije dovršen.

Tvoju smo legendu uvrstili, veoma je značajna i lijepa kao narodno blago, pa se preporučamo, da nam pošalješ još par primjeraka toga, koga imaš valjda puno sakupljena! U 5. broju dovršena je i kritika progl.

Znaj, da nismo bili nipošto nakani, da prestanemo sa njenim izdavanjem, pa nam stalo na put isto g.g. ravnatelja. Kako je prestala, to te molimo, da bi nastavio i poslao nam ostalo, jer kanimo završiti godište dvobrojem. (Ispustili smo u »Kritici« ono o Aretinskom, jer nije niti još sva radnja izašla. Drugo je izašlo, kako ćeš i sam vidjeti, sve.)

Pustimo to, pa da ti pripovijedam malo iz mog skromnog životića.

Gotovo da se nisam zaljubio! (Tu rubac u usta, da se previše gromko ne nasmiješ!). Taj sam stvor svoje t r e n u t a č n e ljubavi našao u osobi neke Marije Mogorovičić, susjede »Njezine«, susjede tvoje ljupke i skromne Ele! Ali izmijenivši par pozdrava (»postillon d'amour« bio mi je jedan đak, koji tamo stanuje) prestah, a s time iščezla i ljubav, brzo, tako brzo, da sam se toj brzini čudio i još ne načudio. Brzina je bila veća, nego brzina svjetla u jednoj sekundi.

Sada sam uvjeren naprotiv da ja ženskog stvora nematerijalnom ljubavi uopće ljubiti ne mogu, ali ipak su mi mnoga ženska lica simpatična, prolazim pokraj njih, opazim kod njih nešto lijepo, ali na ljubav, ljubav, ne mislim nikada. Svakako od najsimpatičnijih dosada lica i bića ženskih mi je tvoja Ela, kojoj u Pazinu premice ne nađoh. Ništa nije s tim

³⁵ Misli se na pazinsko glazbeno društvo Hrvatska glazba, o čijem je osnivanju izvijestila i *Naša sloga* (13/1911.) spomenuvši pritom da je Ivan Aničić prikupio 18 K i 10 para potpore koje se, bez pričuvnih članova, sastojalo od 28 glazbenika. Aničić se ovdje referira na napetost i iziritiranost talijanske zajednice osnutkom hrvatskoga glazbenog društva i sviranje na uskrsnom ophodu, o čemu su suprotstavljeno tijekom travnja 1911. godine izvještavali *Naša sloga* i talijanski *Il Piccolo*.

riječima uveličano, govorim istinu, istinu najsvetiju. Pozdravljam je tek, kad ju susretnem, a poznanstva sklopio još s njome nisam, premda bi to bilo pravo slavlje u mom životu. Poslije Uskrsa ću možda nastojati, da s njom progovorim riječ, ali me smeta užasno, to, što sam se malo zapačao sa M.M.-covom, koja stanuje blizu. Kako bih upoznao njenu lijepu, čistu dušicu, veoma rado. Vrijedna je i dostojna da bude vilom mom Antunu, milom mojem pobratimu. Tužiš se, da ti o njoj ništa ne pišem, ali eto, valjda si našao razloga i tomu. Sad sam slobodan i neću prestati, da te o Njoj obavijestim katkad...

Cvijeće? Ja mu se ne nadam...

Zdravstvuj, mili Antune i provedi, kako bolje možeš ove blagdane, koji znače Uskrsnuće, ali njim malo, jer pravo uskrsnuće, nije ono, što pravo najznačajnije

Srdačan ti pozdrav šalje,
Ivan Aničić,
vječiti kruhoborac

10. (7.10)

[s.l.; s.n.]³⁶

Dragi!

Evo ti šaljem fotografiju našega »aristokratskoga« razreda. Debljaj ti samo dalje, kad bude već dosta, obrati se na me.

Mom kumovanju protivi se osim Čikaga i republika Gračišće, čije mnijenje mnogo vrijedi u političkim krugovima.

Dokora više o našem društvu i meni.

A sada ostajem tvoj
Dr. Zlovečera
liječnik za »korpulentne«.

Javi se i ti!

11. (7.11)

Pazin, 17. V. 1911.³⁷

Dragi!

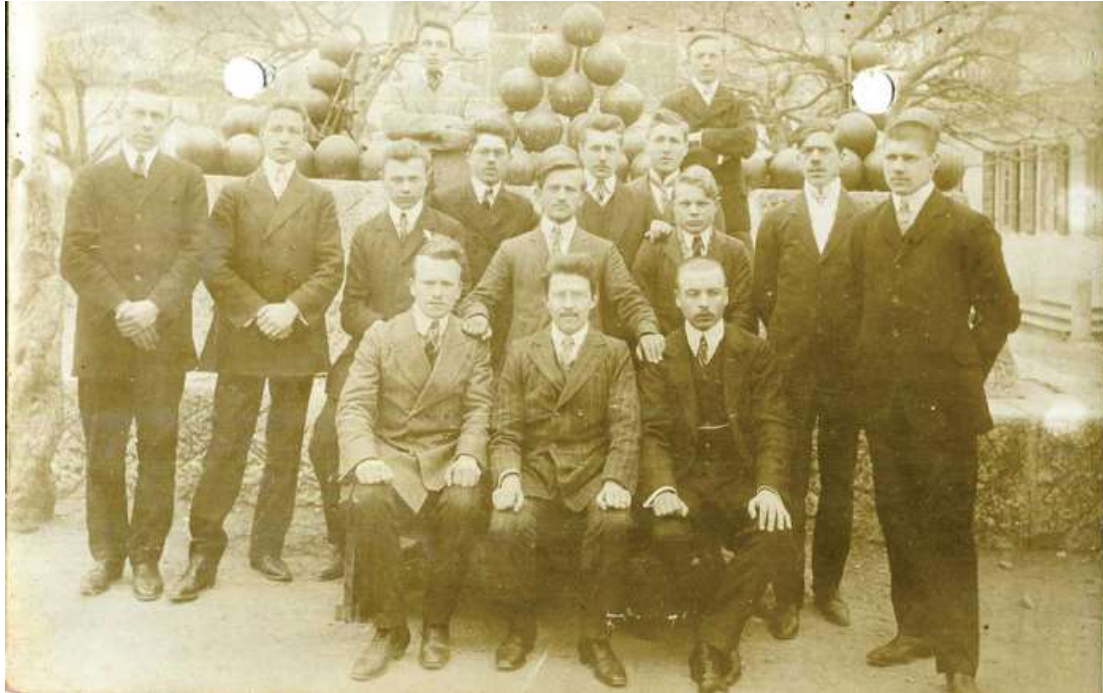
Prethodno ti javljam, da sam primio tvoju pošiljku, što me naravno razveselilo. Pitaš li me, da bi došao amo. Da, dođi! Nitko te pripravnije neće zagrliti ovdje od tvoga Ivana.

³⁶ Pismo u prijepisu Antuna Flege. Napomena prepisivača: »UPUTSTVA: izvornik toga pisma je na poleđini fotografije, o kojoj gore, prikupljenoj u knjizi »Aničić-Flego: Djačka korespondencija«, arak XXII ! Za točnost prepisa jamči: Ante Flego.«

³⁷ Dopisnica, naslovljena na: »Cijenjeni g. Ante Flego; abiturijent kod Dinka Sirotića; U Buzetu. Istra.«

Kad će pak biti najzgodnije za tvoj dolazak, javit ću ti, kad ti budem javio o o n o m e, što će biti već s i g u r n o gotovo, kad pročitaš ove retke.

Tisuću srdačnih pozdrava
od tvog Zlovečere.

Razglednica br. 11

12. (7.12)

Pazin, dne 20. V. 1911.

Mon cher ami!

Evo ti konačnog – pozitivnog odgovora, dragoviću moj!

Ja odigrah savršeno svoju ulogu »postillona«, tako savršeno, da bi mi možda na njoj zavidio i najsavršeniji glumac cijeloga svijeta, koji će živiti, koji živi, ili koji je da živio! Znam, da taj odgovor iščekuješ ko gladan, koji želi, da bilo čime napuni »svoju trbušnu vreću«, ili žedan u sred Sahare, koji žudi, da mu kap vode na jezik padne. Da ti dakle opišem u najtanjim crtama, što se sve zbilo u tom pogledu.

Čim sam dobio tvoje pismo, pomislio sam si: »E, to je još najlakše. To me neće stajati ni muka ni truda. Tu uslugu činim rado i pripravno svome Antunu.«. No, koliko ja lakšom uzimao iz početka cijelu stvar u teoriji, toliko ju je teže bilo provesti u praksu. Razmjestih dakle svoje baterije na, kako mi se činilo, zgodnim pozicijama, i čekah pripravan neprijatelja. Ali brzo uvidih, da nisam dobar general. Neprijatelj nije htio doći, da se sa mnom junački ogleda, a to je značilo s moje strane omalovažavanje tako časne misije, koju sam

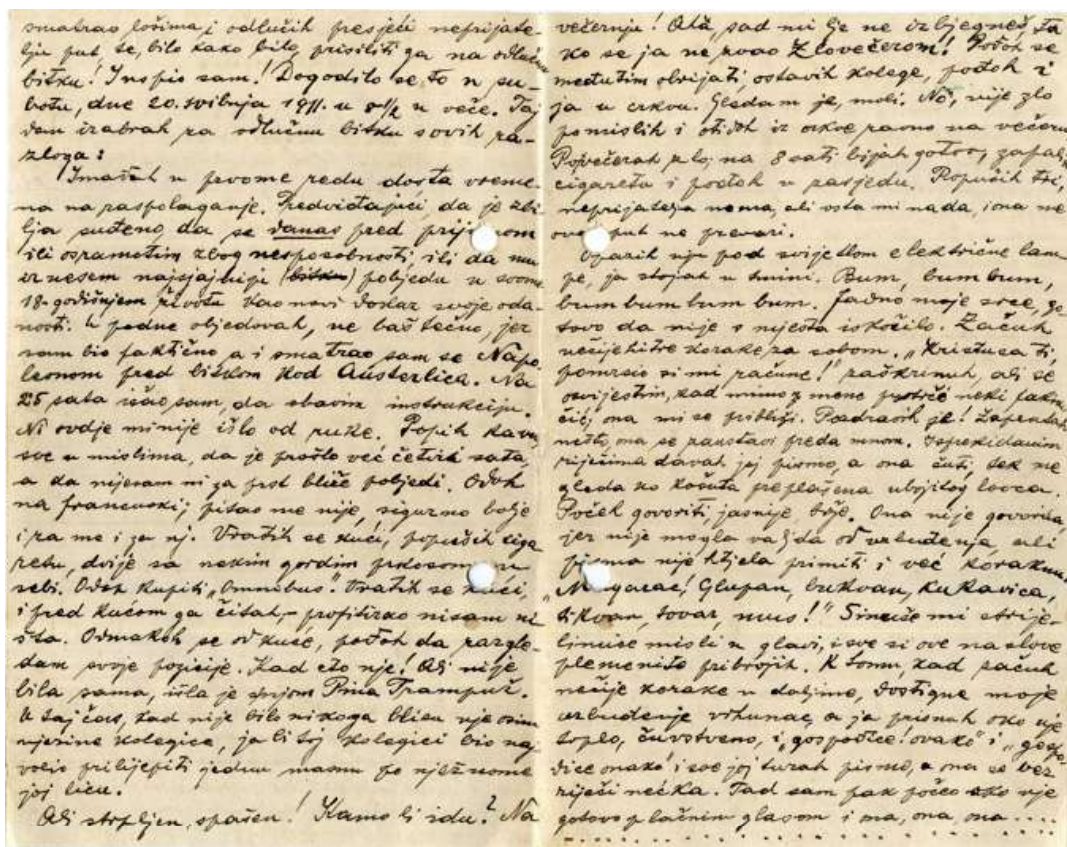
ja vršio, to je bilo za mene gore, nego da sam bio u kakvom boju natrag potisnut. Što ćeš, jadni generale sada? Kako da izbaciš iz sebe ono što se možda pred drugima kukavicom čini? No klonuo nisam! Držao sam se one: »La vita è una battaglia, in cui non si salva chi fugge, ma chi affronta coraggionamente il nemico«. Promjenih pozicije, jer sam ih smatrao lošima, i odlučih presjeći neprijatelju put te, bilo kako bilo, prisiliti ga na odlučnu bitku! I uspio sam! Dogodilo se to u subotu, dne 20. svibnja 1911. u 8 ½ u več. Taj dan izabrah za odlučnu bitku iz ovih razloga:

Imadoh u prvome redu dosta vremena na raspolaganje. Predviđajući, da je zbilja suđeno, da se d a n a s pred prijateljom ili osramotim zbog nesposobnosti, ili da mu iznesem najsjajniju pobjedu u svome 18-godišnjem životu kao nov dokaz svoje odanosti. U podne objedovah, ne baš tečno, jer sam bio faktično, a i smatrao sam se Napoleonom pred bitkom kod Austerlica. Na 25 sata išao sam, da obavim instrukciju. Ni ovdje mi nije išlo od ruke. Popih kavu, sve u mislima, da je prošlo već četiri sata, a da nijesam ni za prst bliže pobjedi. Odoh na francuski, pitao me nije, sigurno bolje i za me i za nj. Vratih se kući, popuših cigaretu, dvije sa nekim gordim prkosom u sebi. Odoh kupiti »Omnibus«. Vratih se kući i pred kućom ga čitah – profitirao nisam ništa. Odmakoh od kuće, pođoh da razgledam svoje pozicije. Kad eto nje! Ali nije bila sama, išla je sa njom Pina Trampuž. U taj čas, kad nije bilo nikoga blizu nje osim njene kolegice, ja bi toj kolegici najvolio prilijepiti jednu masnu po nježnome joj licu!

Ali strpljen, spašen! Kamo li idu? Na večernju! Aha, sad mi lje ne izbjegneš, tako se ja ne zvao Zlovečerom! Pođoh se međutim obrijati, ostavih kolege, pođoh i ja u crkvu. Gledam je, moli. No, nije zlo, pomislih, i otiđoh iz crkve ravno na večeru. Povečerah zlo; na 8 sati bijah gotov, zapalih cigaretu i pođoh u zasjedu. Popuših tri, neprijatelja nema, ali osta mi nada, i ona me ovaj put ne prevari.

Opazih nje pod svjetlom električne lampe, ja stajah u tmuni. Bum, bum bum, bum bum bum bum. Jadno moje srce, gotovo da nije s mjesta iskočilo. Začuh nečije hitre korake za sobom. »Kristusa ti, pomrsio si mi račune!« zaškrinuh, ali se osvijestim, kad mimo mene protrči neki fakinčić, ona mi se približi. Pozdravih je! Zapentah nešto, ona se zaustavi preda mnom. Isprekidanih riječima davah joj pismo, a ona šuti, tek me gleda ko košuta preplašena ubojitog lovca. Počeh govoriti, jasnije, brže. Ona nije govorila, jer nije mogla valjda od uzbuđenja. Ali pisma nije htjela primiti već koraknu. »Magarac! Glupan, bukvan, kukavica, tikvan, tovar, mus!« Sinuše mi strijelinuće misli u glavi, i sve si ove naslove plemenite pribrojih. K tomu, zad začuh nečije korake u daljine, dostigne moje uzbuđenje vrhunac, a ja prisnah oko nje toplo, čuvstveno, i »gospođice, ovako!« i »gospođice onako!« i sve joj turah pismo, a ona se bez riječi nećka. Tad sam pak počeo oko nje gotovo plačnim glasom i ona, ona, ona.....³⁸

³⁸ Autor pisma na ovom se mjestu odlučio poigrati s naslovljenikom pa je distribucijom teksta intenzivirao prijateljevo iščekivanje i neizvjesnost prisilivši ga da, kako bi saznao ishod događaja, okrene novu stranicu.

..... pruži ruku za pismom, a ja joj ga brže dadoh.

»Ben, ja ga uzimljem, ali, ali, da, da ne sazna niko!«. Dovrši ona teškom mukom. »Ne će, gospođice«, rekoh već sasvim smjelo. »Ne će, tako mi prijateljstva onog, koji vam šalje ovo pismo, tako mi poštenja (i tu metnuh ruku na prsa) neće saznati niko!«.

Ona se zadovolji, ja joj ga poklonih i odoh.

Cijela stvar nije puno trajala, ali vjeruj mi, stvar mi se u onaj čas pričinila i krasnom i do skrajnosti glupom. Ali tog osjećaja nesta za tren, i ja oćutjeh, da sam načinio dobro djelo! Umirih se sada saspa pa ti takav odmah iza stvari i pišem.

Ne znam, kako će mi noć proći!

Za tvoj boravak u Pazinu bi ti preporučio već prve dane lipnja. Na 4. je skupština učitelja, gdje će furtimaštvo ili trijumfirati, ili će sjajno pasti. Možda bi mogao ti i prisustvovati, pa mi onda pripovijedati cijelu stvar.

Pogledom na moju misiju očekujem svakako tvoj najbrži odgovor!

No već je kasno, moram u krevet, da se malo odmorim, i da si pribavim malo više sila za daljnji rad sutrašnji.

Tvoj ljubeći te

Ivan

U 10 sati zaključeno pismo!

13. (7.13)

[s.l.; s.n.]

Mi care!

Ne znam, kakve su rezultate ponio sa sobom na brzom povratku iz Pazina. Pogađam, da nisu baš najbolji. Međutim, da ti ispričam nešto, što se tebe tiče, što je za zaljubljene značajno, premda nije baš osobito!

Jučer sam slučajno pohodio Mihaljevića, koji, kako možda znaš, stanuje blizu tvoje Milke. Usred razgovora pogleda kroz prozor, te me pozove da gledam van. Pogledah i ja. Vidjeh je! »Pa što je tu izvanredna?«, upitah ga hladno. Reče mi sljedeće: »Razgovarah danas ja sa jednom ženskom osobom (ime mi ne htjede reći) te mi ispričovijedi, da je Flego pisao ovaj curici dva pisma. Ona ta pisma doduše čuva, ali nije voljna da na njih odgovara.«

Začudih se ne malo, kako je on došao do te tajne. Kazao ja u daljnjem razgovoru o tvojoj ljubavi do Milice, da bi bar što pozitivna mogla ti pisati, »Da« ili »ne« nije teško napisati. Pristah uz njega. Ali je ujedno kazao, da ne zna što ona o tebi misli, da li nije premlada uopće, da li nije premlada da te shvati, da li se možda boji roditelja itd. Na postavljena pitanja mu ništa ne odgovorih, jer sam shvatio da pozna stvar, koje ne bi smio znati.

Eto, to je sve!

S moje strane nešto.

Kad se već nešto započelo, treba da se dovrši. To zahtijeva i ustrajnost i dosljednost. Zato bi i ja želio, da pošto poto s Milkom na čisto izađeš. Da ti kažem otvoreno, meni je počela postajati običnom, što je od mene možda griješno i zlobno, ali to moraš odbiti na moj karakter. Želiš li, da posredujem, ja ću je pitati gdje na samu, što misli i nek se jasno izrazi. Želiš li, da putem pisma to nekako postigneš, to joj piši direkte al ne u gimnaziju. Ili pače pošalji pismo meni, da joj ga predam. To o tome.

Da ti kažem o rezultatima naših izbora nešto. Glavna skupština protekla mirno. Iza-brana je jednoglasno napredna listina. Furtimaši se od glasovanja ustegoše, dapače ih se ne ni pokaza dvojice, dvojice.

Protulistine nije bilo!³⁹

Predsjednik: Raner Franjo VII k

Upravni odbor: Semelić Božo, Brnobić,⁴⁰ Žmak, Hrovatin Frane, Ružić Zlatko. Bokatić, Crkvenik, Rukonić.

³⁹ Izbori za Društveni odbor, koji je upravljao radom đakškoga društva »Naprijed« i organizirao učenička sijela. O istome piše Božo Milanović (MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod...*, str. 377), a njegov tekst nudi nešto drugačiju verziju događaja u kojoj se pobjeda liberalne liste ne navodi u kontekstu odu-stajanja od sudjelovanja na izborima, već kao posljedica slabosti u to vrijeme manjinske skupine đaka.

⁴⁰ Josip Brnobić, glazbeni pedagog, dirigent i skladatelj. Učenik Gimnazije od šk. god. 1905./1906. do 1912./1913. Njegova se ostavština danas čuva u Državnom arhivu u Pazinu u fondu HR-DAPA-450 BR-

Cenzori: Ivan Aničić, Josip Macan, Hrovatin Dragutin

Revizori: Lovrečić, Iveša, Jadrušić.

O cenzorima: Hrovatin po svoj prilici gotovo sigurno ide na nauk u Ljubljano; Macan je, što se tih stvari tiče, užasna lijenčina, što sam iskusio, preostajem ja, koji uz najbolju volju, teško da ću išta učiniti. »Naprijed!« je na vrlo labavim nogama. U buduće propasti je blizu. Oprosti da pismo nije otesano, ali pišem u hitnji.

Čekajući odgovor skori tvoj dovijeka Ivan.

14. (7.14)

Pazin, 30/VI/1911.

Dragi!

Nakon oduljega vremena javljam ti se sada za posljednji put ove godine iz Pazina. Poslao si mi doduše ono pismo ali na žalost uz sve moje nastojanje pismo nije u rukama one osobe. Ona me osoba izbjegava, te mi se uklanja s puta, gdje samo misli da bi me susresti mogla. To opazih više puta; kad sam pošao jedamput mimo njezine kuće, sakrila se u kuću, premda je prije mnogo vremena van bila, u kuću. Čim se odalečih, pokaza se naravno opet. I tako se igramo slijepoga miša. Ne doigramo li ga do konca školske god. tj. do 6. srpnja, morat ću dakako, da ti pismo neoštećeno natrag pošaljem. Javit ću ti konačno to iz Gračiča, u negativnom slučaju spremi ti već i jedan savjet.....

* * *

Šaljem ti evo zajedno i 6, 7, 8 broj »Naprijeda«, kojim završavamo ovo godišće. Promotri ga, pa bi te molio, da izrečeš sud općenito o ovom godištu, a specijali o mojoj pjesmi »Uspomena« u ovome broju.

Javljam ti da ću ti doći 5. i 6. kolovoza u Buzet u pohode prigodom đačkog sastanka.⁴¹ Poduprijeti ćeš nas možda i ti savjetom.

NOBIĆ HUMSKI, Josip (1905-1984): 16 kut. Fond je obradio: Dražen VLAHOV, *Inventar rukopisne ostavštine Josipa Brnobića*, DAPA, Pazin, 1993., Rukopis, 126 str.

⁴¹ Radi se o đačkom sastanku održanom u sklopu redovite godišnje skupštine Hrvatsko-slovenskog akademskog ferijalnog društva »Istra«, koja je održana u subotu, 5. kolovoza 1911. u dvorani Narodnoga doma u Buzetu. *Naša sloga* (29/1911.) najavila je skupštinu te je izvještaj o njoj donijela zajedno s izvještajem sa skupštine Akademskoga prosvjetnog društva »Dobrila« na prvoj stranici broja od 17. kolovoza 1913. (33/1911.). Na godišnjoj skupštini Društva »Istra« izabrani su novi članovi Upravnoga i Revizionog odbora te Časnoga suda. U Upravni su odbor Društva izabrani: Miran Kajin (predsjednik), Rajko Šestan (potpredsjednik), Ernest Štrpin (tajnik), Ivan Banovac (blagajnik), Josip Žerjav (knjižničar), Antun Flego (arkivar) i Ante Ružić ml. (član). Među zaključcima te skupštine, koji su izazvali širu reakciju (*Naša sloga*, 34/1911.; 36/1911.), za kasnija je Aničićeva pisma važan zaključak kojim je zatražen snažniji politički angažman oko pitanja reciprociteta zagrebačkoga sveučilišta u odnosu na bečko te šira društvena i politička akcija u svezi stim pitanjem.

Rado bi, ako ti je ikako moguće, da bi mi poslao ono malo novca, ne pišem ti to zato, što ti možda ne vjerujem, nego o razloga, što trebam, a trebam ga za lijekove, koji bi morali na neki način oporavi(ti) moje tjelesne istrošene sile.

Ne znam više što, da ti javim, nego želim, da mi čim više pričaš o sebi, crpim tu mnogo stvari, koje me nekako tješe, i u kojima nalazim puno sličnoga mome živovanju.

Oprosti da je pismo nesređeno i na brzu ruku dogotovljeno, ali nemam puno vremena, ja – privatno me guši!

Do skora viđenja

Tvoj Ivo

15. (7.15)

Gračičće, 12/8/1911.

Antune moj!

Oprosti mojoj okrutnosti, da ti dosada ništa ne javih o sudbini tvojega pisamceta. Ja sam nastojao na svaki način naći zgodu, da Milka pismo dobije i dobila ga je onaj dan, kad nam svršila škola. Nije ga direktne dobila, dali ga dadoh mojoj Vili, kako si je izvolio nazvati u posljednjem pismu. No to valjda znaš, ako si možda dobio od Milke odgovor.

Moja mi je vila obećala, da će njoj ga predati. Inače je i ona sasvim pouzdana, a znam, da su kao susjede iskrene prijateljice. Pismo je dakle dobila! Sad da te nešto pitam ili da ti nešto savjetujem kao prijatelj.

Najprije: Što misliš o ljubavi uopće? Što misliš o ljubavi napram Milci? Jesi li u nju zaljubljen do glave ili si sav utonuo u ljubavi. Ako je ovo posljednje, onda ti nema lijeka, nego daj oduška svojoj boli u pjesmi. Želiš li, ja ću te mojim nazorima o ljubavi u pismima polagano i ustrajno liječiti.

Cura ima na svijetu, hvala Bogu, dosta. Ne sumnjam dakle, da ih u Buzetu nema. Ergo potraži drugu možda njoj sličnu, iskaži joj boli svoje duše! Dobit ćeš od nje najprije iskrenu prijateljicu, od prijateljice dragu. Ne hlepi za golubom na strehi, nego drži vrapca u ruci. Daleko je Milka, rijetko je vidiš; ako na nju svaki čas misliš, ako o njoj svaku noć sanjaš.

Preporučam ti da:

»na nju misliš
(samo) kad cipele čistiš«.

To čini što rjeđe i spašeno je srce tvoje. To sve ti naravno preporučam, ako ti se Milka nije odazvala; ako je to je naravno druga stvar. Onda ću držati lijekove svoje za koju drugu izgubljenu ovčicu.

Vrijeme mi ovdje, u domaju mojoj, prolazi dosta brzo; malo u poslu, malo u spavanju, nešto opet u besposlici, a drugo u domjencima sa jednom ili dvije cure. Što se tiče komot-

nosti, gledam, da si je pribavim, što više mogu. Za čudo, ja ovih praznika, bar dosada nisam pesimist. Znam da će me takvim opet stvoriti zaglupljeni i blatni Pazin, kad budem živovao u njemu kao osmoškolac, maturant.

P.S.

Svršio sam razred s odlikom. Moja zasluga to nije. Zgodno je opazio jedan mali drugoškolic, moj sustanar: »Da sam ja učio toliko, koliko ti, dobio bi sve petice.« No ja sam radovoljan sa gg. profesorima.

Doviđenja u Buzetu!
Pozdravlja te tvoj Ivan.

17. (7.16)

P 28/10/1911.

Dragi!

Nemoj se prestrašiti da si dobio u ruke kakvo ljubavno pisamce iz tebi toli miloga Pazina. Piše ti tvoj Ivan, nakon toliko vremena, nakon tako duge, grobne šutnje sa moje i tvoje strane! Oprosti mi, što ti nijesam dosele odgovarao, ni pitao te, kako stojiš, u kakvim li prilikama živiš, što ti ni od sebe glasa ne dadoh. No, imao sam pune ruke posla, koliko sa školom, toliko sa privatnim poslovima, a puno i sa radom u organizaciji (tajnoj),⁴² da ni odahnuti nijesam mogao. Ponoć me je jako često zatekla budna, što se opaža i na mojem licu. Bojim se, prestrašio bi se, premda inače nikada dobro nijesam izgledao. Počeo sam tekar sada malo otpočivati.

Nemam ipak vremena da ti sve potanko opišem, učiniti ću drugi put, a zasad ću se ograničiti na glavne poteze. Sa naucima ide, sa profesorima se slažem, premda sam se sa Doroghyjem jednoć porječkao, o tome što je roman sa tendencijom i što je tendenciozan roman. Posljedice sam ćutio već drugi dan, dobivši jedan sjajan drugi red. No opet se izmirismo.

Sasvim drukčije je sa starim. Počeo mi je naklapati. Doćulio je da sam bio u Buzetu, pa mi je reko, da se je u meni prevario. No ove godine, pred vratima u slobodan (možda i ropski činovnički) život, ne obazirem se puno na nj.

Puno sam se mučio za prvi broj »Naprijeda!«, izašao je mršav, sa lošim sadržajem. Trčkarao sam amo tamo, od druga do druga, da što dobijem i jedva sam nešto sakupio. Drug Hrovatin u cenzorstvu odrekao se posla radi boležljivosti, Macan radi u naprednoj propagandi, inače se za list malo stara.

Uveli smo 4 rubrike, koje doduše nisu naznačene u listu, a se opažaju jasno: Beletristika, poučno štivo, narodno blago i svaštice. Međutim, za popunjavanje rubrike "narodno

⁴² Vidi bilješku br. 19 uz pismo br. 3 od 25. listopada 1910.; signatura komada:HR-DAPA-899/7.3.

blago« nisam našao odziva. Zato te molim, da bi mi nekoliko komada interesantnijih narodnih pjesama ili pripovjesti poslao, ako ih imaš jošte. Bit ću ti osobito zahvalan. Nadam se, da ćeš me obdariti njima prilično. Dakako, ne zahtijevam, ali možeš li, učini mi to.

Vrlo mi je žao da ti prvi broj ne mogu poslati. Tiskano ih je premalo, tako da ni 1 za arhiv neće preostati.

Predavanja su dosele bila dva: »O granicama između slikarstva i poezije« (Raner) i ono moje iz Buzeta.⁴³ Krasno su uspjela sijela u svakom pogledu. Lijepe deklamacije, krasno tamburanje, a Brnobić je sa guslama u pratnji glasovira (jedan mali iz II. razreda) izveo upravo krasno dva komada. Ovo je drugo u svakom pogledu natkrilo ostala sijela. Dakako opaža se nestašica lijepih pjesama za deklamaciju. Ima li ih u divot-izdanju. Mislim prirediti II. semestar predavanje o Kranjčeviću.

Što se tiče tajne organizacije, ostajemo vjerni riječima u Buzetu. Furtumaški su redovi povrijeđeni. Zato smo se dali na živahnu agitaciju i propagandu te mislim, da će im druge godine jedva trag ostati. U našem ih razredu ima još nešto. Počeli smo sa agitacijom u razgovoru, sa propagandom pomoću brošura i sa preplaćivanjem na »Val«.⁴⁴ To ti je novi list hrvatsko-srpske napredne omladine, izlazi 2 puta mjesečno na 12 stranica svaki put u obliku novina. Do sada izašla dva broja. Vrlo radikalna u pogledu antiklerikalizma. 50 komada raspača se svaki put među đacima. Međutim dok ti ovo pišem, uskarćen mu je postdebit za zemlje zastupane u carevinskom vijeću (Novi list, 26. X. 1911.).

Glupani! Kao da se ideje dadu zatući sa raznim zabranama. Svog cilja postići neće, dapače obratno, prave našim idejama reklamu!

* * *

Sad nešto drugoga! Milke ne vidim nikada osim u gimnaziji. Regbi da pupoljak raste. Njezina se ljepota čini se od lanjske godine podvostručila, a forme joj se lica i tijela razvijaju. To su riječi moje. Nemoj ih osuditi. Pitat ćeš, čemu mi to pišeš, da me dražiš i da mi se rugaš. Ne ni jedno ni drugo! Ali ja ipak nijesam imao ove godine još časti, da joj se otkrijem. Premda sam kušao otkriti joj se na susretu, sasvim je diplomatski tome izbjegla!

No kako mi ti stojiš? Kamo kaniš? Je li se tvoj dosadašnji život promijenio? Odgovori mi brzo – piši mi puno jer sam željan čitati tvoje pismo!

Tvoj Ivan

⁴³ Radi se o predavanju *O socijalnim prilikama u Istri*. Vidi pismo 18 od 13. studenoga 1911.; signatura komada: HR-DAPA-899/7.17.

⁴⁴ Književni časopis *Val* pokrenuo je kapitalom Milana Marjanovića i uređivao Vladimir Čerina, obojica pripadnici praškoga kruga »Mladih«. Uređivačka je politika časopisa bila zasnovana na političko-ideološkim smjernicama Hrvatsko-srpske napredne omladine, a prije konačne zabrane časopisa izašla su četiri broja. Ovime Aničić svakako nadopunjuje dosad objavljene izvore/sjećanja koji se odnose na ideološka strujanja u Pazinskoj gimnaziji, a u kojima se *Val* ne spominje.

18. (7.17)

Pazin, dne 13. 11. 1911.

Dragi!

Nemoj se začuditi, što tek sada primaš odgovor od mene. Tvoje je pismo par dana ležalo kod ovdješnjeg trgovca Ivana Aničića. On ga je otvorio i pročitao. Kad sam se zbog toga na nj ljutio, čemu otvara tuđa pisma itd. rekao mi je da ima nekog prijatelja A. Flega, pa da je mislio, da mu ovaj piše, onda da nije označeno kod naslova »gimnazijalac«. To mi se već dva puta ove godine desilo. Zato te molim, da u buduće dodaš i »gimnazijalac«.

Iz čitavoga tvoga orisa razabiram da ipak može lijepa biti ta tvoja postojbina. Ah, kako bi ja bar jednom rado doći tamo i uopće s one strane Učke nijesam ništa vidio, nikada me usud tamo nanesao nije. Bio sam ovih praznika u Rovinju, nisam no malo razgledavao grada, ali veći dio dana boravio sam uz more do kasno iza večere. Ima za mene more nešto tajna, veličanstvena, što čovjeka diže i ne pušta ga, da malaksa. Najvolio sam sjediti na kojem grebenu iznad mora, slušati šum valova ispod njega. I to divno more ti gledaš sada svaki dan! Kroz cio svoj život gledah ga samo ovih praznika izbliza.

Priznajem ti, da ti je teško u buki velegradskog života, pa da je bolja samoća i mir. Ja to razumijem! Ali ipak u velegradskome životu može biti više snaga, što će tvoju pažnju svrnuti na sebe i potaknuti te na razna razmišljanja. Ja mislim da ćeš se ti s onomašnjim životom sprijateljiti. Dok ovdje svaki dan jedno te isto i o jednome te istome uvijek sanjaš, tamo možeš svaki dan opažati ljudski život u svim njegovim nijansama (ne znam, da li sam dobro pogodio!). U mirnome i samotnome životu čovjek po mome sudu mlitavi, u bučnome i šarenome čovjek nepokoren jača volju, čeliči svoj karakter. Premda ove retke u najboljoj nakani pišem, ipak sam uvjeren, da će dugo u mog Ante ostati čežnja za Srcegradom. Ostavio je bio u njemu svoje zlato.

Dakle smo kolege! I ja želim na više nauke i to baš u bijeli Beč. Moja je to jedina želja. Ali ja ne mogu, baš kao ni ti, da ni na filir računam od kuće! Dakle?? Ne dođe li kakav slučaj, zatvoriti ću se i ja u kakvoj prašnoj kancelariji. Time sam se odrekao života i usukao se, jer sam uvjeren, čim postanem birokratom i pisarom, za mene prestaje život, za mene prestaju svi ideali.

Ipak ne ću da cijelu stvar slučaju prepustim. Ćutim dosta energije u sebi, da bi štošta mogao prožvakati, a vremena je još ove školske godine, da nas dvojica po mogućnosti zacrtamo osnovu, po kojoj bismo možda skupa na koju univerzu!

U popove, po želji mojih rođaka, roditelja i župnika i mnogih drugih, neću!!!

Kad sam dobio tvoje pismo s puta, ostao sam začuđen. U jednu ruku, veselio sam se, misleći da su išao na univerzu u Zagreb, a u drugu sam se žalostio i mislio, da putuješ u Ameriku. Mislio sam čak, da si na putu Kranjčevićevom grobu, da hodočastiš ili da se tamo »ubiješ«.

* * *

Mala kronologija našega kluba:

1. O razlici između slikarstva u poezije – Raner
2. O socijalnim prilikama u Istri – Aničić
3. O sugestiji, s osobitim obzirom na hipnotizam – Macan
4. Društvene prilike u srednjem vijeku – Ružić

Na Macanovo predavanje došao čak Frankola,⁴⁵ da ne bi zanijekao predavač Lurdska čudesa. Ipak je ustvrdio nauku o materijalizmu i onu o skepticizmu; spominjao i Haeckela i Darwina i [...] na indeks stavljene učenjake. Frankola mijenjao boje u licu, ali se nije usudio prigovoriti predavaču jer je došao na glas kao izvrstan govornik i debater.

List ću ti svakako ušćuvati i poslati!

- Milke još nisam ni pogledao u oči jer me naprosto izbjegava!

Drugi put više! Srdačan pozdrav!

Tvoj Ivan Aničić

19. (7.18)

P, 26/2/12⁴⁶

Dragi Antune!

Molim te, javi, ako si još tamo. Poslat ću ti »Naprijed!« uz popratno pismo sa moje strane. Piši mi dakako odmah, jer hoću da ti rastumačim svoju podugu šutnju.

Tvoj Iv Aničić

20. (7.19)

Pazin, dne 3.4.5.6/III. 1912.

Dragi Antune!

Bez sumnje vrlo je dugo vremena prošlo, otkako ne dopisujemo. Uzrok tome leži najvećim dijelom na mojoj strani, a nešto priznat ćeš i na tvojoj. Dok sam u lanjskim tvojim odgovorima dobivao tebe, pjesnika i čovjeka, koji mnogo trpi, dok sam po njima mogao pratiti tvoj šaroliki život, ove sam godine pročitao par kronološki nanizanih događaja, o tvojoj selidbi i tvojem namještenju. Dobio sam vijesti od običnog smrtnika, kojega je sudbina bacila na žalove Jadranskog mora, da tamo službuje i živi danom u dan, a izgubio sam

⁴⁵ Vjeroučitelj.

⁴⁶ Dopisnica, naslovljena na: »Gosp. Ante Flego; kod g. Dr. Pošćića; u Voloskom- Opatiji«.

bio život mojeg najboljeg prijatelja, pa nijesam mario pisati ti. Evo, da si m i ti u pismima podavao sebe, svoju nutrinju, čeznuo bi bio za tvojim riječima, zapitkivao te o raznim stvarima, a ovako nijesam to činio. Nadam se, dapače čvrsto vjerujem, da će tako biti u budućnosti, da ću se opet sastati sa mojim Antunom, da ću moći pred sobom gledati tvoju nutrinju i kličem u to ime; »Dali bogovi, da se to ispuni!«.

Vrlo žalim što se nisam priučio pisanju dnevnika. Da sam to činio, poslao bih ti ga na čitanje i znam za stalno da bi te to vrlo zanimalo. Moj je život bio u ovo nekoliko mjeseci tako različit, pojedine njegove faze tako jedna drugoj protuslovne, da bi bio iz dnevnika razabrao i spoznao čovjeka, koji je čas hlepio za najvišim idealima, koji je bio optimista u potpunom smislu riječi, promatrao svijet kroz ružičaste naočale, a čas pao s visina optimiste u najdublje dubine pesimizma, čas bio naprama svemu ravnodušan i ni za što se brinuo, a onda opet čovjek, koji »sumnja u vrijednosti života, koji sumnja o svoj opstanak i koji opet o te sumnje sumnja«. (Takav je negdje Plošovski u »Bez dogme« od Sinkijevića, pa »si licet parva comparare cum magno«⁴⁷ bio sam takav i ja, a trunak toga skepticizma ostao je još u meni. Evo to su ti općenite crte, u kojima ti podajem moj život, a sada da ti što god potanje raspredem stvar.

U prvome je redu na moj život u Pazinu utjecalo stanje moje obitelji u rodnom mjestu. Bolovala mi je naime više od godinu dana sestra, tek 2 godine mlađa od mene. Imala je upalu pluća, a ovaj joj prouzročila neizlječivu sušicu, koja ju je prije vremena, a pred tri mjeseca oborila u hladan grob. Bila je to moja mezimica, nju sam jedinu od sve obitelji ljubio, dok sam do oca i majke gajio samo štovanje mlađega prema starijemu. To štovanje i samo štovanje gajim i sada, gajit ću ga i nadalje, ali u mene nije bilo niti biti ne će nikada one tople sinovske ljubavi. Koga da zato krivim? Njih! A u čemu se sastoji ta njihova krivnja? O tome vrlo često razmišljam, ali na čisto ne mogu doći. Svakako ih krivim, što su me porodili. No jesu li oni isključivo sami krivi? Po svoj prilici: ne! Taj grijeh vuče nit od pradjedova!

Mogu pak reći, da kod njih ima i previše ljubavi do mene, ja sam osobito sada kumir, ali to opet nije prava roditeljska ljubav. Možda me baš tom krivom ljubavi odvrćaju i odalečuju od sebe, ali ja, kako već rekoh, toga odrediti ne mogu jošte, a pitanje je, kad ću to moći. Moja je obitelj svakako vrijedna psiholoških studija. Tako zanimivog psihološkog romana mislim da ne bi bilo u literaturi našoj, da ga tko obradi. Svi članovi te obitelji vrlo su ekscentrični, samo ona ekscentričnost nije izbijala potpuno za života pokojne mi sestre. Ja uopće ne znam, kako je mogao taj topli, mili, dobri i dragi stvor zabasati među nas. Kroz cijeli njezin život od 12 g. pa do smrti ona je držala obitelj na okupu, ona je živila plemenitom svrhom, da drži grančicu mira nad nama, ona je jedina ljubila svih, mi svi nju jedinu. Posebnu je pažnju svraćala meni i pribavljala mi mnogih lijepih časova, ljubila me onom pravom sestričkom ljubavlju, koja se opaža u našim narodnim pjesmama. Izbijala je ta ljubav još jasnije na površinu pred njenu smrt, kad sam joj svaki čas dolazio odovud u pohode. Zato sam je ljubio i ja toplo, iskreno, da više nijesam mogao, pa nisam nikada

⁴⁷ »Ako je malo za uspoređivati s velikim«. Ovdje Aničić koristi latinsku izreku i parafrazu Vergilijevog stiha.

mogao, da se od nje otkinem, bez bolnoga ridanja. Govorila mi je, kako bi me rado još prije smrti vidjeti čovjekom svojim, a uvjeren je bila da joj nema pomoći, da mora ići, a htjela je života, za životom je hlepila, dok joj ga je kruta bolest uskraćivala. U takvim časovima bilo mi je da poludim, gledajući moju miljenicu. Čas sam kleo, čas plakao, vikao i bijesnio, čas opet zapadao u rezignaciju i ne znam kako sam ostao živ. Da sam morao to danomice gledati, bio bih jamačno poludio. Nikako se iza njenog pogreba nisam mogao snaći. Šutio sam, otresao se na svakoga i uopće živio život čovjeka, koji je jamačno drugima na teret, koji to zna, pa baš zato nastoji, da drugima još više dosađuje, da u drugima budi što veću mržnju na sebe. Onda sam se opet svratio u staru kolotečinu, postavio sam se pred pojavom Svemoćne Smrti u pozu filozofa i – pomalo sam se snašao i prestao ćutiti gubitak moje ljubljene sestre. Ostala mi je njezina slika u duši, ostat će za uvijek, ali ja neću priznati da je ona mrtva, ona za mene živi! Dotjerao sam pače do toga, da uza sve naprezanje ne mogu nje nikako pomisliti na samrtničkom odru. Drugačije je opet kod mojih roditelja, koji me svojim sadašnjim ponašanjem ljute užasno, da koji put mislim, kako bih uopće prestao za njih bivstvovati. Majka je u tom pogledu muževnija od oca. Ona je gubitkom svoje najstarije kćeri izgubila vrlo jaku oporu u starost, koja se približava, osjeća to, ali se svako toliko isplače i onda joj je lakše. Brine se za ostalu sitnu djecu, koja njoj je preostala. Otac je nasuprot u tom pogledu gori nego baba. Još sveudilj po noći ne spava, već hoda po sobi ko lud, a danju radi i uz rad plače i kune svoj udes, kune boga, koji ga je stvorio, kune roditelje, koji su ga stvorili, itd. To je naprosto, da se blago izrazim, glupost. On je otac obitelji, uvjeren sam, da je kršćanin, da znade i shvaća da mu je to ludovanje uzaludno, da njime potkapa život sebi i obitelji, ali uza sve to ustraje na započetom putu. Pisao sam mu dosta otresito, zagrozio sam mu se, da ću svih obnemariti, pa dok me je vidio, susprezao se, kad me nije bilo, udri Jovo na novo. On si je uopće zabio u glavu, da nema više nikoga. Četrnaestogodišnji mu sin i moj brat prijeti, da će ga ostaviti, ali opet on neće, nego se poput djeteta prepušta ćuvstvima. Kao jedini spas u tom svemu čekam vrijeme. Ne izlijeći li ga ono, on će zbilja u najmuževnijoj dobi (54) klonuti i otupiti. Jak je bio ko kremen, a sad je sasvim opao. Postao je gordim pesimistom, premda su moji djedovi po majci i po ocu bila zdrava čeljad i daleko i široko poznati kao seljaci, a i on je sam bio takav u mladosti.

Kako su dakle obiteljske prilike ili bolje neprilike mogle na me ne utjecati, možeš li si donekle i sam predstaviti, zamisliš li se u moju situaciju. Bit će ti to lakše, jer me poznaješ, a znaš i to, da nisam čovjek zdravih, nego rastrojenih živaca, da nisam kamena već ćutljiva srca, jednom riječi, da sam čovjek izobražen – u koliko tome mi Pazin dozvoljava – koji, zna, i priznaje, da mora hladni razum biti nad ćuvstvima, ali se ipak tome pokoravati ne može. Eto, to je prvi, najjači uzrok mojoj stagnaciji, a mislim da ćeš ga do znanja primiti. Primiš li ga ili ne primiš, po mom je mnijenju, na mjestu.

Drugi je uzrok mome neradu i lijenosti i moje - već mjesec dana dugo - ljubakanje. Upoznao sam se slučajno ove godine sa djevojkom takve ljepote, te mislim ozbiljno, da joj u Pazinu nema para. To je možda moj odviše subjektivni sud, ali uvjeren sam, da ju je bilo koji mladić moje dobe promatrao izbliza, kako sam ja imao zgode, promatrao njene kretnje

i držanje, da bi on bio došao do istog zaključka. O njenoj vanjštini i nutrini pobliže, pisat ću ti kasnije, a sada da ti opišem najprije susret i upoznavanje s njom.

Prijateljica je gazdaričine kćeri, pa je dolazila više puta k nama. Vidio sam je i obikla mi se. Za ime joj nisam znao, kao što se još sada ne sjećam, da sam bilo gdje susreo lanjske godine, premda je ovdje boravila. Propitao sam se za nju kod njene prijateljice, pohvalio sam njenu ljepotu i saznao sam, da mi je, i ako ne blizu, a ono malo podalji vis-a-vis. Od moje strane naime gleda jedan prozor njenom stanu, a odijeljen je taj od moje kuće niskom kućicom, iza koje se proteže široki vrt. Na ovaj prozor nijesam lanjske godine nikad dolazio, da kroza nj zurim. Prijateljica joj je valjda ispričala moje zanimanje za nju, pa, čim se prvi put pojavih na onom prozoru, vidjeh nju. Pokušavam to više puta uzastopce i svaki put mi bila osobita čast, da se je i njena ljupka pojava odazvala gukanju. Bilo je to prvo poglavlje sklopljenog poznanstva bez kretnja i bez riječi, jer uopće nisam mogao preko nego doviknuti, a to bi bila prosta neuljudnost.

Nekoliko dana iza toga usudih se već dobaciti joj pozdrave rukom, na koje je ona istim načinom odgovarala. Ostalo je par sedmica pri tome, a da ipak ne oćutjeh veće potrebe da s njom govorim, ili da joj pišem, premda sam po već spomenutoj posrednici saznao njeno ime. Po pogledima, koje smo si pri kakvom slučajnom susretu dobacivali, dalo se je suditi, da s menom nije zadovoljna, što sam tako spor, pa oklijevam, da za njom ne poludim i što neću bar [da] dopisujem. Kao žensko, ipak nije prva htjela započeti. Čekao sam mirno daljnji razvitak međusobnih odnošaja, i prepuštao sam sve slučaju. Jednom se skobih s njom i prijateljicom joj na nekoj šetnji prema S. Pazinu. Budući da sam sa kćerju gazdaričinom sasvim dobro poznat, usudih se, na njihovo jedno pitanje odgovoriti, i zamoliti ih za dozvolu da im se priključim. Dadoše mi je spremno.

Bilo je to malo pred pustom. Počeli smo razgovarati o krabuljnim plesovima, pa izraziše želju, da bi svakako vrlo rado na ples maskirane, ali me umoliše i za moju pratnju i neka svakako nađem još jednog pouzdanog prijatelja. Ispričavao sam se s početka da sam u žalosti, pa kad su one sve žešće navaljivale, da me maskiranog nitko prepoznati neće, da će mi domino i sve nužno bez moje smetnje pribaviti pristanak. U tom je bio moj prvi razgovor. Poveo sam je pod rukom na ples, govorio joj, dakako maskiranoj, »ti« i pri svršetku tog plesa rekoh joj, da ljepotom njoj ravne nijesam vidio. Njoj je to godilo, ali uza sve to držala je to za zavaravanje s moje strane i prema tomu odgovarala. U zadnjem momentu joj otkrih da sam u nju smrtno zaljubljen.

Još danas, kad mogu o stvari trijezno misliti, ne mogu pojmiti sam svoje svakako velike odvažnosti. Ja, jedan plašljivi i spram žena neprijateljski Aničić, dotjerao sam tako daleko, da se nisam ustručavao kazati i otkriti djevojci ljubav, i ako sam oćutio do nje samo nervoznu simpatiju, veću nego li do ikoje druge. Dakako, bio sam maskiran, a isto i ona, ali ipak...! Ona je plešući sa mnom na te riječi obćutljivo uzdrhtala i valsujući neko vrijeme šutila, dok mi nije već pod konac rekla, da mi ne vjeruje. Nije više bilo vremena za ozbiljniji razgovor, pa joj rekoh da ću već potanje doskora stvar razložiti. »Dobro!« i otišli smo kući.

Sutradan je došla k meni po domine, štono ih bila pribavila. Slučajno sam bio sam. Nakon običnih pitanja priznadoh joj, da sam očajan, što me odbija, da je ipak moja prava ljubav i da tu ljubav posve ozbiljno shvaćam. Ta ja nijesam u nju vjerovao, dok nisam upoznao njene ljepote, i jedina je ona bila kadra raspiriti u meni ljubav. Govorio sam joj ozbiljno, čuvstveno, jer sam zbilja onda vjerovao, da ljubim. Ona je očevidno bila smetena, par puta pocrvenila, i kazala mi da smatram ljubavlju poput drugih tako samo pusto koketiranje. Pa i onako, ja sam ovdje samo još ove godine, a onda svršavam i poći ću odavle pa onda zbogom i ljubav. Zašutio sam poparen kombinatornim duhom djevojčinim i nakon kratkog promišljanja rekoh: »Za uvijek!«. Tako zamašne i vrlo važne riječi izrekoh bez zabune i prosto. Ona me pogleda i kad ju zamolih, nek mi kaže, da se smijem nadati, reče mi, da, dapače, ona je očitovanje s moje strane već davno željela. Kao odosmo jedan od drugoga, ja bez tereta koji me je ipak nešto tištio, a ona ne znam s kojim mislima. Možda umišljajući si, da ludujem za njom i da ću tako vječno nastaviti! Bilo što bilo, ja se očitovah i ne dobih »košarice«. Bilo je to prvo očitovanje ljubavi, što se moje osobe tiče.

Kasnije smo bili jednom zajedno na šetnji i pritom je zamolih za dozvolu da joj smijem pisati, na što ona privoli. Putem otrgne listak bršljana i zapita me, znam li što on znači. Nisam znao odgovora. »Amore eterno!« klikne ona (Zna naime samo talijanski, pa se s njom vrlo dobro vježbam u govoru, dok sam pisanju i izražavanju misli vještiji od nje. Razabira se to iz korespondencije.) I podari mi ga. Imam ga jošte. Natuknuh nešto o njenoj fotografiji i rekla mi samo da ih ima par malenih, da li će mi je dati, ne reče mi. Po šetnji spremih se da napišem prvo ljubavno pismo u ne materinskom jeziku. Zamolih je među inim za fotografiju, pa za kratki randevu (randez vous). Uslišan bijah na obadvije molbe. Prvi je randevu ispaio sjajno, na drugom sam joj već ukrao poljubac, na trećem nijesam već ni ukrasti trebao. Ja prijašnji kukavica naspram ženskoga spola, usudih se dotaknuti, ogrliti, pa čak i poljubiti djevojku! A jok! Ivane, kamo ti pamet?

Ne znam koji bi sud bio stvorio motritelj o mojem ponašanju kod prvoga poljupca, ali znam da se nisam dugo zatim snašao, da me je onaj poljubac pekao, i da me je moj sustanar, čim sam došao kući pitao »čemu sam toliko crven«! Nije me vidio takvog jošte. One sam večeri samo o tome mislio i ni o čem drugom. Kasnije već se predmetu priučih. Sad se »cmokamo« da je milota, ali poljupci su zbilja slatki, no nisu neobični. Bit će, da ladnimo, no zanimivost će tog ljubakanja ipak potrajati bar dok sam ovdje. Ja je ne ljubim, to mogu ustvrditi, jer je posve drugačije ovo čuvstvo, od onoga, što no si ga ja ljubavlju zamišljam. Ne znam pak, da li ljubi ona, ali sumnjam, da drži i ona sve to ugovornom zabavom, premda pokazuje trunak ljubomornosti i govori mi da s njezine strane nikada pobude rastanku doći neće.

Svakako mi je ova stvar preuzimala dosta vremena, pače više, nego li je to smjelo, jer sam se do nedavna smatrao zaljubljenim. Dolazio sam na prozor gledati, šetao sam dugo i dr. Sada pako ona negdje uči »rikamat« ili bolje vesti, pa mi nije to nužno, a za sastajanje udesio sam stalni dan u sedmici. Htio sam iz početka dva, ali sam se pobjojao, da bi se zasitio prerano, a to ipak neću. Vidi tu već postajem ili bar počinjem postajati blaziranim. S moje strane čitava stvar nije moralna, ja je se ipak odreći neću, jer pritom ništa ne trpim.

Ona pak može, kako joj drago misliti, ali ozbiljno ne shvaća, što mi je i opet milo. Dakako pritom, uvjeravam te, požude u meni za posjedovanjem njena tijela nema. Nit hoću, da mi ona što više od usnica pruži, nit ja to zahtijevam. U tom pogledu sam ipak čovjek. Ali ipak se uza sve to bojim, da će mi taj život pokvariti uopće želju, da ikad istinski uzljubim. Hoće li to za mene biti bolje. Ostavimo to na rješenje budućnosti.

Vanjština cure je lijepa. Bjeloputna je lica, crne prilično lijepo upletene kose, očiju crnih (više svijetlih), a iznad njih crne ko ugljen i guste obrve. Pogled joj žari. Nos joj je malo nepravilan, no to se na prvi mah ne opaža. Zubi su cijeli, maleni i bijeli, a usnice kanda stvorene za cjelivanje. Stasa je vitka i osrednje visine, a hod joj je ko u Didone. Nutrinja mora da joj je jako komplikovana. Po vanjskom bi izražaju sudio da je ko Milka, blaga i krotka, no znade voditi za nos, zna biti prpošnom i voli gledati muškarce gdje joj se dive. Voli, da njoj je klanjaju. U tom pogledu, da sam ozbiljno zaljubljen, patio bih grozno od ljubomornosti, ovako ne marim.

Razglagoljao sam se malo i odviše, je li? Znam da će ti to dosaditi, pa da ćeš me eventualno ukoriti. Mali što ćeš, tako ti već dugo vremena nijesam ništa pisao, pa k tomu želim povjeriti se pismeno prijatelju, koji je daleko od mene, kad već nemam ovdje prijatelja, da se razgovorimo usmeno o tome. Inače ću te, hoćeš li naravno ti, upoznavati i sa daljnjim razvitkom te ljubavi i eventualno citirati ti po koji odlomak iz naše još male korespondence. Mislit ćeš možda, da pretjeravam, ali, vjeruj mi, nije mi to ni na kraj pameti. Prikazujem ti stvar sasvim naravnim načinom, kako se je začela i kako se je razvila do sadašnjeg stanja, a ma baš ni mrve ne dodajem a niti ne otkidam.

Zanimiv je i treći uzrok, koji me je pomogao zbaciti iz mog prijašnjeg života. Na stvari je ovo. Prvih sam mjeseca ostao bez instrukcije, a kako nijesam potporom mogao namiriti stana, zaostao sam mjesečno po 7 for. dužan gazdi. Od kuće, kako znaš, ništa. Od druguda isto tako. Snujući dan na dan, odlučih moliti župnika u Gračišću za pomoć. Prikazavši mu moju jadnu egzistencu obećah mu, da ću iza mature u popove, da mi je to na koncu jedina želja i – velečasni ovako, velečasni onako – posla mi on najdamput 48 K (slovom: četrdeset i osam kruna) kao prvu pomoć. Kasnije sam dobio instrukciju, iza mjesec je dana izgubio, i već sam brzo dva bez nje, pa ću se opet poniznom molbom uteći k njemu. Mislim da me odbiti ne će. Pri svemu tomu je ipak najzanimljivije to, što sam ja ipak čvrsto uvjeren, da me crna halja nikad omotati neće, da ću ti mog velečasnog jednostavno nasamariti (internos!). dakako da se je ne malo bunio protiv tog moljakanja moj ponos, protiv zavaravanja moje poštenje i napredna načela i ja sam dugo osuđivao svoj postupak, ali na koncu ipak prihvatio onu: »Il fine giustifica i mezzi«⁴⁸. Protivnik sam Jezuita, osuđujem njihov moral, a ipak mi se već savjest ne buni protiv toga, što ja kao jedinica u svom egoizmu isti put odabirem. u tom se ipak držim načela »borbe za opstanak«. »Ja, tako je«, uzdahnu mnogi. »Da, tako je, i tako neka za mene bude!« kličem ja i sarkastično se cerim mom župniku, koji je debeo ko vol, koji ne stječe u mojoj župi lovor kao nasljednik Isusov, koji ne daje siromahu, što mu je suviše, a ipak nije uskratio novaca meni, za kojega ipak sumnja, da

⁴⁸ U prijevodu s latinskog: »Kraj opravdava sredstva.«

mu nije prijatelj i koji će ga zafrknuti, premda do potrebe zna izvrsno hiniti iskrenost, zna napisati pismo, koje je kadro i volu ugrijati za smilovanje srce!

Ah, kad to koji put mislim, ja bi se smijao smijehom homerskim, ja bi plesao poput divljaka od veselja nad glupošću ljudskom. Rad je moj u grupi i riječima ovdje u Pazinu, kako vidiš, protivan mom privatnom životu. Ali za sve to nitko ne zna, pa imam još kredita u ljudi.

To su ti tri glavna uzroka mome zastoju. Loše pak je uplivao na mene moj urednički i cenzorski rad., a ne malo škola i profesori. Ove se godine, mogu reći bez ikakvog pretjerivanja i častohleplja, gotovo sam brinem za list i za sijela. Trčim, molim, kunem, dok nešto postignem, a često i nešto fali. Da bi se zašto mučio, da bi moj trud imao bar malo više uspjeha kod drugova, e onda ni pô brige, ali kad gotovo kod svih nailaziš na nerazumijevanje, a što je gore, na ismijavanje, e, moj brate, ostavlja te svaka volja i šalješ od srca sve do vraga. Ja sam ozbiljno bio odlučio odreći se svake akcije i povući se posve u se, pa lijenčariti i uživati, koliko ti je dopušteno, što me je od toga odvratilo, ne znam. Bude li među ovdješnjim đaštvo^m nesmisao i dalje vladao, štoiće zaključujući po svim premisama »Naprijed« će umuknuti za uvijek, a društvo će možda, možda kuburiti. Do sada sam teškom mukom održao 8 sijela, od kojih su nekoja i sjajno uspjela. Lista evo izdasm^o 4 broja. Kanim još dva dvobroja, bude li radnja, u što ne vjerujem. Promotri ga dobro! Poslat ćeš mi o njemu svoje mnijenje, ne tražim potanko, već samo općenito. Uvrštene su i tvoje dvije pjesmice, valjda tvoji prvijenci, jer su kao stvorovi jednog četvrtoškolca (bez zamjere!). Nisam te molio za dozvolu, ali prije nego se budeš ljutio, broji do 100. Svakako ću znatiželjno iščekivati mnijenje o listu (ispoređivajući ga po mogućnosti, s prvim godištima), jer je čedo mojih briga.

Do mala kanim održati predavanje o Kranjčeviću. Materijal imam gotovo sav pri ruci. Fali mi samo prvijenac pjesnikov »Bugarkinje«, koje valjda ni neću dobiti, fali mi divotizdanje i točniji podaci o pjesnikovom životu. Molim te zato, ako imaš ikakvih podataka bar dok je svukao mantiju, pošalji mi ili mi ih ukratko pobilježi. Bit ću ti vrlo zahvalan.

Što se škole tiče, završismo već davno prvi semestar (15. II). Na opće zadovoljstvo, prošao dobro. U višoj su gimnaziji pala samo dva šestaša (Doroghy); za niže nemam točnoga broja, ali ih sigurno puno nije bilo. Naši maturanti prodoše svi jeftino i kroče smjelo prema zelenom stolu. Što se mene tiče, moja je svjedodžba sjajnija od svih, što sam ih do sada dobio. Osim matematike (2), skroz na skroz su ocjene »veoma dobro«.

U profesorskom zboru je nastalo par promjena. kako znaš, vrloga nam je žica nestalo, a na njegovo je mjesto došao Zagrepčanin Hribar. To ti je mladi suplenat, sitan ali vrlo prijatne vanjštine. Glava mu je slična Isusovoj, nosi baš onakvu bradu (riđu), tih je i gotovo ga ne zamjećujemo. Poznaje vrlo dobro slavenske jezike, naročito ruski. Povjesničar, po mnijenju njegovih đaka, nije bog zna kakakv, pa uopće bi na prvi mah, vidjevši ga, rekao da je filolog. Nosi cviker. Nova je pojava među profesorima ove godine Burić, klasični filolog, suplenat i razrednik prvoga razreda. Muž već zrio po vanjštini, ali ipak ne bi rekao, da je akademske naobrazbe. Na lošem je glasu. Študirao je on, kao i onaj prvi u Zagrebu. Sve

više pak izbija na dan, da hrvatski profesori, absolventi na zagrebačkom sveučilištu, nemaju nikakve pedagoške spreme. To isto je i sa već slavnim nam znancem Doroghyjem. Bude li ih većina, naš zavod neće producirati kulturnih radnika, a jasno je odatle da univerza u Zagrebu ne može dobiti reciprociteta. To je moje čvrsto mnijenje, ali bih ipak rado da ga tko uskoleba. Mjesto toga ono se sve više učvršćuje. Za germanistiku i filozofiju nemamo posebne učiteljske sile. Odlaskom Dr. Pregelja ostala je nepopunjena. Dijelom podučava stari, dijelom Roža i Brolih. Kević je radi bolesti na dopustu za ovu godinu. Neki mu dan pače pala kap i pronosilo se gradom, da je mrtav, no povratio se opet svijesti sasvim.

Pazin-grad je opet onaj »stari«, pun blata. Najživahniji je Corso. Pod štancijom je sagrađeno nekoliko posve modernih zgrada, sagrađena je tamo i vojnička kasarna (Landwehr), njih oko 50. Uopće se grad širi, pod štancijom nastaje posebni gradski, hrvatski dio. Kević je baš pred svoju bolest dozidao tamo lijepu i milovitu »vilu«, Bačić ima cijelu palaču, u kojoj je smještao pučko sjelo. Corso je novo pofarcan, itd. Umorio sam se već nabrajajući.

Nešto, što sam prije zaboravio spomenuti. Započeli smo sa Horacem. Ozbiljno, on ne samo da me k sebi privlači, nego me oduševljava za klasicizam. Baš sam malo prije prepričavao odu: »Quid dedicatum poscit Apollinem vates, ...«⁴⁹ i sjetio se pritom tvoje gazele, tvoga odjeka ovoj pjesmi. Buduć da mi je njen sadržaj po tvom kazivanju lanjske godine još prilično poznat, opetovao sam ga i shvatio te, što me vrlo veseli i ispunja posebnom nasladom.

Ne znam kada čitao sam u »Narodnoj prosvjeti« jednu crticu, što li, čini mi se pod naslovom »Prva pjesma« od nekoga Antuna Umolac. Palo mi je na pamet, da se iza ovoga pseudonima kriješ ti, i hoćeš, nećeš sumnjam još i sada o tome. Jesi li ti zbilja autor? Kad sam već ovdje, da te pitam: »Radiš li što na književnom polju?« Zašto ne bi n. pr. ti sudjelovao beletristikom u »Nar. Pr.«? Tamo je sve poučno, pa bi se čovjek zbilja zaželio lijepa štiva. K tome bi to bio poticaj kome drugome, a svakako bi i mlađa generacija počela izbijati već na površinu. Ja mislim, da ipak ne činiš pravo, što se ne puštaš čuti bilo gdje, a međutim bi bio dobro dočekan. Međutim ćeš mi to potanje rastumačiti, zar ne?

Kako si već do sada mogao razabrati, postajem ja sve više praktičarom, napuštam teoretičarstvo. Uzimam svijet, kakav jest a to je uzrok valjda, da se ove godine još nisam latio pera, da svojih težnja, muka i prosvjeda protiv nepravda izrazim u stihu. Ne ispjevah ni kitice. »E, dunke, ča ćemo, kad drugač ne more bit!«

Razglagoljah se! Nastojao sam ti podati život svoj i okoliš, u kojem ga provodim, što jasnije. Ukoliko sam to uspio prosudi sam. Želiš li još štogod znati, stojim ti na raspolaganje, samo pitaj. Budeš li želio potanjih informacija o listu i suradnicima, udovoljit ću ti, samo mi nemoj više pisati strojem. Ne mogu, ne znam s kog razloga, moji živci podnositi toga.

⁴⁹ Radi se o Odi 31 (Knjiga I.) Kvinta Horacija Flaka.

Pisao sam ti pismo polagano i prekidice i primakao se koncu, pa nemoj mi zamjerati, da i opet kasnim. »Jeremijada« je, kako vidiš, duga, ali mislim, da ti ova moja iskrena ispovijest ne će biti ne mila, i da je nećeš ne pročitavši je baciti u koš. Završavam sa vrućom željom, da odsele naša prijateljska veza bude što čvršća i toplija.

Pozdravi mi Piglića, ako je još tamo.

Ljubi te i grli
tvoj iskreni Ivan Aničić

P.S:

Pardon, još nešto! Moja je Laura doduše građanska kći (živi uz udatu sestru i oca), ali fina ukusa. Ovdje ne mogu naći lijepih pisama, pa te stoga molim, da mi pribaviš njih par tamo i pošalješ. Nek ne budu velika, što manja, to bolje ako opet ni premalena. Boja nek bude ružičasta. Oprosti da ti ovakvim glupostima dosađujem, ali to će posljednji put biti.

I još nešto! Tvoju Milku vrlo malo vidjevam, osim u školi. Dospio sam jedva par puta skinuti joj kapu na poklon, i to je sve. Inače se pupoljak raspupava. Mislim da će se razviti u neobičnu ljepotu. Punahna je, a milovidna. Vidio sam je posljednji put pred sedmicu dana na šetnji sa njenom bogomoljkom tetom. Pogledala me je, kao da mi želi reći, nek je ne pozdravim baš sada, i nisam toga učinio!

Pišem o njoj na posljednjem mjestu, jer se nisam prije ni sjetio, ali je zato ipak poštujem kao ideal mog najboljeg prijatelja, vjeruj mi. I u tom pogledu javit ću ti često štogod. Znam da će te zanimati!

Srdačno te pozdravlja
tvoj Ivan

P.S.

Na jednoj si mi karti javio, da si pravnik. Kako si dospio do toga, da si odlučio postati svećenikom slijepe Pravde?

21. (7.20)

Pazin, Poreč, 18. III. 1912.⁵⁰

Dragi!

Ne znam jošte, da li si dobio moju pošiljku sa 1., 2. 3. i 4. brojem lista i pismom, ili nijesi. Poslao sam ti ga već pred više nego sedmicu dana, pa još nemam nimalo odgovora s tvoje strane.

⁵⁰ Dopisnica, naslovljena na: »Gosp. Antun Flego; pravnik kod dr. Franežića i dr. Poščića; u Voloskom – Opatiji«.

Kako znaš, bio je ovih dana štrajk petero viših razreda u znak solidarnosti sa banovinskim kolegama. Danas je opet redovita škola. Istrage nema, ne će dakle biti ni kazni. U ostalom, opisat ću ti ga potanko, budeš li zaželio. Bilo je i par štrebera u 8. razredu.⁵¹

Za vrijeme štrajka plijenili su se listovi na đake, pa je možda i tvoj odgovor bio zaplijenjen. Javi mi zato, da ga potražim. Nijesi li odgovorio, nastoj što prije!

Ivan Aničić, maturant Pazin

Ne zaboravi mi poslati onoga, za što sam te molio.

Srdačno te pozdravljam i ostajem
tvoj Ivan

22. (7.21)

5. IV. 12⁵²

Dragi!

Više ću ti pisati iza Uskrsa.

Samo ti to za sada velim, da me je tvoje pismo silno razočaralo. Ono je živa tragedija mrtvih ideala.

Ja nisam ušao ni u najmanji trag »razdrapane Strahimirove naravi«, kako si se ono dobro okrstio!

Želeći ti sretne praznike, pozdravljam te najsrdačnije!
Tvoj IvAničić

23. (7.22)

Bez datuma, a stiglo 4/6/1912⁵³

Dragi!

»Ne žuri se!« – pisao si mi i, koliko vidiš, ne požurih se ni malo, pa ti se i sada javljam tek dopisnicom. Sam za sebe mogu reći, da sam živ. Da ti i opširnije pišem, ne bi ništa više znao, nego li ćeš tako.

⁵¹ Radi se o velikom đачkom štrajku, održanom u cijeloj Hrvatskoj 14. 3. 1912. godine u znak protesta protiv politike bana Cuvaja. U štrajku su sudjelovali i đaci od 4. do 8. razreda Pazinske gimnazije, koji su u petak (14. ožujka) te u subotu ujutro pošli u ophod gradom do gradskoga perivoja gdje je nekoliko đaka održalo govore. Đački prosvjed u Pazinu posebno je bio potaknut postupkom školskih oblasti u Hrvatskoj prema nekolicini đaka sušačke gimnazije. U *Našoj slozi* istaknuto je kako je pazinski štrajk bio miran i dostojanstven, a učenici su se u nedjelju vratili u školu. Mate Balota prisjeća se da su se štrajkaške skupštine održavale u šumi pokraj ceste prema Lindaru; *Naša sloga*, 12/1912.; BALOTA, *Stara Pazinska gimnazija...*, str. 141.

⁵² Datirao Antun Flego.

⁵³ Dopisnica, naslovljena na: »Gosp. Antun Flego; pravnik kod g. Dr. Pošćića; u Voloskom. U prijepisu Antuna Flege«. Opaska prepisivača: »Sprijeda na dopisnici je napisano "Moj san" i sve je to pisamce napisano na poleđini razglednice, prikeljene na arku LV knjige »Aničić- Flego: Djačka korespondencija«.

Uostalom, ja sam ex-urednik umrloga »Naprijeda«. Neslavno je umro i u svom skepticizmu držim stalnim za uvijek. – »Mru kraljevstva...!«

Na 10. započinjemo pisati maturalne zadaće. Na 6. srpnja je usmeni ispit.

Kako s tobom?

Misliš li još na – M.?

Srdačne pozdrave šalje ti
tvoj Ivan

24. (7.23)

Gračišće, dne 12. 7. 1912.

Dragi Ante!

Javljam ti se u hitnji pod dojmom položene mature sa odlikom. Polagalo nas je maturu nas 19 i 20 eksternista Franković. Sa odlikom nas položilo 4 (osim mene Blažić, Dukić i Raner), 13 jednoglasno, 3 (Kogoj, Posedel i Franković većinom glasova).⁵⁴

Priredismo zatim Banket i na njemu sakupismo 50 i nekoliko kruna. Javljajući ti se tako suhoparno dolazim do tebe sa jednom molbom.

Posvadih se poput tebe sa roditeljima i neće da mi dadu novaca, da platim dug od 10 K prigodom banketa. Ja znam, da si možda siromašniji od mene, ali ako ti je moguće, pošalji mi štogod, jer si na drugi način ne znam pomoći, a ja ću ti ro prvom prigodom pošteno vratiti.

U nadi da ćeš mi učiniti tu uslugu srdačno te pozdravljam

Tvoj Ivan

Do par dana pisat ću ti više i poslati Naprijed, koji mi je još u Pazinu.

Do vidova u Voloskom.⁵⁵

25. (7.24)

Gračišće, 26. VII. 1912.

Dragi Ante!

Tek sam nešto preko desetak dana kod kuće, a čini mi se, da već godinu dana boravim pod sjenatim stablima našega giardina. Sam sam, potpuno sam; osamljen poput kržljivog

⁵⁴ Imena maturanata Pazinske gimnazije koji su ispit zrelosti, održan 6., 8. i 9. srpnja pod predsjedanjem zemaljskoga školskog nadzornika Frana Matejčića, položili s odlikom, a među njima i Aničićevo, objavljena su u *Našoj slozi* od 18. srpnja 1912. (29/1912.).

⁵⁵ Aničić se najvjerojatnije referira na sastanak hrvatskoga i slovenskog đaštva Istre, održan u 11. kolovoza u Voloskom-Opatiji, ili na veliku protestnu skupštinu, održanu u Voloskom 25. kolovoza povodom suđenja i osude Luke Jukića na smrt vješanjem zbog pokušaja atentata 8. lipnja 1912. na bana Cuvaja. Izvještaj sa suđenja Jukiću i suradnicima, mladićima u dobi od 16. do 20. godine, prenijela je, zajedno s vrlo oštrim uredničkim komentarom, *Naša sloga* u br. 33 od 15. kolovoza, a također je objavila i vijest o pomilovanju Jukića (osudi na doživotnu robiju) i smanjenju kazne osuđenima (*Naša sloga*, 7. 11. 1945.), na što se u pismu br. 34 od 14. studenoga 1912. referira i Aničić. Sa sastanka đaka objavljen je zaključak/proglas u kojem se usvaja ideološki smjer hrvatsko-srpske omladine, najoštrije osuđuje politika bana Ivana Cuvaja, traži ukidanje povjerništva (komesarijata) i obnova ustava, a osuda atentatora studenta Luke Jukića na smrt vješanjem (kasnije pod pritiskom javnosti ublažena u kaznu doživotne robije) proglašava sramotom i poniženjem moderne znanosti te sramotom pred cijelim kulturnim svijetom (*Naša sloga*, 34/1912.). Velikoj skupštini, održanoj 25. kolovoza, predsjedao je poslodavac Antuna Flege, dr. Pošćić, a na skupštini je donesena rezolucija u kojoj se prosvjeduje zbog neustavnih (»azijatskih«) odnosa u kraljevini Hrvatskoj, izražava ogorčenost i gnušanje nad sudskim procesom Jukiću te pozivaju narodni zastupnici Istre, Dalmacije i BiH da poduzmu sve političke korake kako bi se obnovio sudski proces Jukiću; *Naša sloga*, 35/1912.

stavalca na kakvome golom brijegu životarim u rodnome mjestu, ma baš nikoga nemam. s kojim bi onako ljudski izmijenio par riječi. Govorili su mi neki, da su najljepši praznici oni iza položene mature, ali, da su mi ovdje, objasnio bi im u brk, da su to baš najgori i najnepodnošljiviji praznici, osobito za jednoga siromaha, kakav sam ti ja.

Nikada neću zaboraviti divnoga đaćkog života! Nikad mi iz pameti neće nestati radosnih i žalosnih dana, što sam ih u Srco-gradu proboravio kao đak! Žalim za njima iz dna svoje ojađene duše, baš sada, kad ne znam više, što sam. Ne znam što sam, ipak. Dan iza položene mature predstavih se u jednom talijanskom društvu sa riječima »G. A., prima studente e adesso niente.«⁵⁶ Društvo se je smijalo mojoj tobožnjoj duhovitosti, ali nije opazilo mog ironičnog smijeha nad progovorenom i s t i n o m.

Da, ja sam ništa, veliko ništa, koje ipak nije zaslužilo, da ga zadesi kruti udes, koje nije zaslužilo, da postane još većom ništicom u prašini birokratskog života. Nakanio sam postati birokratom, premda naš tu klasu ljudi ja mrzim, mrzim, mrzim, da je nitko više mrziti ne može. Birokratski će duh sigurno zlo uplivisati na moj poletni duh, postati ću strojem, ali budem li mojim budućim birokratskim životom toliko sputan, da se ne budem mogao nikako vinuti u više sfere, uzdahnut ću samo: »Suđeno mi je bilo tako!« i prepustit ću se tješitelju Usudu.

Moja je goruća želja bila poći u svijet, u Beč. Tamo sam nakanio širiti svoj duševni horizont, tamo sam mislio bio steći njemački »sitzflajš«⁵⁷ i baš ih u dušu proučiti, da im se budem to lakše u budućnosti kao kakav narodni vođa opirao. A sada? Sad ću valjda postati klinomkakvim ili čavlom u njihovom ogromnom birokratskom stroju – Austriji, koji je smješten u sredini velike tvornice beznačajnika i kretena. Koliko god prije u visine letio, toliko se sada ćutim duboko palim. Moji zlatni sancii otprhnuše bez traga.

Postati ću valjda crno-žutokljuncem. U tu svrhu putujem u srijedu druge sedmice u Pulu, da nađem tamo moćnih zaštitnika, ne bih li se kako uvukao u c. kr. ratnu mornaricu ili na c. kr. poštu. Moj duh smalaksava pred pomišlju na budućnost, pa valjda i sam iz pi-sama zapažaš, da je melanholično, ali ne mogu drukčije! I da nije Ljubavi, ove smemoćne Tješiteljice rastuženih, ja bi se potpuno zatvorio sam u se i postao mrkonjom i mučaljivim. Ali ja ljubim! Tek nakon pet mjeseci mojeg ljubavnog igranja upoznao sam, da me zlato voli, da me smatra svojim izabranim bićem i snom svoga života i ja joj tada otvori širom vrata u moje srce! Smij se, ali tako je!

* * *

Ja ti nisam nekada vjerovao da poletni mladić može smalaksati nad neživotvorenim svojim idealima, ali sada ti, kad i sam svoje pred zbiljom života gledam oborene u prašini, vjerujem jer nisam više đak, sad sam životinja (bolje: živo biće), koje ide »trbuhom za kruhom«.

⁵⁶ U prijevodu s talijanskog: »G. A., prvo student, a sada ništa«. Inicijal G. predstavlja talijansku inačicu Aničićevog imena (Giovanni).

⁵⁷ Strpljivost, ustrajnost u radu, marljivost. Ovdje se radi o iskrivljenoj verziji germanizma »sicflajš« (*sitzfleisch*, njem.)

* * *

Primio sam novce, koje si mi spremno odaslao i zahvaljujem ti usrdno. Pokazao si mi se baš u nevolji prijateljem! – Šaljem ti sva broja Naprijeda: jedan pod mojom redakcijom, drugi pod novom. Na mojemu se opažaju svi znakovi umiranja, a a na drugome zadnji valjda i malo jači plamsaj. Zaplijenjene su 4 stranice. Iz kojih razloga, ja nisam nit imao vremena da propitam. Pročitao sam u zadnjem pjesme »Holnstrinskoga« (Pečar VI r.), koji, čini se, ide stopama »Labudova«, ali ipak zaostaje za njim.

* * *

Kaniš li mi se javiti, tad učini to, tako da dobijem pismo još utorkom o podne, jer me u srijedu ujutru više nije kod kuće. Bolje bi možda bilo, da spočekaš sa odgovorom, dok ti se javim iz Pule.

Rado bi ti pisao i više, ali iz mog pera ništa više ne može.

Srdačno te pozdravlja
tvoj razočarani
Ivo

26. (7.25)

P 14/8/12

Dragi!

Uz najbolju volju ne mogu doći k tebi, jer sam očekivao baš onog dana poziv, da dođem u Pazin podučavati. No nisam ga dočekao i regbi da me ta moja klientkinja (neka ćorava gdična) vuče za nos. Čekat ću ga još do nedelje, ne dočekam li ga do onda, neću se više obazirati ni na kakove pozive. S materijalne strane morao sam proći, ali vidiš, preča mi je bila instrukcija nego zapravo dužnost, jer sam se po lanjskom zaključku morao naći na skupštini Istre i tamo predsjedati nekom [...] ⁵⁸ sastanku. Toga nisam učinio, i jer moj je na vidiku činovnička karijera. »Dok u kruh zagrižeš, šuti!«, govoraše često »Stari«. Bio je to njegov recept.

Bio sam i u zastupnika L. u P. ⁵⁹ Taj mi na prvi mah nije znao dati boljeg savjeta, nego neka se krenem u popove, jer tamo dobijem »kruh i uzor badava«. Pomisli si, u mojim prilikama, to mišljenje! zaista nije mogao bolje pogoditi, nego kad mi je to rekao, i to baš m e n i . drugi mi je put rekao neka učinim molbu kao kancelarijski asistent kod kakvog sudišta. »S vremenom«, reče mi, »postat ćete ravnatelj pomoćnih kancelarija na tribunalu sa lijepom plaćom i moći ćete narodu pomoći.« Taj mi se savjet svidio, ali tromjesečna služba na vlastiti trošak nije mi dopuštala toga savjeta poprimiti. Treći mi je savjet dao nek idem dobrovoljno mornarici. Nakon godine službe nek tražim, da me imenuju »komessa-

⁵⁸ Nečitljivo.

⁵⁹ Radi se o Matku Laginji i njegovu odvjetničkom uredu u Puli.

riatselevom«. Taj sam savjet pogotovo htio prihvatiti, ali opro mu se otac, čiju privolu sam s v a k a k o trebao. Učinio mi je i potpisao reverk, pa sam zamolio na poštu za praktikom, i ima tomu već osam dana da sam je odaslao. Stigne li mi odbita, čemu se ne nadam, tad će mi otac dozvoliti mornarici. More će me ojačati tjelesno, a putovanjima širit ću duševni horizont.

Eto, to je moja historija, koju sam proživio, reko bi ti, pred Višnjima. Sad sam se naoružao ustrpljivošću i čekam se i nadam, a ne bih htio, da moram »prestati i nadati se i čekati«, ko što Made, nesuđenica »bratučeda« ti, Stanka Lukavca u Šimunovićevom »Tuđincu«. Želim života što ugodnijega, ali sam se sada, kao nikad dosele uvjerio, da je svaki početak težak i da teba ustrpljivosti!!!

*

Jeste li se koskali u Istri, kao ono lane u Buzetu? Je li bilo gromopucateljnih »rezolucija«, koje će potresti zaspalim duhovima istarskim, ko one lane? Sigurno je sve proteklo mirno!

Srdačno te pozdravlja tvoj Ivo

27. (7.26)

13. 9. 12.

Dragi Ante!

Tvoja me dopisnica zatekla kod kuće. Platilo sam 10 filira globe, koju je na nju udario možda jedan od mojih budućih kolega, jer si priljepio na strani državne marke družbinu.

Možda je pročitao sadržaj pa ga je on još više uspirio, da službeno postupa. Desilo se je to najbrže u Pazinu, gdje je čitavo osoblje potpuno talijansko. – Na zdravlje im!

I Riječinu će nam oteti, jer nismo dostojni da živimo, jer u nama prevladuje još uvijek glupi egoizam. Ostati će ona mirna na sve napadaje cigančadi i čifutarije. Mi na otimačinu nećemo reagirati, kad nismo kadri reagirati na njihova sadašnja djela, gdje našoj uzdanici isisavaju krv vlastiti oci te ih mirno vuču po tamnicama.

Mene i opet obuhvaća pesimizam, ali ne ću pogriješiti, ako kažem, da su u kraljevimi ljudi spali ispod životinja, i životinje na višem su stupnju jer brane pogibli vlastitog života svoja prava, a Hrvati miruju za ukaz svoga trbuha. Trbuh je Bog u Hrvatskoj svim strankama, makar se one toliko nevinima prozivale i opravdavale pred niskim slojevima. Prosvjetu dajmo i prisvojimo si slobodu, ne lutajmo besciljni po tmuni, ne pačajmo politikom čemu nismo dorasli i u čemu podliježemo i najnevještijemu političkomu djetetu!

...I opet opetujem toliko puta opetovane riječi. »Patriotska tirada!«, reći ćeš ti i slegnuti ramenima. U žilama mi vrije krv, a slab sam i ostajem...

I spreman sam da se turim pod jaram. Hoću li se opravdati kada pred tobom? Dvojim, jer ljubav iščezava pred dužnošću.

Mene više srdi što mi od direkcije ništa ne odgovaraju. Kod kuće mi je život nesnosan, i ja sam odlučio, ne dobijem li službe do I. oktobra zahtijevati ću jednostavno sve dokumente natrag sa molbom i nikad me neće vidjeti državna služba, osim, ako budem morao – vojništvo...

Bi li se imalo kakva uspjeha da se primjerice inscenira u »Novom Listu« ovo: »Pošteni mladić, maturirao sa odlikom, siromašan, željan daljnje izobrazbe, traži osobu dobra srca, za jamca na 4 000 K, da uzmože polaziti bečku eksportnu akademiju. Pripravan je osigurati se na život. Ozbiljne ponude pod »Želja« na upravu lista.« – Ja mislim da bi za taj insert bilo ludo novce utrošiti.

A ti? Hoćeš li ove godine u pravo? Ti bar imaš što, a ja ništa. Meni dolazi ozbiljna volja, da pođem netragom u svijet i da prekinem sa sadašnjom svojom okolinom sve veze. Da imam novaca, ja bi i u Ameriku prešao. – Falio bi mi drug, no i to bi se našlo.

Kako je inače prošla »dobro« posjećena skupština »Istre«, kakav je novi odbor? Je li u njemu koji od naših abiturijenata?

Odgovori odmah par riječi.

Uz srdačne pozdrave tvoj

Ivo

28. (7.27)

7. 9. 12.⁶⁰

Dragi amice!

Tvoje pismo me je s jedne strane razveselilo, a s druge rasrdilo. Veseli me jako, da napreduješ – prema prijašnjoj potištenosti – orijaškim korakom, dapače, što mi jedva natuknuti, u tebi je počeo tinjati novi život. Ja ne znam, da li će tvoj trgovački kurs biti valjan, ali imao sam prilike razgovarati i čitati o njima, pa vrlo puno koriste. Tko ima i malo trgovačke prakse, dandanas nađe kod trgovačkih i industrijskih kuća upravo krasnih služba. Isključena je dakako p o l i t i k a . Jedna je trgovačka kuća tražila više praktikanata pa sam joj se ponudio sa odličnom maturalnom svjedodžbom, sa perfektnim poznavanjem hrv. i tal. jezika, sa dovoljnim poznavanjem njemštine i slovenštine (ispracticirao sam se u slov. sa jednim intel. vojnikom lane u Pazinu) i nijesam bio primljen, kako sam kasnije doznao radi »– č i ć-a«. To mi se je dogodilo u Trstu, gdje su sva poduzeća u tuđim rukama.- Kod hrv. firma nisam tražio, jer ih ne poznam. Kod odvjetnika nisam mogao naći, bio sam u Puli, Laginja nema mjesta, Flego također ne. U Pazinu odvjetnici ne mogu također ništa. Bilo je raspisano mjesto tajnika opć. u Pazinu, nisam imao sve potrebne kvalifikacije. Oglasu se neću uticati.

I sada u tvom pismu dolazi mjesto, koje me ljuti: »Sretan... sredstvima kao Ti«. Što ja, boga ti turskoga!? Kakvim ja sredstvima raspolazem? Ajd do bijesa! – Pardon, ali ja se moram izrigati u dosadi na koga.

Što me sili u činovništvo? Mnogo uzroka! Ali još više i možda još važnijih ima, koji mi danomice šapuću, nek se ne bacim u vrtlog birokratizma, barem ne za sada, gdje nisam kadar podnesti ono gramzenje za unapređivanjem. Vidiš, nabranje ovih uzroka, je za mene teško, jer se bojim u svojem egoizmu dati si lošu svjedodžbu.

Ja počinjem osjećati ljubav kao olovne kugle, koje mi vise na krilima i koje mi ne daju poletjeti. Moje prijašnje riječi? Moja prijašnja ljubav? Moje poštenje, kad sam isprosio i dobio dozvolu, da je pohađam u kući? Ja osjećam, da ne ljubim, ko što prije, ali nisam stalan, kako bi uplivao na me gubitak! I tu mislim dugo, dugo, i u mislima usnem, a da nikada zaključka ne stvorim.

Zašto mi ti vičeš da se ne zapustim, jer je tu doskora listopad? Kako nije još ništa od pošte, ja sam odlučio 28. septembra, ne stigne li ništa, zatražiti molbu sa dokumentima natrag. To je prvo. Drugo: Grubišić, u službi kod Lojda, svršava vojništvo i dolazi opet u službu, preporučujem se njemu da mi u Trstu što privatno nađe, što će naravno teško ići, ali možda pomogne. Treće: ako ti je moguće, obrati se na Dr. Poščića ili Dr. Janežića, reci im što sam, možda imaju prazno koje mjesto, ili bi me mogli preporučiti drugome kolegi ili općini, ako je nužna kakva osoba. U tom slučaju odbio bi službu u pošti, da mi i dođe, došao bi k tebi, upisali bismo se zajedno u jus, z žabariji Hrvatskoj, zajedno bismo učili i davali si poticaje za rad, za dan, za rad! Ne pomogne li to, dolazi četvrto: Prijaviti se na

⁶⁰ Datirao A. Flego.

levu, otići u mornaricu, ako me uzmu i riskirati, kako mi reće Dr. Laginja. Ne uzmu li me, tad za neko vrijeme, samo za godinu, na se mantiju – crnu. Dakle, vidiš, ja se ne zapuštam!!! Ja imam sredstva!!!

Svakako, ja u ovom pismu reflektiram na najbrži odgovor, što je moguć. Odgovori mi i na ova pitanja. Je li nužno biti glavom na univerzi za upisati se? Koliko treba platiti takse? Čini mi se, da odlikaši ne plaćaju ništa. Odgovori na to, jer bi se mogao upisati i ne dođem li k tebi. Do kada je vremena upisivanju? Kakve ja Luftslössere pravim?

* * *

No, hvala bogu Miličino se srce topi! Ipak, ipak! Mene veseli i ja čestitam na prvim uspjesima. Vidio sam je i pozdravio na automobilu u Gračišću, kad je prolazila u Labin. Davno je tome, pa sam bio smetnuo s uma i tvoje me notice podsjećaju na onaj dan.

Srdačno te pozdravlja
ne zapušteni
Ivo

29. (7.28)

28. 9. 1912⁶¹

Dragi Ante,

Molim te budi tako dobar i predaj ovo pismo Dr. Antončiću, čini mi se koncipijentu u tvojoj pisarni, dotično kod dr. Poščića. Nema li ga tamo, pošalji mi ga natrag i javi mi uzrok šutnji gosp. Poščića, premda ima 8 dana, da sam mu pisao. Čitavu stvar, zašto pišem Antončiću, javit ću ti kasnije, jer mi ne dostaje sada vremena.

Da si mi zdravo!

Tvoj Ivo

Javi se sa par riječi u najkraće vrijeme!

Od obojice nema nikakva odgovora.

30. (7.29)

Pošt. žig 7/10/12⁶²

Dragi Ante!

Dobio sam jutros tvoje zamršeno pismo, iz kojega saznah, da sam u pisarnu tvoga šefa primljen i – odbit. Sve metnuh ad acta, veseo, da mi jedan lijep plan otišao – rakom žvižgat, kako običava reći Kos. Ja sam u groznim kušnjama i vježbam se poput kakvoga

⁶¹ Datirao A. Flego.

⁶² Dopisao A. Flego.

trapiste u ustrpljivosti. Nemoj Pigličića kriviti, bez mjesta ne može ni od biti, pa mu izruči moje najsrdačnije pozdrave – i najtoplije hvale na jasnom izražavanju! Ne zaboravi toga. Mene spopade volja zamoliti DR. P., nek više ne misli ni ne računa na me, ali mogli bi mi i slijedeći planovi ići po vodi, pa nek mi ovo mjesto služi kao refugium.

Što da činim? Preporučio sam se Grubišiću u Trstu, nek pokuša što tamo, naravno sa malo nade, da ću uspjati. Preporučio sam se jednom goričkom trgovcu, koji odvale potječe i ima dosta posla sa velikim trgovačkim kućama i on mi obećao, da će uložiti sav svoj trud, da mi što izbije. Pišem i Zugli u Zagreb, čija će riječ valjda vrijediti gdje god, budući da je najbolji zagrebački pravnik. Javi mi odmah potpunu adresu Dr. Erazma Barčića da i njemu pišem. Pisati ću i opet Dr. Flegu u Pulu – i možda Zucconu u Poreč, pa ću što ipak iz tolikih planova postići. Refugium mi ostaje Dr. P. i pošta, jer nisam za najgori slučaj povukao molbe. – Strpljen spašen – pisao si mi, e pa prilagodismo se!

Ja misleći, da mi nije nužno radi upisivanja požuriti se, nisam pribavio još fotografije i morat ću praviti molbu. Za eksemplar i upute molim Zugliu.

Rata neće biti! Novine sve bruje balkanskim pitanjem, baš kao tvoje zadnje pismo mojim pitanjem ili bolje pitanjem moga namještenja.

Kako posjeduješ pečat »Istre«, kad si se odrekao svih časti u odboru? Ja sam si spremio vrlo dobro tvoj članak iz »Naše Sloge«⁶³, odobravam tvoj postupak ad verbum kudeći te, što si bio preblag. Onom m o d e r n o m Dr. Orliču, koji mora da je osobito elegantan plitkoglavac, morao si malo bolje zasoliti. Premda hoda na dvije noge, on je savršeni – magarac. Ima li kakvih replika na tvoj članak u kojoj drugoj novini? Ako postoji, pošalji mi je!

⁶³ Aničić se ovdje referira na događaje koji su se zbili na 4. glavnoj skupštini i odborskoj sjednici Hrvatsko-slovenskog akademskog ferijalnog društva »Istra«, održanoj u Voloskom, a povodom kojih je *Naša sloga* na prvim stranicama brojeva od 19. i 26. rujna 1912. objavila velik članak Antuna Flege pod naslovom »Križa u ferijalnom društvu Istra« (*Naša sloga*, 38/1912.; 39/1912.). Antun Flego, odbornik Upravnoga odbora izabranog 1911. godine, reagirao je na nepravilnosti u radu glavne skupštine. U navedenom članku Flego kao glavni razlog krize u unutarnjoj organizaciji Društva prepoznaje »nepoštivanje pravila u radu Društva«. Osnovne Flegine zamjerke odnosile su se na kršenje pravila Društva, pri čemu su u radu glavne skupštine predlagali, raspravljali, glasovali i bili izabrani u novi Upravni odbor nečlanovi Društva. Također, na toj su skupštini bez kvoruma (dvotrećinske većine) izmijenjena pravila Društva (Statut Društva) te je uvedena nova skupina članova – seniori. Flego je upravi Društva zamjerio i netransparentno financijsko poslovanje te način na koji je ovjeren godišnji blagajnički izvještaj. U pozadini kritike objavljene u *Našoj slozi* nazire se i osobna dimenzija sukoba Antuna Flege s članovima »starog« i »novog« Upravnog odbora, prije svega s dr. Ivanom Orličem, tada odvjetničkim pripravnikom iz Voloskoga, i novoizabranim tajnikom, također nečlanom Nikom Sučićem. Sukob je kulminirao osobnim uvredama i potpunim ignoriranjem protuargumenata, uslijed čega se Antun Flego ogradio od rada Društva. Po vlastitom sudu istupio je iz Društva, a prema Odborovom bio je izbačen. Članak Antuna Flege dijagnosticira temeljne strukturne probleme u radu društva »Istra«, a prije svega lakomislenost, površnost i neozbiljnost u radu uprave, prevlast osobnih interesa nad interesima Društva, podriivanje društvenih pravila te, najvažnije, nefokusiranost na prave ciljeve i probleme Društva, među kojima se ističe mali broj članova te nepovezanost akademičara. Izbor članova novoga Upravnog odbora, na čelu s predsjednikom Božom Frančićem iz Rijeke te Nikom Sučićem iz Opatije, ukazivao je na dominaciju interesne skupine članova iz liburnijskoga dijela Istre, što će na idućoj godišnjoj skupštini Društvo uočiti dijelom kao zapreku djelovanju u Istri. Upravni odbor izabran u Voloskom ipak je u srpnju 1913. godine, pred 5. skupštinu, definirao pravni status nove vrste članstva – seniora – te opozvao članstvo onim osobama koje su mimo pravila Društva proglašene seniorima na burnoj skupštini 1912. godine. Time su donekle prihvaćeni argumenti o nepropisnu radu skupštine u Voloskom. Izmjene u pravilima Društva kojima se definira status članova – seniora Odbor je objavio u *Našoj slozi* od 10. srpnja 1913. (28/1913.).

Ja zaključujem ovo kratko pismo, uz želju da ti ipak dođem u blizinu, ma i kasno!

Tvoj Ivo

Javit ću ti, čim pošaljem dokumente uz molbu u Zagreb. Da si mi zdravo! – Najljepša ti hvala na pruženim mi uslugama!

32. (7.30)

Ivan Aničić, pravnik
Draškovićeve ul. 3b I. lijevo
Zagreb

Zagreb, 22. 10. 12.

Dragi Ante!

Kako sam ti sa Rijeke javio, doputovah u bijeli Zagreb. Upisah se i za ovaj mjesec nastanih u Zagrebu. Da li će mi uspjeti ovdje se ustaliti, to za sada ne znam, ali vjerojatno bit će to. Evo kako mislim. Imao sam tokom gimnazijskih nauka štipendij od 200 K i zamolih za produljenje istoga. Uspije mi li to, tad ću imati godišnjih 200 K, što ću potrošiti na plaćanje stanarine. K tomu ću dobiti 50-ak kruna od Giunte i možda isto toliko od Bratovštine, a time ću se odijevati. Budem li uz to dobio kroz celo leto potpunu menzu, tj. 30 objeda i isto toliko večera, to mi je egzistencija osigurana za ovu godinu. Da budem mogao štogod za kasnije prištediti, to ću si potražiti kakvu instrukciju. Za sada trpio bi samo kroz zimu, jer nemam kaputa. No i to bi kako prošlo.

Dobijem li i samu menzu početkom studenoga, ostajem, ne ispuni li mi se želja, tad ću doći u Volosko k Dr. Poščiću, jer mislim da je ono mjesto i tako rezervirano za mene. Zato šuti o svemu tome g. Dr. i ja ću ti najkasnije do 5. javiti kako sa mnom stvari stoje, pa ću ti saopćiti i moju konačnu odluku.

Za sada te lijepo pozdravljam,

tvoj IvAničić, pravnik

P.S. Na Štaciji saznah da si bio ovdje i pitao za me, pa vrlo žalio, što te ne vidjeh. Međutim, živi smo još.

33. (7.31)

Zgb 9/11/12

Dragi Ante!

Malo imam vremena da ti se potanje javim. Ostajem ovdje! Nađoh zasluzbu kod regulacije Save; dnevnicca 4 K.

Što ni izdaleka ne sanjah, izabraše me Istrani svome klubu predsjednikom⁶⁴- brucoša!

Dekret za poštu u Trstu došao je amo za mnom i otputovao bez mene. Ja sam baš otišao od kuće i bio u Plominu, kad je došao taj u Gr.⁶⁵

Pa da nijesu zapleteni putevi Božji (ili vražji?).

Primi pozdrav od tvog Ivana.

⁶⁴ Klub hrvatskih i slovenskih akademičara Istrana u Zagrebu.

⁶⁵ Gračišće.

34. (7.32)

Zgb, 14/11/12

Dragi Ante,

Ne zamjeri, što nijesi dobio od mene odgovora, onom brzinom, kojom si ti meni odgovorio. Moraš znati, da ja nemam za par sedmica mnogo vremena na raspolaganje, jer tražim u slobodno vrijeme stan ili sam po raznim sjednicama, asistiram kod analfabetskih tečajeva, izbori su za potporno društvo, snijemo o preporodu radikalne napredne omladine itd. Dakle, navala je posla sada užasna, da više puta navečer iscrpljen padam u postelju. No, to drugo neće potrajati, jer ću se doskora smiriti, kad bude njih više došlo, možda koje će se rad moći podijeliti.

Ja sam se začudo vrlo brzo snašao među ovdješnjom omladinom i da to ne postigoh jao i pomagaj sa mnom. Naprosto ljudi me upознаše i – mogu se pohvaliti – zavolješe. Dakako, navije Banovci, s kojima općim u ABC-klubu.⁶⁶ Što se tiče Istrana, ne mogu se na njih potužiti. Oni su dosta susretljivi, a bijahu to – osobito Zuglia – ponajviše u najprvo vrijeme, kad stigoh u Zagreb, a imadoh u džepu jedva toliko novaca, da se upišem. Stanarinu si isposudih, hranu dobih od potpornog društva. Ali čitavom svojom dušom ja nekih ovdješnjih Istrana zadovoljiti ne mogu. Tu ti je u prvom redu Ružić ml. i Deklić, koji bi htjeli na neki način da mi budu pokrovitelji i vodiči u pravom smislu riječi. Ti poznaš mene pa znaš, da se sva moja duševnost tomu opire. Ponajprije ja sačuvah u sebi još nekoliko književne nature, a drugo želim biti dosljedan naprednjak pa se želim emancipirati, želim postati individualan u svemu i ne podnašam da mi se tko nadmeće, a ponajpače ne takav, koji nit sam ne vjeruje u ono, što prodiče, nit se – što je najgore – toga drži! Takovih ljudi ne volim ja. A takovi su gornja dvojica, koji se meni bez poziva i »patenta« namiću. Ružića držim gnjavatorom i uklanjam mu se na putu, kojim mogu sam ići. U Društvu, u kojem je on tajnik, a ja predsjednik, gledam da iziđe po mogućnosti na moju, a da njega ne rasrdim. To je vrlo teško doduše, ali ja žrtvujem od svojega, da njemu zadovoljim. Deklić je simpatičniji, jer je karakterniji, ali ne trpi donekle drugih uz sebe. Najvolim Zugliu. Taj je čovjek bez sumnje velike duše, najbolji pravnik naše univerze. On hoće, da mu djela odgovaraju savjesti, a ne trpi polutanstva. Nema ambicije, ili bar ne očite ni takve koja bi težila samo za nekim ciljem, da udovolji častohleplju makar uz žrtvovanje ideje. Primi li koju čast u kakvom društvu, nastoji radom pokazati svoju vrijednost, inače neće toga, što drugi, neće da mu bude ciljem samo čast, nego uspjeh u radu.

Drugi kao: Ružić, Mahnić, Klarić, Lekić, Volarić, Šestan – Bunci – neki Šterk, Letis, Klunić indiferentni su mi. Ali nisu jako loši. Kavana im se sviđa, lumpanje također, cure – razumije se, ali neki od njih i uče, a to je puno, ako ne – glavno. U životu će neki

⁶⁶ ABC klub – ABC društvo hrvatskih sveučilištaraca za poučavanje nepismenih. U vrijeme tijekom kojeg je autor pisama sudjelovao u radu ABC kluba, Klub je intenzivirao kampanje opismenjavanja, a imao je i vlastitu izdavačku djelatnost (Suzana LEČEK, »Suradnja HKD 'Napredak' i Seljačke sloge u kampanji opismenjavanja«, *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 36, br. 3 (2004.), str. 1103). Na skupštini održanoj 17. studenog 1912., tri dana nakon ovdje prenesenoga pisma, za predsjednika ABC kluba izabran je Aničićev dački kolega Srećko Zuglia; *Naša sloga*, 27/1913.

od njih vrijediti. Tu ti je i neki Matanić, koga su prve godine u Beču kolege zvali »der Schmutzige«.⁶⁷ Taj čovjek je marljiv. Nešto kreten, ali dobar. Ima već i sudstveni ispit, a bez sumnje, da ima sredstava na raspolaganje, on bi brzo i doktorom postao. Posve živi inače sam za sebe.

U Banovaca ima krasnih osoba, ali ne u radu, nego u govoru. To su ti – po Sinkieviezu – geniji »bez portfeuillea«. U prvom redu ti je tu neki Schverer, još malo dana predsjednik ABC – kluba. Divan govornik, lijepa i impozantna osoba, silan talent ali Sremac – premda njemačkog prezimena. Onda ti je moj dobar znanac neki Filipović, bivši tajnik napredne bivše »Prosvjete«, kluba koji je iščeznuo sa površine. S tim sam dopisivao još kao gimnazijalac. Jedina mu je mana, što je i on Slavonac. I tako, nanizao bi ti još desetak lica, sve ljudi sa mnogo talenta, ali nimalo volje za rad, a to je što nama treba ne samo pod komesarijatom, nego i za vrijeme ustava.

Idejno sasvim slični su mi ljudi, sli sa većom i širom naobrazbom, naprednjaci dušom i tijelom, pravnici: Krbek, Pandaković i još jedan Ružić, ni po čemu u savezu sa istarskim Ružićima. Krbek govori uz hrvatski savršeno njemački i francuski. Bio je naime na naukama u Berlinu i Parizu. Pandaković bio također u Berlinu pravnikom, ali vrlo puno putovao stranim svijetom. Ružića još potanje ne poznam, ali me je osvojio na prvi mah svojom ćudi i ponašanjem. Ne smijem mimoići Riječanina Krznarića, čovjeka do savjesti savjesnog i radinog, a vještog agitatora i propagatora svojih ideja. – Sa ovim posljednjim ljudima sastajem se svakog trećeg – četvrtog dana, pa tu raspravljamo, kako da podignemo zaspali nam naraštaj. Tu, među njima, ćutim se svojim i kod kuće.

Evo to ti je moj život u saobraćaju sa đaštvom. A prema Zagrebu i njegovim stanovnicima? Toga ocrtati za sada ne mogu. Zagreb mi se sviđa, jer se zove prijestolnicom Hrvata, ali ljudi, ljudi, ti su mi odurni. Pomislim si, ja dođem u Zagreb, naokolo vode me drugovi, pokazuju mi ovo, ono. Dođosmo i pred banske dvore - tirana Cuvaja. Na svakom kutu redar ili žandar. Hvala lijepa – pomislih – i odosmo dalje šapćući po tiho o svemu, jer se bojasmu, da nas ne čuje nekakav špicel. Uopće nisi ni na jednom koraku siguran, a ovdje i zidovi čuju. A špicela ima da je grozota. Zapravo, za prvu osobu kojoj kao Zagrepčanin čuh za ime bio je opet »špicel« Martinjak. I to je sin Hrvatske majke, moj brate, ali špijun na glasu. Taj ti je odveo u haps i našega M. Gregorovića, kad se je ono pravnik Planišćak ustrijelio, D. je stanovao s njim u istoj kući. Što ćeš, držali su ga u savezu s Atentatorom, o komu se ovdje ništa sigurno ne zna. Ali da pređemo dalje. Na mojem putešestviju Zagrebom dođosmo i na Zrinjevac. Glazba vojnička svira punom parom. Najeleganiji svijet šeće dolje i gore. I rekoše mi, pokazavši mi jednu veliku zgradu: »To su sudbeni dvorovi i sudbene uze. Tu nutra čami – Jukić! I zapeče me u dno srca. Da li dopiru do njegovih ušiju krasni zvuci glazbe. Što si misli taj nar. mučenik, koji je žrtvovao sebe, ne znajući da l' će njegova žrtva hasniti narodu?... Zagrepčani šeću dalje, razgovarajući i smijujući se, a glazba svira, da je milota – Jukić čami i – proklinje crnu nezahvalnost. Par dana zatim otpremljen je u Lepoglavu za doživotnu tamnicu, sigurno zadovoljan, da se ne mora osjećati među ljudima trbuha, a ne srca i patriotizma.

⁶⁷ Prljavi (njem).

Prekinuo sam negdje prekjučer ovo moje i onako na brzu ruku sastavljeno pismo – zbog užasne zubobolje – baš po gimnazijalsku – od koje još u svom vijeku u takvoj žestini nijesam trpio. Ja ću ti u moji daljnjim pismima opisivati potanje moje dojmove koliko među đaštvom, toliko među drugim svijetom. Ja još nisam bio primjerice u kazalištu, a samo jednom u kinematografu, nikad u kafani, a jednom u krčmi na šetnji kroz Tuškanac. Solidan moram a i hoću da budem, a kazalište pohađat ću bar 4 puta mjesečno i više, žrtvovao makar koliko udobnost! Sutra – u ponedjeljak spremam se po prvi put da idem slušati operu »Traviatu«. bez sumnje uživati ću, ako i bude loša produkcija, što neću moći da razabirem mojim ćutilima...

A sada, da pređem na »Istru«. Moj najomiljeniji san i kao akademičara i kao predstavnika Zagreb kluba bit će a i je reorganisatio »Istre« in capite et in membris⁶⁸. Prema tomu ja ću raditi ove godine. Nadam se da će se buduća glavna skupština održavati u prisutnosti bar 30-orice akademičara – članova. U to ime stupit ću u doticaj sa bečkim i praškim klubom, nastojat ću u našem klubu tamo iza Božića provesti načelo »Svaki Istranin akademičar u Zagrebu mora biti ili senior ili pravi član »Istre«“. Uspije li, računat ću to u moj veliki uspjeh. Sad bi još morao dobiti pravila fer. kluba i eventualno popis dosadašnjih članova, da se znam kako prema kome ravnati. Morat ću se obratiti valjda i na Sučića, koji mi nije simpatičan i da ga ne poznam, ali ipak mi je potreban. Javljat ću ti i tu redovito moje djelovanje. Spretnim ću se pako scijeniti, budem li ti pomogao doći do zadovoljštine. Smatram te povrijeđenim u tvojim pravima, a to je dosta da uzbudi u meni volju pomagati te. Javi mi eventualno sve tvoje prijedloge i misli o tome društvu, da ih ovdje eventualno raspravimo.

A sad, da si mi zdravo! Idem na skupštinu ABC kluba!⁶⁹

Pozdravlja te tvoj

Ivan

36. (7.34)

[s.l.; s.n.]

Dragi!

Ne bi li se ti kao zagrebački akademičar mogao upisati u naš klub? Uplatio bi 1 K semestralno našem blagajniku Opatiću, koji sada boravi u Cresu. Ti bi možda mogao onda na temelju legitimacije, koju biš od nas dobio, sabirati novac, da i ove godine kao »član čete od tisuću« ispuni naš klub svoju dužnost, pa da ja ne nosim samo formalno znak. Pomogni, ako što uzmožeš, jer će inače teško ići.

Za »Istru« se nešto brinem, ali ima dosta nerazumijevanja! To me boli no ne malakšem.

Da si mi zdravo!

Tvoj Aničić

⁶⁸ Latinska fraza: potpuno, temeljito.

⁶⁹ Skupština ABC kluba, o kojoj Aničić ovdje zatvara pismo Flegi, održana je, prema njezinu tada izabranom predsjedniku, tri dana kasnije, 17. studenoga; *Naša sloga*, 27/1913.

Dopisnica br. 36, izdana Nakladom »Kluba hrvatskih i slovenskih akademičara Istrana u Zagrebu« (otisnuto na poledini)

37. (7.35)

Zgb, 18. 2. 13.

Dragi Ante!

Ti dolaziš amo, neobično me veseli, da ću te nakon dugoga vremena opet vidjeti. Zato ti ne ću pisati nego najglavnije, u nadi da ćemo se razbrbljati pričajući si usmeno.

Dođi svakako 1. ili 2. ožujka, a ne prije, kad ćeš moći da digneš obadva potpisa, jedan upisa a drugi kao potvrdu polaska predavanja. Andrassy će te malo zajebavati, no to te neka ne smeta. Što se tiče kolokvija, ja ih ne ću polagati sad na koncu, jer nisam spreman, ne ću polagati iz Institucija i rimske pravne povijesti, a polagati ću možda prije zaključka semestra germansku pravnu povijest, što ne pravi poteškoća. Ako nisi spreman, onda ćeš

moći položiti kolokvije prigodom upisa u 2. semestar, što ćeš morat svakako osobno obaviti, a onda ću položiti ja rimsku pravnu povijest te institucije pa ćemo moći zajedno. Što se tiče ispita razgovarat ćemo ovdje. Mi polažemo prvi ispit nakon 4 semestra. Što se tiče onih stranica, ja ću ti ih poslati, misliš li sad već kolokvirati, ali to mi javi odmah.

Za stan se ne skrbi, uredit ćemo to, a za koštu nećeš loše proći, dakako na menzi (40 novč. obj., 30 novč. več.).

Dakle, javi se odmah!

Dovidova dakle u prijestolnici hrv. žaba!

Tvoj Ivica

Pozdravi Dr. Orlića, a budi i sam zdravo!

38. (7.36)

Zgb, 25/II. 1913.

Dragi Ante!

Tvoj dolazak 9, 10, 11, ili 13. 14. 15 bio bi prekasao. Moraš znati, da se drugi potpisi počnu dizati na indeks već drugoga i trećega ožujka i da se semestar formalno zaključuje već 13. ist. mj., dok predavanja prestanu par dana prije. Ergo moraš doći svakako barem 3. u Zagreb, jer nemaš ni prvoga potpisa, što donekle znači da nisi za ovaj semestar još pravo za pravo ni upisao.

U najgorem slučaju, moći ćeš prigodom tvoga dolaska amo privatno posjetiti dekana Andrassyja, pa ga zamoliti za oba potpisa, razloživši mu, zašto moraš da budeš u službi. U isto bi vrijeme morao od njega ishoditi potpise za drugi semestar, da ti ih dade, kad tomu dođe vrijeme, preko jednoga od kolega, a da te upiše preko tvoga zastupnika, da ne moraš dolaziti upisivati se sam na početku drugoga semestra, jer je to skopčano sa troškovima. Mislim da će biti toliko ljubazan, pa da će ti poći na ruku, ako mu napraviš privatnu vizitu.

To što se tiče potpisa, nadajući se, da me razumiješ sada. Sve ovo navedeno glede potpisa s t a l n o j e. Što se tiče kolokvija, mogu ti reći ovo: Polažu se institucije sa rimskom pravnom povijesti: ova posljednja sva, institucije do stvarnoga prava, nešto dalje, što točno, ne znam, i polažu se tri periode germanske pravne povijesti. Sva ćeš škripta nužna za prvi i drugi državni ispit moći kupiti u Abc klubu. Prvi i drugi ispit polažemo mi nakon 4 semestra kao rimski, – a za oprost od školarine polagati moramo kolokvije. Kolokvije se počnu polagati već sada na 1. dalje, a mogu se polagati, dok drugog semestra ne počnu predavanja, što se čini obično 15. travnja formalno, a zapravo se kolokvira još do 1. svibnja.

Dvije su ti stvari dakle tu:

1) ili da dođeš t r e ć e g a, pa digneš potpise, kupiš škripta, preporučiš se za kasnije potpise i ujedno kolokviraš

2) ili da dođeš t r e ć e g a, pa digneš potpise, kupiš škripta i otputuješ, a na početku II. semestra, da se dođeš upisati, kolokvirati i preporučiti se za potpise.

Ako odabereš ovo posljednje bit će ti potrebno doći druge godine upisati se i kolokvirati, a za potpise nećeš imati 3. i 4. semestra neprilike. Ravnaj se prema ovome, ako me razumiješ.

Glavno je to, da već 3. moraš ovdje biti, a drugo će slijediti kasnije. Iz tačnijih informacija, moći ćeš se odlučiti na ovo ili na ono.

Misliš li inače, piši mi! Do konca ovoga mjeseca i još par dana na raspolaganje!

Zdravstvuj!

Aničić

Dopisak,

25/II/13⁷⁰

Danas smo imali u auli skupštinu za reciprocitet. Brojno posjećena! Iza skupštine manifestacija do Jelačićeva spomenika! Razlaz miran, nakon razlaza dolazi policija okonjena, ali nema razloga da intervenira, jer je kasno došla. Biran sam u odbor za pokrenuće akcije, da se ovo pitanje stave među Hrvatima u svim zemljama n a p r v o m j e s t o, i d a s e n e o d s t u p a, d o k n e b u d e r i j e š e n o! Pokreni odmah to pitanje tamo. Dužnost je to tvoja kao akademičara ove univerze i kao Istrana. Zahtijevajte od z a s t u p n i k a da pokušaju sva sredstva, da obstruiraju i prisile austrijske vlastodršce, da nas ne vrijeđaju krvavo, da ne prelaze preko nas!⁷¹

I s p u n j a j s v o j u d u Ź n o s t!

Živio!

Ivan

42. (7.40)

Zgb, 23/4/13.

Dragec!

I prođe sretno! Vrlo mi je drago, a žalost me hvata, da ja nisam ni započeo onoga, što si ti već *correturis*. I čeka me ljuta Kera, koja će valjda biti milosrdna kao tebi. Vederemo! Taksa sam namirio. Moja leks [...]nije priječila, da 8 dana zatim ne kolokviram s veoma dobrim uspjehom iz Andrašijevih predmeta. Što se tiče materija za drugi semestar, javit ću ti skoro, kad ti budem pisao, kako ide sa potpisima.

⁷⁰ Datirao A. Flego.

⁷¹ Radi se najvjerojatnije o akciji i prosvjedu Hrvatsko-srpske napredne omladine. Uz skupštinu i prosvjed, o kojima piše Aničić, *Naša sloga* je u broju od 17. travnja 1913. objavila agitacijski i borben tekst »Za reciprocitet hrvatskog sveučilišta u Zagrebu«, poslan sa zagrebačkoga sveučilišta, a u kojem se kao potpisnici navode »Hrvati i Srbi akademičari«; *Naša sloga*, 16/1913.

Ovdje još nije sasvim toplo. Bilo je čak i snijega nedavno, a vjetar neprestano duva, no sad malom silom.

Kako to, da je Blažić već ove godine bio na stavnji? Zar se prijavio sam? Reci mu, nek se koji put javi i pozdravi mi ga!

Živio!

Tvoj An

43. (7.41)

Zgb, 12/5/13.

Antica!

Htio sam baš, da ti u onom pogledu pišem no međutim stigla tvoja druga karta, čiji me je sadržaj potpuno zadovoljio. Daljnjih komentara ne treba, a da sam bio uvjeren, da si postupio tvrdoglavo, možeš mi vjerovati. Ipak si pristupačan razlozima. Hoćeš li, da u svijetu ti plivaš na površini, moraš shvaćati vrijeme, u kom živiš i okolinu, a to nije teško; sa tvoga je to gledišta možda »nečasno«, za mene je to »časno«. Ti ne smiješ zaboraviti da pokraj »slabijega« popušta također »pametniji«. Očekujem stvar razloženu do u potankosti.

Što se tiče »pravnih poslova«: Potpise imaš sve, osim Andrašijevog. Za svaki mi slučaj možeš poslati liječničku svjedodžbu od kot. lij. da si tamo na liječenju i ja ću pokušati tako još jednu navalu. Inače će biti kao prvi semestar. Što se tiče predavanja:nastavljene Institucije, rimski civilni proces, slavenske pravne povijesti: hrv., srp., poljska, ruska. Za ispit do godine moraš proštudirati: Institucije, koje se popunjuju pandektima, kanonsko pravo, i sve pravne povijesti.

Škripta sva možeš dobiti u ABC-klubu, naravno skupa su, ali nabavit ih se mora. Ja ću početkom kolovoza iz Zagreba preko Rijeke kući, pa bi se mogli eventualno sastati, a škripta, dotično popis njih poslat ću ti u jednom budućem listu, uz naznaku cijene.

Za sada očekivajući skoro razjašnjenje

ostajem tvoj Ivica.

44. (7.42)

Zgb, dne 1/7/13

Dragec!

Ima jedna čista i zračna soba u jednom seocu kraj Zagreba, želiš li promijeniti stan.

Vrlo si pametno vratio. Međutim, o tvojem zadnjem pismu drugi put potanje, a sada ti javljam da imaš sve potpise, osim Andrašijevog, koga naravno nema u Zagrebu. Dolazi

u ponedjeljak pa će nam valjda onda i dati. Onom ću te prigodom obavijestiti o ispitnim predmetima i o škriptima, koji ti fale.

Dok bude god trajalo ovakvo stanje stvari, ne mislim svratiti se u Volosko.

Zdravo!

Aničić

46. (7.43)

Zgb, 30/7/13

Dragi!

Ti šutiš, ja se ne javljam, primiče se vrijeme, kad moram na par dana i ja u Istru. Kako mi Raner javlja, biti će skupština polovicom kolovoza u Pazinu, čini mi se istih dana, kad i skupština Dobriša. Točne dane ne znam, a vjerojatno nisu još ni određeni. Ako si ti o tome obaviješten ili si čitao gdje u novinama (meni je to moglo izbjeći) javi mi dan i dnevni red.⁷²

Idem u Istru iz Zagreba 14. kolovoza, preko Rijeke. Sad ne znam, hoćeš li ti doći na skupštinu ili ne ćeš, bili se mogli sastati i eventualno se tamo otputiti zajedno. Potrebno mi je svakako znati tvoje mnijenje. Možeš mi eventualno razviti svoju taktiku, koju kaniš prigodom priziva na glavnu skupštinu upotrebiti, da se znam lakše snaći u zagovaranju i opravdavanju tvoga koraka. Možeš mi rasprijeti i svoje osnove o reorganizaciji »Istre«. Ja sam puno toga i snovao i puno toga snujem, ali meni je ne moguće formulirati te misli u konkretne predloge.

Evo ti tri točke, o kojima se apsolutno po mom mišljenju ne bi smjelo šutiti⁷³:

⁷² Dnevni red skupštine, čije je održavanje bilo najavljeno za 17. kolovoza 1913. u Pazinu, objavljen je u *Našoj slozi* od 7. kolovoza 1913., u istom broju u kojem je objavljen opsežan i kritički intoniran članak Antuna Flege »Pred glavnom skupštinom Ferijalnog društva Istre«, u svezi s reorganizacijom »Istre« (*Naša sloga*, 32/1912.). Flego se jasno založio za osnaživanje članstva (»Doista je žalosno i za omladinu samu i za narod, kojemu pripada, da je od 180 akademičara Istrana 100-tina njih izvan svake organizacije«), infrastrukturno jačanje i grananje »Istre« te njeno programsko profiliranje, kako bi Društvo moglo jasno zastupati dačke i studentske interese. Istaknuo je nužnost da Društvo radi tijekom cijele godine, a ne samo u vrijeme *ferija* te je ponovio potrebu za utvrđivanjem i razradom pravila na kojima počiva rad Društva. Također je iznio prijedlog da se za stalno sjedište Društva odabere Pazin. Vidi iduću bilješku.

⁷³ U članku Flego iznosi stav koji se, u dijelu koji se odnosi na shvaćanje funkcije i djelovanja dačkog/studentškog društva, razlikuje od Aničićeva stava, izgrađeno na idejnim osnovama generacijskoga i političkog pokreta. Flego piše: »Djačka organizacija je s t a l e š k a [istaknuo A.F.] organizacija, pa je prema tome dužna, da u prvom redu promiče interese samog djaštva. (...) Mi imademo već priličan broj radnika i kulturnih institucija na kulturnom i gospodarskom polju, pa se djaštvu ne treba zabrinjavati za opstanak hrv. i slov. naroda u Istri, a sebe možda zanemarivati. (...) – Mislim naime reći, da je omladina do sada radila izravno u narodu, dok bi za nju uputnije bilo, kad bi na čelo svoga programa postavila sebi zadaću usavršiti, ojačati i upotpuniti svoje članove na svim poljima, da onda snažnom desnicom zahvati po narodnoj njivi! Na tim načelima mogla bi se provesti reorganizacija ferijalnog društva Istre.« U opsežnije izvješće sa skupštine održane 17. kolovoza, koje je preneseno u *Našoj slozi* od 28. kolovoza

1) Uz našu organizaciju treba da postoji jedna izrazita grupa (zastupstvo) gimnazijalaca. Ili bi ih morali obavješćivati o svemu što se među nama snuje i kani izvađati, tako da bi, čim pristupe u »Istru« započeti rad nastavili, a ne uvijek govorili, da treba jednom započeti.

2) Uz nas bi morali usko biti svezani učiteljski pripravnici, a na čelu mladi im učitelji, kojih ne zadovoljava ni »Nar. Prosvjeta« ni »Hrv. škola«. To bi imala, da bude naša »avantgarde«, naša predstraža, koja bi nam utirala put u narod, mislim da ne ćeš sumnjati u uspjeh ovakve jedne akcije, ako malo bolje promotriš i razmisliš, koliko može jedan mladi idealni učitelj da među narodom učini. Naše mlade učiteljske sile ne rade, ili bar nemaju vidljivih uspjeha samo zato, što nisu organizirane i ne dobivaju od nikale poticaja.

3) Uz nas bi morali stajati darovitiji seljački mladići. Naš pokret je narodan, bubnjamo o demokratizmu, a ne znamo ga s prave strane shvatiti, a bez sumnje bi mladić jedan uvijek u dodiru s nama izgubio s vremenom bono nepovjerenje, što ga gaji prema tobožnjoj »gospodi«, a zapravo najgorim seljacima u boljem ruhu.

Ova je posljednja točka po mom mnijenju najvažnija i o njoj bi trebali potanko raspredati.

* * *

Tu sam ti nabacio samo nekoliko stvari, jer ti detaljnije ne mogu sve opisati, a rado bi čuti i Tebe...

Sad na privatne stvari:

Indeks ti je testiran. Imaš ergo 2 semestra. Hoćeš li doći sad na početku kolokvirati, to kolokviraš iz Institucija i rim. procesa s jedne strane, i iz Hrv. ug. privatnog prava s druge. Indeks ću ti prema volji poslati ili donijeti. O tome, da li bi bilo shodno doći amo na upis, govorit ćemo usmeno.

[...]⁷⁴

Sigurno ćeš doći dva mjeseca prije u Zagreb, da su uputiš u sve i da eventualno proučiš profesore, čuješ sve ili ono, kako treba kod ispita i da učiš (učit ćemo zajedno, jer ću dopust i ja uzeti), tako da bar sva materijal jedamput zajedno prođemo. Onda ćemo gdje isposuditi i par puta progledati glavne stvari, jer puno ne pitaju. Za »Pandekrta« vrijedi isto. Apolutno nužno je, što sam potcrtao. Samo ne znam kako s »germanskim privatnim pravom«. O tome ću se informirati i reći ti naknadno ili kako već javiti. Podcrtano možeš naručiti pouzećem kod »ABC.kluba« Medulićeva 11.

Zaključujem uz topli pozdrav

tvoj Aničić

(35/1913.), novoizabrani tajnik Mijo Iveša uključio je i ovdje iznesene stavove autora pisma, koje je Aničić ponovio pod posljednjom točkom (»eventualije«).

⁷⁴ Ovdje su iz prijepisa ispuštena dva ulomka. U prvom ulomku Aničić ponavlja u prethodnim pismima iznesene informacije o ispitnim predmetima, a u drugom ulomku u obliku popisa navodi obveznu ispitnu literaturu s pojedinačnim cijenama skripta te ukupni trošak u krunama.

P.S. Javi se *odmah* na adresu: Ivan – Laza Aničić
Zgb
Savska c. 10. III. k

(Ivan – Laza znači Hrvato – Srbin, ili Srbo – Hrvat, kako već hoćeš)

47. (7.44)

Zagreb, dne 10 kolovoza 1913.

Dragi!

Ja apsolutno nikako ne mogu da otputujem iz Zagreba, do li 14.oga na večer, tako da stignem na Rijeku 15-oga ujutru. Tu moram na svaki način govoriti s nekim kol. Krznarićem kod »Nov. lista« radi raspačavanja abecedaškog kalendara, o kojemu se počela vršiti polemika dole na moru, jer ovdje nije za to teren.⁷⁵ Tu ću se možda sastati i sa Sučićem, no to je problematično.

Zatim moram sa Rijeke u Opatiju (v o z n i r e d m i s v a k a k o j a v i, j e r g a n e m o g u u »N. L.« n a ć i), gdje moram o istoj stvari govoriti sa »Zajednicom« i glede jedne druge stvari sa Carom-Eminom, što mislim da će mi biti uz tvoju pomoć olakšano. 15.oga na noć onda možemo ići preko Učke.

Kako vidiš, jedan dan manje-više, za tebe neće biti toliko od važnosti, koliko je za mene. Zaklinjem tebe i Blažića, da me pričekate, ako vam je ikako moguće. Bio bi i za mene manji trošak, a godio bi mi izlet preko Učke.

Odgovori *odmah* i povoljno!

Zdravo! Tvoj Laza!

48. (7.45)

Zagreb, 3/IX.913.

Stiglo 6/9.-13⁷⁶

Dragi Ante!

Već sam davno u Zagrebu, no u pravu se kolotečinu još nisam strpao. Sa pošiljkom i pismom tebi sam odgađao od dana na dan, pa da nisam sinoć pročitao Ranerov članak u

⁷⁵ Radi se o kalendaru koji je tiskao ABC klub.

⁷⁶ Dopisao A. Flego.

»Novom listu«, možda bi taj posao bio odgodio opet za dan dva. Prihvatio sam zato zgodu, da ti evo javim, uz pokušaj, da te sklonem, te ponovno stupiš u »Istru«. ⁷⁷

Iza odborske sjednice poveo sam sa kolegama razgovor o tvojem istupu. Odbornici su od predsjednika pa do posljednjega odbornika žalili, da ti nisi više članom, priznavajući ti volju i sposobnost za rad oko naše organizacije. Da govorim istinu, evi ti kao potvrda i članak Ranerov, gdje uvažuje tvoj prijedlog, makar si ti mislio, da nemaš što više tražiti u »Istri«, pošto si istupio ili bolje reći isključen. Ovogodišnji odbor nešto je drugoga nego lanjski, a nema u njemu lica, s kojima bi mogao doći u konflikt radeći po svojoj volji, u skladu dakako sa tvojom akademskom časti i narodnim idealima, koji su naše misli vodi-lice. Pritom se samo sobom razumijeva, da treba neke stalne formalnosti, kojima se dakako ne može da izbjegne.

Ne znam, kako prosuđuješ moj korak na glavnoj skupštini. Ti si mogao uvidjeti postupak starih, koji su režili na tebe, a mogao si vidjeti i »energiju« odbora, koji nije znao, dotično nije imao volje, da skrene cijeli prepor u određene granice, pa se je rasprava ote-

⁷⁷ Do kraja pisma Aničić se referira na zbivanja na 5. skupštini »Istre«, održanoj 17. kolovoza 1913. *Naša sloga* od 21. kolovoza donijela je vrlo kratak i općenit izvještaj, u kojem je preneseno da je skupština protekla »u uzornom redu, te se moglo mirno i triezno raspravljati mnoge prijedloge« te da je okupila velik broj omladinaca iz svih krajeva Istre, osobito Pule i okolice Pazina, dok »iz Liburnije nisu našli shodno da prisustvuju« (*Naša sloga*, 34/1913.). Opsežniji, ali potpuno neutralan izvještaj sa skupštine, koji je potpisao novoizabrani tajnik Mijo Iveša, objavljen je u idućem broju *Naše sloge* (35/1913.). U skladu s odlukom da će raditi tijekom cijele godine, Društvu je promijenjeno ime: iz naziva Društva izbačen je atribut »ferijalno«. Iz Aničićeva pisma Antunu Flegi, koga su odluke sa skupštine učvrstile u odluci da više ne sudjeluje u radu Društva, proizlazi da skupština nije protekla mirno te da ni sam Aničić nije posve uvjeren u kvalitetu kompromisno dogovorenih rješenja. U novi Upravni odbor izabrani su: Franjo Raner (predsjednik), Ivan Aničić (potpredsjednik), Mijo Iveša (tajnik), Ernest Štrpin (blagajnik), Mate Gržević (knjižničar) te odbornici Božo Semelić i Mate Deprato. Srećko Zuglia bio je izabran za jednoga od triju članova »časnoga suda«. Predstavnicu liburnijske frakcije – bivši predsjednik Frančić i bivši tajnik Sučić, imenovani su članovima Revizionoga odbora, čime su zadržali samo formalni utjecaj na rad Društva. Iako u izvještaju – članku koji je potpisao tajnik Mijo Iveša nije bilo naznaka o trvenjima s liburnijskim dijelom članstva niti se spominju pitanja u svezi s radom Društva, zbog kojih se Flego sukobio sa starom upravom, članak »Iza skupštine akad. društva Istra« objavljen u *Našoj slozi* od 4. rujna, a koji je potpisao F. R. (Franjo Raner) upućuje na mogućnost da su iznađena kompromisna rješenja i nakon skupštine izazivala prijepor. Članak novoga predsjednika Akademskog društva »Istra« bavi se upravo temama koje su dominirale događanjima oko skupštine. U svezi s izborenom prevlasti istarskih nad liburnijskim članovima uprave Kluba, a referirajući se na odluku liburnijskih članova da ne prisustvuju skupštini, o kojoj je kratko pisala i *Naša sloga*, Raner se obratio izravno kolegama povezanim s bivšim Upravnim odborom: »Kad sad ne vidim u upravnom odboru nijednog kolegu iz prošle godine, kad su među nama f o r m a l n o [istaknuo F.R.] uže sveze prekinute, čini mi se zgodnim da pozovem bivše odbornike i vodje tog pokreta u novim krajevima da ne popuste u svom radu, nek ne zanemare ono što su postigli, nek dalje prosvjetljuju narod, da bi taj upoznao, ko mu je prijatelj, ko ga oslobađa, a ko zarobljuje. [...] Vruća bi želja svih nas ovogodišnjih odbornika bila, da se u Liburniji nastavi, kao što se počelo. Nek kolege ne misle da su se sa odborničkom časti otrešli i družnosti prema društvu«. Nakon što je Iveša u svom izvještaju prenio Aničićevu viziju programa, Raner je ovim člankom kao dio godišnjega programa Društva potvrdio idejne osnove iznesene u pismu br. 46: »Da se udovolju želji svih nas, a i prema glasu glavne skupštine, mora da se na tom poslu snađu i mlađji učitelji, trgovačka mladež, gimnazijalci i realci sa akademičarima. na okupu nek se snađu svi da stvore važnu jednu podružnicu za »Istre« za te krajeve.« U pretposljednjoj rečenici članka Raner je spomenuo i Antuna Flegu kao bivšega člana i prijatelja, dajući do znanja da je novi Upravni odbor usvojio samo onaj dio njegove vizije razvoja Društva koji se tiče infrastrukturnog jačanja: »Sredstva za prosvjetu bit će ona ista, pa ćemo tako lagano naravnim putem moći sagraditi ono što je naš prijatelj i bivši član A. Flego u »Našoj Slozi« nedavno zagovarao. Podignut ćemo odsjeke, stvorit ćemo udove našem tijelu.«; *Naša sloga*, 36/1913.

gnula, a da se je istim putem prosljedilo ne bi imao koristi ni ti ni sama stvar, a posao bi više-manje ostao neobavljen. Umiješavanje starijih, preveliko njihovo umiješavanje u naš posao nije mi bilo po volji, pa sam htio jednim mahom da tome stanem na put i uspelo mi. Kako ti prosuđuješ ovu akciju, rastumači mi. Radio sam kao redoviti član »Istre«, kojem je nešto bilo stalo do naslova »akademski«, jer nisam mogao da trpim izigravanje dotično zajebavanje društva i članova. Mislim da su mojim prijedlogom otpale sve one zadjevice, koje bi eventualno bile nastale uslijed daljnje debate, a osim toga je tebi osiguran ponovni istup u društvo bez poniženja pred ikim, a starom odboru može biti opet pravo, pošto je dobio apsolutorij. Tvoj prijedlog, da se zaključak odbora ukine, tebe riješi i odboru podijeli ukor, bio je praktično smiješan nakon odglasanog apsolutorija. Kao takav bio je i shvaćen od svih, pa sam ga tako shvatio i ja. Iako drugih razloga ne bi bilo, da se ljudi usprotive tvojem zahtjevu, usprotivili bi se radi odglasanog apsolutorija, jer bi u protivnom slučaju nedosljednost upravo uhodrapateljno kričala. Nadam se, da ćeš se u tom sa mnom složiti.

Sad te pako zaklinjem da zaboraviš prošlost i da shvatiš sadašnjost pa da se dadeš na posao kao đak, slobodoumni akademičar i narodnjak. To ti je dužnost i kao savjestan čovjek ne možeš, da je se skaniš. U »Dobrilu« ne možeš, jer si antiklerikalan, a u »Istru« moraš, jer su svi preduvjeti tvoga ustupa takvi, da te nipošto ne kompromitira.

* * *

Inače mi piši, što kaniš ove buduće školske godine. Idi osim toga, ako imaš vremena na »Narodnu zajednicu« i pitaj da li kani riješiti onaj dopis što sam ga ja iz Abecede poslao kao abecedaš. Možeš se i zagroziti u lijepom obliku, da ćemo u protivnom slučaju kao Istrani nastupiti malo jače i podvrći njihov rad nešto oštrijom kritici; protumači im kako vrije nešto među akademičarima protiv njih. To sve naravno kao tvoje mnijenje, da bude taktičnije. Učini to u slučaju, da kažu, e se u takve stvari ne mogu upuštati.

Javi se odmah! Hvala na ogrtaču!

Bratski zdravo tvoj Iv. Aničić, pravnik

49. (7.46)

Zgb, 26./9./13⁷⁸

Dragi,

Ne moj možda misliti da me tvoja tvrdoglavost uvrijedila.

Ne ću, da ti dokazujem, kako je apsurd reći, da se odbor nije voljan držati zaključka glavne skupštine u tvojem pogledu, samo ću ti reći, da zaključak nisi razumio, jer ga zbilja krivo shvaćaš.

⁷⁸ U prijepisu Antuna Flege. Opaska prepisivača: »Izvornik ovoga pisma prikeln je u knjizi: Aničić – Flego »Djačka korespondencija«, arak XXXVII, a ja sam ga ovdje doslovno prepisao. Ante Flego«.

Dakle radit ćeš izvan »Istre«. Dao Bog, pa ti trud bio uspješan i donio obilnih plodova, jer naš narod u Istri treba radinih, nesebičnih, kao ozebao sunce.

Tvoje mnijenje o djetinjarijama ne mogu da shvatim ozbiljno, jer držim, da te tu tjera strast i mržnja, a to nisu plemenita svojstva.

Što se tiče skorašnjeg upisivanja na univerzu, to počinje ono 1., a svršava 16. listopada. Možeš doći sam, ili ću te upisati ja. Želiš li kolokvirati, trebaš Institucije sa procesom i Hrv. ug. privatno pravo. Ne zaboravi potvrditi siromašni list, da ti ne bude prestar, a misliš moliti oprost od školarine, potporu od Bratovštine ili Giunte.

Trebaš li inače kakve informacije, ja sam ti na uslugu uvijek najspremniji.

Nit sam ohladnio, a nit pogospodio.

Zdravo!

Tvoj Aničić, s.r.

50. (7.47)

Zgb, I/X.913.

!

Šaljem ti ovdje bezodvlačno indeks.

Drugih tvojih stvari kod mene nema, jer si ih, čini se, prigodom upisa odnio sa sobom.

Nadam se da ćeš biti zadovoljan sa brzim rješenjem tvoje zamolbe, pa ostajem i nadalje prema tebi uvijek naskrenije i najprijateljskije raspoložen.

Servus dragane!

Iv. Aničić
potpredsjednik ak. dr. »Istre«

P.S. Budi tako dobar, pa mi jednom kartom potvrdi primitak indeksa.

Literatura:

- Balota, Mate, *Stara Pazinska gimnazija*, Zora, Zagreb, 1950.
- Barbalić, Fran, *Narodna borba u Istri od 1870. do 1915. godine: prema bilješkama iz »Naše sloge«*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1952.
- Barbalić, Fran, *Pučke škole u Istri: statistički prikaz prema stanju neposredno pred početkom svjetskoga rata*, Tisak i naklada Jos. Krmpotića, Pula, 1918.
- Biletić, B. Balotina, »Stara pazinska gimnazija«, u: Josip Šiklič (ur.), *Hrvatska gimnazija u Pazinu: 1899. – 1999.*, Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile i dr., Pazin, 1999., str. 435–447.
- Cukrov, Ante, *Između obrazovanja i denacionalizacije: Lega Nazionale i njezine škole u Istri krajem 19. i početkom 20. stoljeća*, ser. Hrvatsko školstvo u Istri, knj. 3, C.A.S.H., Pula, 2001.
- Demarin, Mate, *Hrvatsko školstvo u Istri: pregled razvoja 1818-1918*, Hrvatski školski muzej, Zagreb, 1978.
- Gross, Mirjana, »Liberalizam i klerikalizam u hrvatskoj povijesti 19. i početkom 20. stoljeća«, *Naše teme*, br. 6-7 (1987.), str. 846–859.
- Hammer, Mladenka, »Društveni rad profesora Hrvatske gimnazije u Pazinu (1899. – 1918)«, u: Josip Šiklič (ur.), *Hrvatska gimnazija u Pazinu: 1899. – 1999.*, Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile i dr., Pazin, 1999., str. 299–340.
- Horvat, Josip, *Pobuna omladine 1911-1914.*, prir. Branko Matan, Udruga za kulturu Gordogan, Zagreb, 2006.
- Istarska enciklopedija*, ur. Miroslav Bertoša – Robert Matijašić, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, 1995.
- Ivančić, Ivan, »Nekoliko podataka iz mog sjećanja koji se odnose na staru pazinsku gimnaziju«, u: Galiano Labinjan – Vitomir Ujčić (ur.), *Spomen - knjiga Gimnazije u Pazinu: 1899 – 1969*, Gimnazija Otokar Keršovani, Pazin, 1973., str. 19–27.
- Jelinčić, Jakov – Radaljac, Ljiljana, »Pregled arhivskih fondova i zbirki u Historijskom arhivu Pazin«, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. XXIII (1980.), str. 65–101.
- Junek, Jozef, »Osnivanje Knjižare "Ivan Novak" u Pazinu godine 1898.«, u: Galiano Labinjan – Vitomir Ujčić (ur.), *Spomen - knjiga Gimnazije u Pazinu: 1899 – 1969*, Gimnazija Otokar Keršovani, Pazin, 1973., str. 49–53.
- Kolanović, Josip (ur.), *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2006.
- Labinjan, Galiano – Ujčić, Vitomir (ur.), *Spomen - knjiga Gimnazije u Pazinu: 1899 – 1969*, Gimnazija Otokar Keršovani, Pazin, 1973.
- Leček, Suzana, »Suradnja HKD 'Napredak' i Seljačke sloge u kampanji opismenjavanja«, *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 36, br. 3 (2004.), str. 1101–1126.
- Lejeune, Philippe, »Autobiografski sporazum«, u: Cvjetko Milanja (ur.), *Autor, pripovjedač, lik, Svjetla grada i dr.*, Osijek, 2000.
- Milanović, Božo, *Hrvatski narodni preporod u Istri*, knj. II (1883-1947), Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Pazin, 1973.

- Milanović, Božo, »Ideološko strujanje među đacima nekadanje Hrvatske gimnazije u Pazinu«, u: Galiano Labinjan – Vitomir Ujčić (ur.), *Spomen - knjiga Gimnazije u Pazinu: 1899 – 1969*, Gimnazija Otokar Keršovani, Pazin, 1973., str. 58–61.
- Milanović, Božo, *Moje uspomene (1900-1976)*, Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Pazin, 1976.
- Nagy, Božidar, »Hrvatski katolički pokret«, *Fokus* (31. 10. 2008., str. 60. – 10. 4. 2009., str. 61.); http://www.ivanmerz.hr/hrvatski_katolicki_pokret (3. 7. 2010.)
- Naša sloga*, časopis. Godišta: 1875. – 1914.
- Rudela, Magda, »Učenički listovi Pazinske gimnazije«, u: Josip Šiklič (ur.), *Hrvatska gimnazija u Pazinu: 1899. – 1999.*, Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile i dr., Pazin, 1999., str. 497–510.
- Šiklič, Josip (ur.), *Hrvatska gimnazija u Pazinu: 1899. – 1999.*, Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile i dr., Pazin, 1999.
- Trogrlić, Stipan, »Istra između klerikalizma i liberalizma (kraj 19. i početak 20. stoljeća)«, *Društvena istraživanja*, vol. 2, no. 6-7 (1993.), str. 657–676.
- Trogrlić, Stipan, »Idejna previranja u Pazinskoj gimnaziji (1907-1914)«, u: Josip Šiklič (ur.), *Hrvatska gimnazija u Pazinu: 1899. – 1999.*, Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile i dr., Pazin, 1999., str. 413–424.
- Ujčić, Tugomil, *Hod pokoljenja nad ponorom Pazinčice: o 70-godišnjici Pazinske gimnazije, 1899-1969.*, Akcioni odbor za proslavu 70-godišnjice gimnazije u Pazinu, Pazin, 1969.
- Velčić, Mirna, *Otisak priče: intertekstualno proučavanje autobiografije*, August Cesarec, Zagreb, 1991.
- Velčić, Mirna, »Problem vremena: osobna povijest i historiografski diskurs«, *Quorum*, vol. 6, no. 2-3 (1990.), str. 286–316.
- White, Hayden, »Historijska pripovjednost i problem istine«, *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 36, no. 2 (2004.), str. 621–635.

SAŽETAK

Pisma Ivana Aničića (Zlovečere) Antunu Flegi (1910. – 1913.)

»Đačka korespondencija« Ivana Aničića Antunu Flegi (1910. – 1913.) predstavlja vrijedan povijesni izvor ne samo za proučavanje povijesti Hrvatske gimnazije u Pazinu nego i u kontekstu širih socioloških, društvenih i političkih procesa u Pazinu, Istri i Primorju te Zagrebu pri kraju prvoga desetljeća 20. stoljeća.

Prva sadržajna cjelina u pismima, koja se odnosi na vrijeme do mature Ivana Aničića, donosi nove spoznaje i dosad neobjavljivane podatke o aktivnostima đačkoga društva Naprijed i izdavanju istoimenoga đačkog lista Hrvatske gimnazije u Pazinu. Pisma sadržavaju preglede đačkih javnih predavanja, održanih po uzoru na predavanja koja su učitelji gimnazije održavali u Hrvatskoj čitaonici, prenose informacije o trvenjima unutar učiteljskoga zbora te u tom kontekstu živopisno portretiraju i pojedine profesore, ali i društveni život Pazina, u kojem su Gimnazija i njezini profesori zasluženno zauzimali središnje mjesto.

Druga sadržajna cjelina pisama predstavlja dopunski izvor o djelovanju Hrvatsko-slovenskog akademskog društva »Istra« te »ABC kluba« (ABC društvo hrvatskih sveučilištaraca za poučavanje nepismenih) donosi niz podataka o edukacijskim projektima i aktivnostima Društva, sveučilišnom i društveno-političkom angažmanu (posebno u svezi s borbom za reciprocitet zagrebačkoga sveučilišta u odnosu na bečko, ali i uvid u sudjelovanje istarskih studenata u aktivnostima radikalne studentske organizacije Jugoslavenske napredne omladine) te unutarnjim podjelama članstva na liburnijski i istarski.

Kako je Ivan Aničić pripadnik đačke i studentske generacije koja je u književno-povijesnom kontekstu s kraja hrvatske moderne (1892. – 1914.) nazvana generacijom »Mladih«, objavljena pisma neposredno i sinkronijski smještaju malu istarsku zajednicu i u europski kontekst. U nacionalnom kontekstu pisma su vrijedan dopunski izvor i nacionalnom izučavanju društveno-političkog djelovanja »Mladih« u razdoblju do početka Prvoga svjetskog rata.

»Đačka korespondencija« je i izvanredan te vrlo rijedak prikaz znanja, kompetencija i duhovnoga života adolescenta s početka 20. stoljeća, prati krize sazrijevanja i odrastanja, pruža uvid u intimne, ljubavne događaje te vrlo zorno otkriva sliku mladoga čovjeka koji uspjehe u školovanju ostvaruje bez financijske potpore svoje seoske obitelji.

SUMMARY

Letters of Ivan Aničić (Zlovečera) to Antun Flego (1910 – 1913)

The “Student Correspondence” of Ivan Aničić to Anton Flego (1910-1913) is a valuable historical source not only for the study of the history of the Croatian Grammar School in Pazin, but also in the context of wider sociological, social and political processes in Pazin, Istria, the Littoral and Zagreb in the late 1910s.

The first section in the letters, which refers to the time until Ivan Aničić’s maturity exam, brings new insights and previously unpublished data on the activities of the Pupils Association “Naprijed” (Forward) and the publication of the student newspaper of the same name of the Croatian Grammar School in Pazin. The letters contain reviews of student public lectures, modeled on lectures delivered by high school teachers in the Croatian Reading Room, relay information on friction within the Teachers Board, and in this context they vividly portray individual professors but also the social life of Pazin, where the Grammar School and its teachers deservedly occupied the central position.

The second section of the letters is a complementary source on the activities of the Croatian-Slovenian Academic Society “Istria” and the “ABC Club” (ABC Society of Croatian University Student for the Teaching of the Illiterate) providing an array of information on educational projects and activities of the Society, the university and social-political engagement (especially regarding the struggle for reciprocity of the University of Zagreb in relation to the University of Vienna, but also an insight into the participation of Istrian students in the activities of the radical student organization of the Yugoslav Progressive Youth) as well as the internal divisions of the members into Liburnians and Istrians.

As Ivan Anicic was a member of the secondary school and university student generation which, in the literary-historical context at the end of the Croatian Modernity (1892-1914) was called the generation of the “Young”, the published letters directly and synchronically place the small Istrian community in the European context. In the national context, letters are a valuable complementary source for the national study of the social-political work of the “Young” in the period up to the outbreak of World War I.

“Student correspondence” is an extraordinary and very rare display of knowledge, competences and spiritual life of an adolescent from the early 20th century. It follows the crises of maturation and growing up, provides insight into intimate, love events and reveals very clearly the image of a young man who achieves his school accomplishments without the financial support of his farming family.

RIASSUNTO

Le lettere di Ivan Aničić (Zlovečera) ad Antun Flego (1910 – 1913)

La “corrispondenza studentesca“ di Ivan Aničić ad Antun Flego (1910 - 1913) rappresenta un'importante fonte storica, non solo per lo studio della storia del Ginnasio croato di Pisino ma anche nel contesto più ampio dei processi sociologici, sociali e politici di Pisino, dell'Istria e Litorale e di Zagabria verso la fine del primo decennio del 20° secolo.

La prima parte nelle lettere che si riferisce al periodo antecedente la maturità di Ivan Aničić, per quanto riguarda il contenuto, riporta nuove conoscenze e dati fino ad allora non pubblicati sulle attività della società studentesca “Naprijed“ e sulla pubblicazione dell'omonima rivista studentesca del Ginnasio croato di Pisino. Le lettere contengono una raccolta di lezioni pubbliche di studenti, tenute sul modello delle lezioni che gli insegnanti del ginnasio tenevano nella Sala di lettura croata, trasmettono informazioni sui dissidi nel corpo insegnanti e in tale contesto ritraono in modo interessante alcuni professori ma anche la vita sociale di Pisino di cui il Ginnasio e i suoi professori occupavano meritevolmente la parte centrale.

La seconda parte delle lettere rappresenta una fonte supplementare relativa alle attività della Società accademica croato-slovena “Istra“ e del “ABC klub“ (ABC società dei giovani universitari per l'insegnamento degli analfabeti) e riporta una serie di dati sui progetti educativi e sulle attività della Società, sul coinvolgimento universitario e politico-sociale (in particolare relativo alla lotta per la reciprocità dell'università di Zagabria in relazione a quella di Vienna, nonché mette in luce la partecipazione degli studenti istriani nelle attività dell'organizzazione radicale studentesca -Gioventù progressiva Jugoslava) e sulla divisione interna dei membri in quelli della Liburnia e dell'Istria.

Dato che Ivan Aničić appartiene alla generazione di alunni e studenti che nel contesto letterario e storico risale alla fine dell'età moderna della letteratura croata (1892-1914), nominata la generazione dei “Giovani“, le lettere pubblicate, direttamente e in modo sincronico, collocano la piccola comunità istriana nel contesto europeo. Nel contesto nazionale, le lettere rappresentano una fonte importante e supplementare per lo studio nazionale delle attività politico-sociali dei “Giovani“ nel periodo fino all'inizio della Prima guerra mondiale.

La „corrispondenza studentesca“ è inoltre un' eccezionale e rara rappresentazione delle conoscenze, competenze e della vita spirituale degli adolescenti dall'inizio del 20° secolo, segue le crisi della maturazione e della crescita, fa conoscere eventi intimi, amorosi e rivela chiaramente l'immagine della persona giovane che realizza successi nell'istruzione senza sostegno finanziario della propria famiglia rurale.